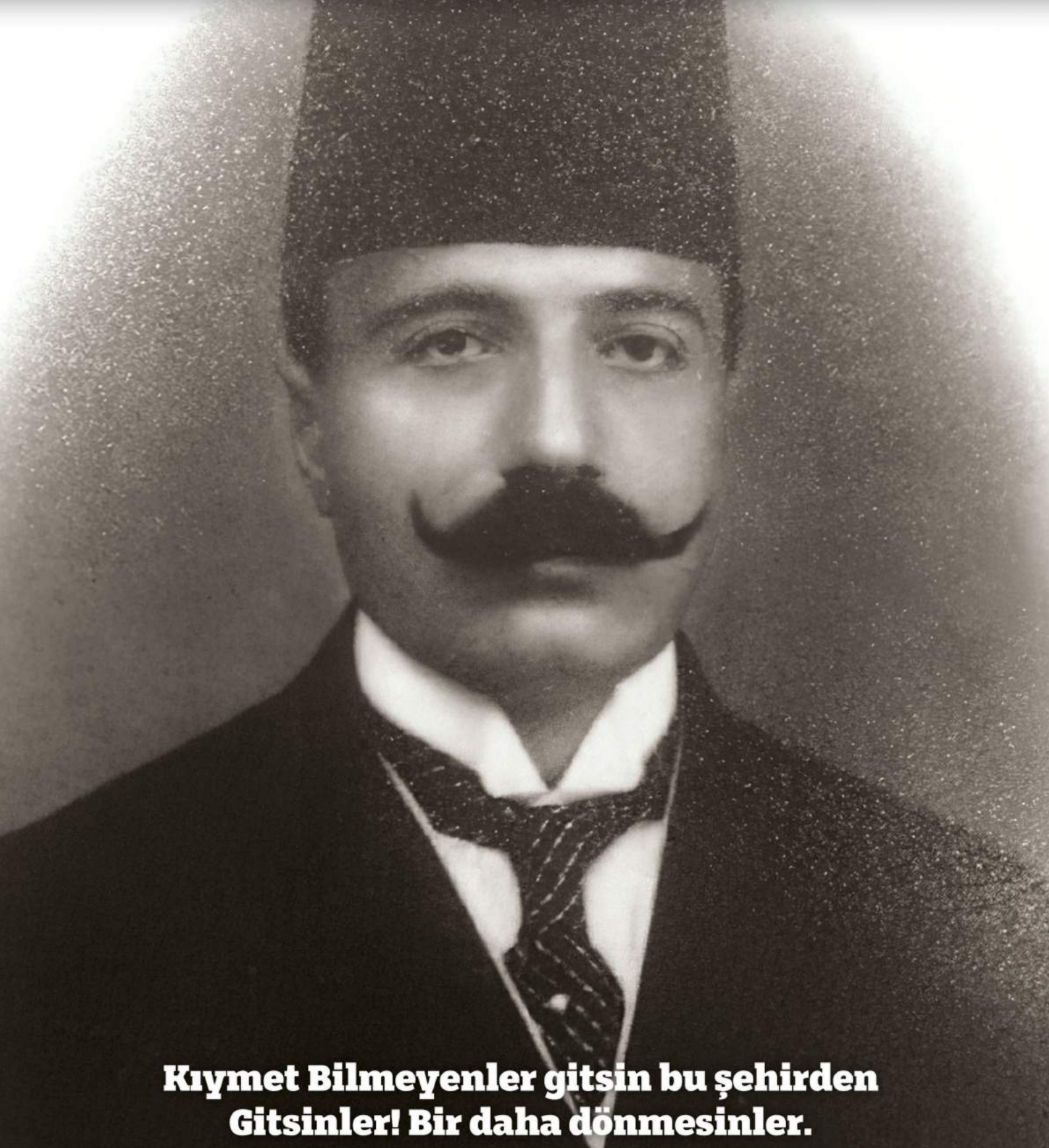

GELİŞİM ERZURUM

YIL: 2 SAYI: 11 | PALANDÖKEN GELİŞİM DERNEĞİNİN YAYIN ORGANIDIR | AYLIK DERGİ

**Kıymet Bilmeyenler gitsin bu şehirden
Gitsinler! Bir daha dönmesinler.**

Kutlu Bir hayal Erzurum Nafiz Kotan Havalimanı

GELİŞİM
ERZURUM

İçindekiler

02 ERZURUM'UN KAYBOLAN
CAMİ VE MESCİTLERİ
PROF. DR. MURAT KÜÇÜKUĞURLU

05 MİLLİ MÜCADELERİN ÇILGIN DADAŞI:
NAFİZ KOTAN
ERDAL GÜZEL

08 SÖYLEŞİ:
MANOLYA BULUT

10 MAHALLE VE ŞEHİRLERİ YENİDEN DÜŞÜNMEK
ABDULLAH NEHİR

12 SAHAFLARIN ŞEYHİNDEN
ERZURUM'A BİR HEDİYE
LOKMAN LOKMACI

14 KUVAYI MİLLİYE DESTANI
NAZİM HİKMET RAN

15 BURNUNDAN KIL
ALDIRMAYAN ADAM

16 SÖYLEŞİ:
ESER DURSUN

18 ATATÜRK'ÜN ÇILGIN PROJESİ:
NAZİLLİ SÜMERBANK FABRİKASI
UMUT GÖKBAYRAK

20 KİMLER GELMİŞ KİMLER GEÇMİŞ
YUNUS BUĞRA YILMAZ

22 ERZURUM'A ÖZLEM
KUTLU ALTAY KOCAOVA

24 KENDİMİZE BAKALIM
ERGÜN ENGİN

26 İSİMSİZLER İÇİNDE BİR İSİMSİZ
DR. BAHATTİN ŞAKİR

29 MAZİDA KALAN ERZURUMLULUK
TEVHİT YAZICI

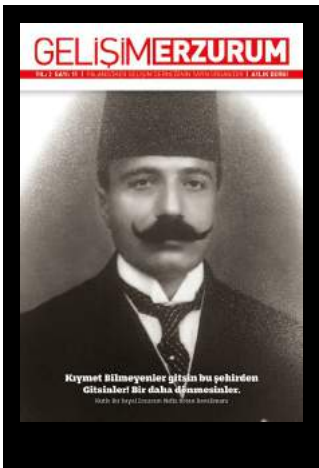
30 YILDIZI PARLAYAN EĞİTİM:
UZAKTAN EĞİTİM
CELAL ALĞAN

34 RÖPORTAJ:
BETÜL DÜRÜST

37 RAMAZAN AYINDA SALGINI YAŞAMAK...
DOÇ. DR. ADNAN KÜÇÜKALİ

38 ERZURUMLU ÜLKÜCÜLER
AHMET HALDUN TERZİOĞLU

40 ERZURUM'DA AMERİKAN PROTETAN
MİSYONERLİĞİ'NİN TARİHÇESİ VE STAPLETON AİLESİ
AHMET HALDUN TERZİOĞLU

[f](#) [t](#) [g+](#) #gelisimerzurumdergisi

GELİŞİM ERZURUM
Palandöken Gelişim Derneği'nin
yayın organıdır.

YIL: 2 SAYI: 11
Aylık Dergi

İmtiyaz Sahibi
Lokman LOKMACI
0530 544 76 72

Yazı İşleri Sorumlusu
Lokman LOKMACI

Adres
Solakzade Mah. 2. Marketler
13. Çarşı Sokak
Palandöken/Erzurum

Grafik Tasarım
Cavit Emre ŞEN

Baskı
ZAFER MEDYA GRUP
Yenikapı Cad. Eski Cezaevi Karşısı
Kadioğlu Sok. No: 1 Yakutiye/Erzurum
2020

Yazıların sorumluluğu yazarına ait olup,
yazar yazılardan dolayı bir ücret talep
edemez.

Erzurum'un **KAYBOLAN** CAMİ VE MESCİTLERİ

Prof. Dr. Murat KÜÇÜKUĞURLU

Kadim Şehrin Neresindeyiz?

Kadim bir şehrin toprakları üzerinde yaşayan, cadde ve sokaklarında yürüyen insanlar olarak, acaba neler görüyor, neler hissediyoruz? Çok değil 100 yıl öncesinin Erzurum'undan haberdar mıyız? O eski şehri hissedebiliyor muyuz?

Bence hayır...

O eski şehri hissedebilmek için, öncelikle bilmek gerekir. Bilmek için de ciddi bir şekilde araştırmak ve okumak zorundayız.

Hangi Şehri Kaybettik?

Biz kısa yoldan gidelim ve sizi, 100 yıl öncesinin kıymetli bir şahidiyle tanıştıralım. Ardından daha derinlere dalıp, binlerce arşiv belgesinden süzdüğümüz bilgileri sizlerle paylaşalım.

Bahsettiğimiz şahit, kıymetli hemşehrimiz Münir Alpagut'tur. 1892 yılında Erzurum'da doğmuş, İstanbul Darülfünunu Hukuk Fakültesi'ni yüksek dereceyle bitirmiştir. Avukat olan hemşehrimiz, Cumhuriyet dö-

Osmanlılar, yaklaşık 300 yıl boyunca, şehirde pek çok yeni cami yaptılar. Bizim tespitimize göre Osmanlılar döneminde, önceki dönemlerden kalanlarla birlikte, şehirdeki cami ve mescit sayısı 100 civarındaydı. Bunların çoğu Osmanlılar döneminde yapılmıştı. Çünkü daha önce de belirttiğimiz üzere, Osmanlı öncesi cami ve mescitlerinin çoğu yıkılmıştı.

Üzülerek ifade edelim ki, Osmanlı döneminde varlığını tespit ettiğimiz cami ve mescitlerin yarısı günümüze ulaşamadı. Biz bu kısa yazımızda, bunlardan sadece beş tanesini sizlere tanıtacağız.

neminde belediye meclis üyeliği ve başkan vekilliği yapmıştır.

Yaşadığı şehri gerçekten yaşayan Alpagut, belediye meclisinde yaptığı bir konuşmada, I. Dünya Savaşı öncesindeki Erzurum'u şöyle anlatır:

"Birinci Cihan Harbi'nden evvel Erzurum'un 85 bin nüfusu vardı. Şehirde birçoğu yontma taştan yapılmış büyük konaklar olmak üzere 15 bin ev, 3.500 muntazam mağaza ve dükkanımız vardı. 20'ye yakın tüccar hanı ağzına kadar eşya-yı tüccariye ile dolu idi. O günkü umumi servet bugüne nazaran en aşağı 15 misli idi. Vatandaşlarımız arasında servetleri yarım milyon altınla ölçülen kimseleler vardı. Şehrin 70'e yakın cami ve mescidinin bahçeleri birer yeşillik saha idi. Bunların etrafındaki çeşmeler ve helaların şehrin umumi temizliğine büyük bir yardımı vardı. Şehirde 365 çeşme ve 28 kütüphane olup, her taraftaki eski eserler her Türk'ün göğsünü kabartacak kadar çoktu."

Bir düşünelim, 70'e yakın cami ve mescit ile 365 çeşme.

En önemlisi de 28 kütüphane...

Biz bu kütüphane meselesini başka bir yazımıza bırakalım ve cami ve mescitler meselesine girelim.

Neyi Doğru Biliyoruz?

Öncelikle şunu belirtelim ki, cami ve mescitler konusundaki bilgilerimizin önemli bir kısmı, maalesef yanlış veya eksiktir. Hatta diyebilirim ki, bazı cami ve mescit isimleri dahi yanlış bilinmekte ve yazılmaktadır: Kâbe Şeyh Camii gibi...

Mesela Osmanlılar döneminde Erzurum'da kaç camii vardı?

Şeyhler Camii ve Cennetzâde Camii ne zaman inşa edilmişti?

Bu ve benzeri konularda şimdiye kadar bildiklerimizi unutsak daha iyi olur...

Biz belgelere, yani gerçeğe yüzümüzü çevirelim ve bizatihi onlarla muhatap olarak doğruları yazmaya çalışalım.

Emiş Şeyh Hasan, 1339'da şehirdeki pek çok mescit ve minberi yakmıştı.

Osmanlılar, ele geçirdikleri bu kadim şehirde, yeni cami ve mescitler yaptılar. Bunların önemli bir kısmını, eski cami ve mescitlerin yerine inşa ettiler.

Örneğin:

Üç Kümbetler yakınındaki Gürcü Mehmet Paşa Camii, Sultan Melik (Saltıkiye) Mescidi üzerine yaptırılmıştı.

Esatpaşa Camii, Karacabey Mescidi üzerine yaptırılmıştı.

Hacı Cuma Camii'nin yeri eski bir mescit idi.

Sığircık Camii, Mehdi Abbas Mescidi ve Medresesi'nin yerine yaptırılmıştı.

Habib Efendi Mahallesi'ndeki Tezkireci Ömer Efendi Camii, Gazi Gıyaseddin Dede Mescidi yerine yaptırılmıştı.

Muratpaşa Camii, Ahmediye Mescidi'nin yanına yaptırılmış

ve bu mescidin minaresi camiye katılmıştı.

Emirşeyh Mescidi'nin harabesi üzerine daha sonra ahşap örtülü mescit yaptırılmıştı.

Darağacı Mescidi'nin yerine daha sonra yeni bir mescit yaptırılmıştı.

Osmanlılar, yaklaşık 300 yıl boyunca, şehirde pek çok yeni cami yaptılar. Bizim tespitimize göre Osmanlılar döneminde, önceki dönemlerden kalanlarla birlikte, şehirdeki cami ve mescit sayısı 100 civarındaydı. Bunların çoğu Osmanlılar döneminde yapılmıştı. Çünkü daha önce de belirttiğimiz üzere, Osmanlı öncesi cami ve mescitlerinin çoğu yıkılmıştı.

Üzülerek ifade edelim ki, Osmanlı döneminde varlığını tespit ettiğimiz cami ve mescitlerin yarısı günümüze ulaşamadı. Biz bu kısa yazımızda, bunlardan sadece beş tanesini sizlere tanıtacağız:

Kaybolan Cami ve Mescitler

Belgeler Bize Ne Söylüyor?

Öncelikle Erzurum şehri, 1518'de Osmanlı hakimiyetine girmeden önce, pek çok kez yakılıp yıkılmıştı. Çünkü burası, düşmanın eline bırakılmayacak kadar değerliydi. O yüzden pek çok savaşa, işgale ve tahribata sahne oldu.

Bu savaş, işgal ve tahribatlar, şehirdeki yapıları da yerle bir etti. Bunlar arasında cami ve mescitler de vardı. Örneğin İlhanlılardan Emir Çoban'ın torunu

Bakkallar Mescidi (Laklak Mescidi)

Bakkallar Mescidi, Lalapaşa Camii ile Caferiye Camii arasındaki bölgedeydi. Hatta bu mescit etrafındaki mahalleye "Bakkallar Mescidi Mahallesi" denilmekteydi.

Bu bilgileri 1563 tarihli Lalapaşa Camii'ne ait Arapça vakfiyeden öğrenmekteyiz. Vakfiyeye göre Bakkallar Mescidi'ne Türkçede "Laklak Mescidi" denilmekteydi. Bu mescit, Mutaflar Çarşısı

yakınındaydı. Bu durumda Bakkallar Çarşısı, Bakkallar Mescidi Mahallesi ve Mutaflar Çarşısı birbiriyle iç içe girmiş vaziyeteydi.

Bütün bu bilgilerden şu sonucu çıkarmak mümkündür: Erzurum'da, Osmanlı döneminin ilk yıllarında, Lalapaşa Camii'nden daha eski tarihli "Bakkallar Mescidi" vardı. Bu mescide halk tarafından "Laklak Mescidi" denilmekteydi. Bu mescit etrafından oluşan mahalleye de "Bakkallar Mescidi Mahallesi" ismi verilmişti.

Kürkçüler Mescidi

Erzurum'daki en eski mescitlerden biriydi. Nitekim 1563 tarihli Lalapaşa Camii Vakfiyesi'nde Kürkçü Mescidi'nden bahsedilmektedir. Bu tarihten sonraki döneme ait bir belgeye göre Bıçakçılar Çarşısı içinde Kürkçübaşı Cafer Ağa tarafından yaptırılmıştır. Bazı belgelerde bu mescitten Kürkçübaşı Mescidi olarak bahsedilmektedir. Bu mescit Lalapaşa Camii önündeki İçmeydan'da yer almaktaydı ve Bakırcı Camii'ne yakındı.

Kundakçı Abdurrahman Ağa Camii

XIX. yüzyılın başlarına gelindiğinde, Lalapaşa Camii'nin kuzeyindeki İçmeydan'da yer alan Sipahi Çarşısı'nın alt kısmında, Bıçakçılar Çarşısı'nın içinde, Yeni Çarşı ismiyle yeni bir çarşı ortaya çıkmıştı. İşte bu çarşıda Kundakçı Abdurrahman Ağa tarafından bir cami yaptırıldı ve ismine "Yeni Camii" denildi. 1827'de inşa edilen bu cami daha sonra Kundakçı Camii olarak anılacaktır. Caminin minaresinde 42 kandil bulunuyordu. Caminin yanında iki hücreli bir medrese ve bir de türbe vardı.

19 Haziran 1830'da tanzim edilen vakfiyesine göre cami, med-

rese ve türbe için şehrin en işlek çarşılarında 25 dükkân vakfedilmişti. Ayrıca Abdurrahman Ağa'nın hanımı Hidayet Hanım tarafından Nazik Çarşı'daki Kundakçı Hanı da bu eserlere vakfedilmişti. Yine Hidayet Hanım ve ailenin "ak saçlısı" Fatma Hatun tarafından şehrin değişik yerlerinde 6 dükkân ve 5 dam vakfedilmişti. Cami ve yanındaki eserler I. Dünya Savaşı sırasında ortadan kalkmıştır.

Boncuklu Hacı Murat Camii

XVII. yüzyılın ortalarına ait bazı belgelerde, Boncukçu Hacı Murat Camii isimli bir eserden bahsedilmektedir. Bu cami Gürcükapı'daki Aliğa Camii'ne yakın bir yerdeydi.

Sekkâkioğlu (Bıçakçioğlu) Mescidi

Bu mescidin adı, 29 Mart 1749 tarihli İbrahim Paşa Vakfiyesi'nde geçmektedir. Paşa'nın vakfiyesinde, Sekkâkioğlu Mescidi evkafından İçmeydan'da birbirine bitişik üç bakkal dükkânını satın alarak kendi vakfına dâhil ettiği belirtilir. Bunlar belirtilen mescidin hemen yanındaydı.

İbrahim Paşa'nın vakfiyesinde belirtilen Bıçakçioğlu Mescidi'nin, Bıçakçılar Çarşısı'ndaki Kürkçüler Mescidi ile aynı mescit olması muhtemeldir.

Cami ve Mescitlere Ne Oldu?

Bunun cevabı, yazımızın başında zikrettiğimiz Münir Alpagut'un konuşmasının devamında kısmen mevcuttur: Alpagut şöyle demektedir:

"Birinci Cihan Harbi memleketimiz üzerinden bir kâbus ve fırtına gibi geçti. Evlatlarımızın bir kısmı vatani hizmetleri için hudutlara koştular. İstila yüzünden geri kalan ihtiyarlar da

servetlerini bırakarak muhacir oldular. Burada kalanların hepsi Ermeni satırından geçti. Şehrin üçte ikisi düşmanlarımız tarafından yakıldı, yıkıldı. Muhacirlikten döndükten sonra şehrin nüfusu 8 bine inmişti. Erzurum baştan başa bir taş yığınından, harabeden ve yangın yerinden başka bir şey değildi."

Bu sorunun ayrıntılı cevabını, yakında çıkacak olan **"Erzurum Camileri, Medreseleri ve Kütüphaneleri"** isimli kitabımızdan okuyabilirsiniz.

Sözlerimi, tarihte ilk defa olarak bütün camilerin ibadete kapandığı hüzünlü bir dönemin bir daha yaşanmaması temennisiyle bitiriyorum.

Saygılarımla...

MİLLİ
MÜCADELE'NİN
ÇILGIN DADAŞI

NAFİZ KOTAN

Erdal Güzel

Mustafa Kemal Paşa, Kuvay-ı Milliye'nin, paraya, silaha, cephaneye, erzaka, araca ihtiyacı bulunduğuna dikkati çekmiş ve bu konuda Nafiz Bey'den yardım talep etmiş. Nafiz Bey, arkasında bulunan para kasasının kapısını açmış ve Mustafa Kemal'e dönerek ***"Tüm servetim milli mücadelenin emrindedir paşam. Vatan kurtulursa hepimiz kurtulacağız. Fakat Allah göstermesin, bu mukaddes toprakları kaybedersek benim servetimin ne kıymeti kalır."*** diyerek dadaşlığın hakkını vermiş.

2005 yılının bir yaz günüydü. Rahmetli Turgut Özakman'ın "Şu Çılgın Türkler" isimli romanını büyük bir zevk ile okurken sayfalar arasında Erzurumlu Nafiz Bey ismine rastlamıştım. İstiklâl Savaşında ordumuza dört uçak alıp, iki uçak parası ödeyen bu "Çılgın Dadaş'ın" ismini ilk defa duymuş olmanın ezikliğini hissetmiş diğer taraftan da böyle fedakâr bir Erzurumluyla hemşehri olmanın gururunu yaşamıştım. Kitabı Birkaç gün içerisinde bitirdikten sonra ilk işim Nafiz Kotan'la ilgili bilgi toplamak olmuştur. Yerli ailelerin büyük bir kısmının göç ettiği şehirde, işimin kolay olmadığını farkındaydım. Bu düşünceler içerisinde arayışlarımı sürdürüyor her bilgiyi değerlendirme-ye gayret ediyordum.

Bir gün eczanemde otururken uzun yıllar görmediğim ortaokul resim öğretmenim Fuat İğdebeli içeri girmişti. Hocamın elini öperek ikramda bulunup, geçmişle ilgili sohbet etmeye başlamıştık. Çok uzun yılların anlatımı birkaç dakika sürmüştü, ben konuyu Nafiz Kotan'a getirmiştim. Hocam, birkaç dakika düşündükten sonra Nafiz Bey'i hatırlamış ve İbrahim Paşa Camisi'nin karşısındaki eski Huzur Kahvehanesi'nin bulunduğu yerde evlerinin olduğunu, kapılarında son derece lüks bir taksi bulunduğunu söylemiş, benimde keyfim yerine gelmişti. Fuat Hoca tabir yerindeyse adrese teslim bir bilgiyi bana sunmuş, bundan sonrası benim için kolay olmuştu. Kısa sürede Nafiz Kotan Bey'in akrabalarından Orhan Noyan amcaya ulaşmış ve sağlıklı bilgiler edinmeye başlamıştım. Orhan Noyan kısa sürede Nafiz Bey'in torunu Kaya Kotan'a ulaşarak görüşmemizi sağlamıştı.

Kaya Bey, bilgileri ve belgeleri bizimle paylaşınca Nafiz Bey hakkında epeyce bir malumat edinmiş ve bu birikimler doğrultusunda Nafiz Bey'i ülke günde-

mine tekrar taşımıştık. Yerli ve ulusal basın marifetiyle kısa sürede bu "Çılgın Dadaş'ın" ismini tekrar duyurmuş biz de bir vefa duygusunu yerine getirmenin huzurunu yaşamıştık. Yapılmış olan bilgilendirme çalışmalarından sonra güzel bir farkındalık oluşturulmuş dönemin Milli Eğitim Müdürü Fevzi Budak'ın gay-

1935 yılından sonra maddi sıkıntılar yaşayan Nafiz Bey, 1939 yılında Erzurum'a dönmüş memleketinde ticaretle uğraşmıştır. Turgut, Alaattin, Hikmet ve Nimet isminde iki oğlu ve iki kızı olan Nafiz Bey, 1948 yılında, kalmış olduğu Cumhuriyet Otelinde şeker komasından vefat etmiştir. Nafiz Bey'in devlet töreni ile kaldırılan cenazesi Araplar Düzü'ndeki mezarlığa defnedilmiş, daha sonraki yıllarda yapılan imar çalışmaları neticesinde buradan alınarak Kars Kapı Şehitliği'ne nakledilmiştir.

retleriyle Erzurum'da bir liseye "Nafiz Bey" isminin verilmesi sağlanmıştı.

Süreç olumlu yönde devam ederken bir taraftan da Nafiz Bey hakkında yeni bilgiler elde ediyorduk. 1877 yılında Erzurum'da doğan Nafiz Bey, 12 yaşında babası Hacı Ahmet

Efendi'yi kaybetmiş daha sonra amcası Mustafa Kotan Ağa'nın himayesinde ticaret hayatını öğrenmiş, 1903 yılında Makbule Hanımla evlenmiş ve 1912 yılında İstanbul'a giderek kardeşi Necip Bey'le halı ticareti ve tahhüt işleri yapmış. İki kardeş, edindikleri yeni çevreler ile işlerini geliştirip yurt dışında bağlantı kurmuşlar ve ciddi bir mal varlığı elde etmişler. Bu dönemlerde Nafiz Bey'in serveti artarken imparatorlukta çökme sürecine girmiş 30 Ekim 1918 yılında Mondros Mütarekesi imzalanmıştır. İngilizlerin 13. Kasım 1918 de İstanbul'u işgal etmesi üzerine Nafiz Bey, tüm mal varlığını nakde çevirip Ankara'ya geçmiş ve Milli Mücadele'nin yanında yer almıştır. İttihatçı olduğu söylenen Nafiz Bey, bu sıkıntılı günlerde İnebolu'dan Ankara'ya malzeme taşıyarak büyük bir vatanseverlik örneği göstermiştir.

Nafiz Bey gibi İstanbul Hükümeti'nden ümidini kesen vatanseverler de yeni bir harekâtı başlatmak üzere Ankara'ya toplanmışlar, "**Vatan toprağı kutsaldır, kaderine terk edilemez.**" demişler ve Ulusal Kurtuluş Harekâtı'nın meşalesini yakmışlardır. Anadolu'nun ortasında küçük bir kasaba hüviyetinde olan Ankara birden hareketlenmiş insanlar akın akın Ankara'ya gelmeye başlamışlardır. Ankara'ya Milli Mücadele'ye katılmak için gelenler olduğu gibi, bu ortamdan ekmek parasını kazanmak için gelenler de bulunmaktaymış.

Ekmek parası peşine gelenlerin içinde Erzurumlu bir at arabacı hemşehrimiz de varmış. Nakliyecilik yapan bu hemşehrimizin bir gün arabasının tekerleği kırılmış ve parası olmadığından sıkıntı içine düşmüş. Etraftakiler, kara kara düşünen bu hemşehrimizin yanına gelmişler ve ona Ankara'da Nafiz Bey isimli zengin bir Erzurumlu olduğundan bahsederek kendisinden

yardım alabileceğini ifade etmişler. Ertesi gün, at arabacısı hemşehrimiz, sorarak Nafiz Bey'in ofisini bulmuş ve şapkasını koltuğunun altına alarak içeri adım atmış. Kendisini tanıtip, meramını anlatmaya fırsat kalmadan içeri birkaç kişi girmiş ve Nafiz Bey ayağa kalkıp onları karşılamış. Bu esnada hemşehrimiz kapının arkasında ayakta kalmış. Gelenler Mustafa Kemal ve arkadaşlarıymış. Konuşma esnasında Mustafa Kemal Paşa, Kuvay-ı Milliye'nin, paraya, silaha, cephaneye, erzaka, araca ihtiyacı bulunduğu dikkati çekmiş ve bu konuda Nafiz Bey'den yardım talep etmiş. Nafiz Bey, arkasında bulunan para kasasının kapısını açmış ve Mustafa Kemal'e dönerek **"Tüm servetim milli mücadelenin emrindedir paşam. Vatan kurtulursa hepimiz kurtulacağız. Fakat Allah göstermesin, bu mukaddes toprakları kaybedersek benim servetimin ne kıymeti kalır."** diyerek da-
daşlığın hakkını vermiş.

Böyle bir fedakârlık karşısında Mustafa Kemâl ve arkadaşları son derece duygulanmışlar. Bu ortamdan etkilenenlerden biri de bu tarihi olaya tanıklık eden Erzurumlu at arabacısı hemşehrimiz olmuştur. Bu konuşmadan sonra Erzurumlu Nafiz Bey, Ku-

vayı Milliye'ye dört uçak almış ve iki uçak parası ödemiştir. Nafiz Bey'in aldığı İtalyan yapımı Fiat marka uçaklara Nafiz 1, Nafiz 2, Nafiz 3 ve Nafiz 4 ismi verilmiştir. Nafiz Bey, bununla yetinmeyip düşman hatlarını vuracak olan pilotlara 200 lira ödül vereceğini de taahhüt etmiştir. Nafiz Bey, yaptığı bu hizmeti İnebolu'dan çektiği "İstanbul'dan satın aldığım ve buraya getirmeye muvaffak olduğum tayyare uçarak bugün geldi. Orduya namıma teberru ediyorum. Kabulünü istirham ile düşman üzerine ilk bombayı atacak zata iki yüz lira nakti mükafat takdim edeceğim. Milletimizin istikbalinin selamete vısalını ve muvaffakiyetini Cenab-ı Hak'tan temenni eder, hürmetle ellerinizden öperim." 31 Ocak tarihli telgraf ile Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya bildirmiştir. Nafiz Bey'in bu erdemli davranışını Mustafa Kemal Paşa, Büyük Millet Meclisi'nde "Hamiyyet-i vataniyeniz şayanı şükrandır" sözleri ile gündeme getirmiştir. Milli Mücadele'ye büyük maddi destek sağlayan Nafiz Bey, Ankara'da bulunduğu yıllarda (1925-1935) inşaat müteahhitliği yapmıştır.

Ankara'nın 1923 yılında başkent olmasıyla birlikte şehrin bayındır işlerinde Nafiz Bey'in büyük katkısı olmuştur. Nafiz Bey, Ankara'nın modern çehresini oluşturan Sağlık Bakanlığı, Merkez Bankası, Türkiye İş Bankası, Ankara Palas, Harp Okulu, Milli Savunma Bakanlığı, Türk Hava Kurumu, Vakıflar Bankası Genel Müdürlüğü, Büyük Tiyatro gibi binaları yapmıştır. Nafiz Bey, Ankara'nın dışında, Alpulu Şeker Fabrikası, Eskişehir Şeker Fabrikası, İstanbul Tekel ve Likör Binası, Vasgit Barajı, Trabzon Numune Hastahanesi ve İzmir Elhamra Sineması'nı yapmış. 1930 yılında SSCB ile yapılan anlaşma doğrultusunda Kars'a gelerek Sovyet Rusya'ya hayvan ihracatını gerçekleştirmiştir.

Ülkesine karşı sorumluluk duygusu yüksek olan Nafiz Bey,

Türk Teyyare Cemiyeti ve Türkiye Himaye-i Efdal Cemiyeti kuru-
cuları arasında da yer almıştır. Son derece vatanperver, cömert ve yardımsever bir kişiliği olan Nafiz Bey, sıkıntıda olanların her zaman elinden tutmuştur. Malını mülkünü satıp, ticarete atılan ve iflas eden Zakir Bey ismindeki bir memura, Nafiz Bey ve Kardeşi Necip Bey'in her gün bir kamyon un, şeker, kantariye gönderip ve satılmayan malları da adamlarına aldirmaları onun kişiliğini gösteren anlamlı bir örnektir. Hava Kuvvetlerinin ilk müsteşarı olan Orgeneral Muzaffer Ergüder: "Erzurumlu Nafiz Bey, evet, bu büyük Türk, İstiklâl Mücadelesi esnasında Türk Hava Kuvvetleri'ni düşünen ilk zenginimiz olmuş, harbin doğurduğu imkansızlıkları para kuvvetiyle yıkarak dört tayyare satın almış ve bunları vatanın en muhtaç olduğu bir zamanda Silahlı Kuvvetlerimize hediye ederek vatanperverliğin büyük örneğini göstermiştir." diyerek Nafiz Beyin milli hassasiyetini özetlemiştir.

1935 yılından sonra maddi sıkıntılar yaşayan Nafiz Bey, 1939 yılında Erzurum'a dönmüş memleketinde ticaretle uğraşmıştır. Turgut, Alaattin, Hikmet ve Nimet isminde iki oğlu ve iki kızı olan Nafiz Bey, 1948 yılında, kalmış olduğu Cumhuriyet Otelinde şeker komasından vefat etmiştir. Nafiz Bey'in devlet töreni ile kaldırılan cenazesi Araplar Düzü'ndeki mezarlığa defnedilmiş, daha sonraki yıllarda yapılan imar çalışmaları neticesinde buradan alınarak Kars Kapı Şehitliği'ne nakledilmiştir. İşte bu aşamada Kars Kapı Şehitliğinde çıkan yangından dolayı evraklar yanmış ve Nafiz Kotan'ın mezarı kaybolmuştur. Ülkesine büyük fedakarlıkta bulunan bu Çılgın Dadaş'ın içinde yattığı bir mezarı bulunmaması vicdanları sızlatan affedilmeyecek bir ihmal ve vefasızlıktır.

Söyleşi

Yaz kış, gece gündüz demeden haber peşinde koşarlar, upuzun çalışma saatlerine rağmen işlerini layıkıyla yapmaya çalışırlar. Hani sanatçılar yakını ölse 'Show must go on' derler ya, işte muhabir de bir haber takibindeyse kendi düğününe bile katılamama ihtimali olan kişidir. Kısaca onlar habere en yakın, rahata en uzak olanlardır.

Bu sayımızda, **Manolya BULUT** ile Muhabirlik mesleğini konuştuk.

Öncelikle Sizi Tanıyabilir Miyiz?

Adım Manolya Bulut. 21 Ocak 1995 İzmir doğumluyum. İlkokul ve ortaokul öğrenimimi İzmir'de gördüm. Üniversite yıllarım ise Erzurum'da geçti. Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü mezunuyum. Aynı zamanda da uzaktan eğitim Adalet Önlisans okuyorum. Erzurum merkezli bölgesel bir gazete olan Pusula Gazetesi'nde muhabir olarak görev yapıyorum.

Muhabir Kime Denir?

Mesleğinizi Okurlarımız İçin Açıklayabilir Misiniz?

Medya kuruluşlarında çalışarak haber toplayan, habere ulaşımı sağlayan, bunları yazana muhabir denir. Ancak bu mesleği sadece bir sözlük tanımı ile ifade etmek doğru olmaz. Muhabir aynı anda birçok işi yapma kapasitesine sahip, her konu hakkında en az bir cümle söyleyecek kadar bilgi sahibi olmaya çabalayan, dışa dönük, araştırmayı, okumayı, paylaşmayı seven kişidir benim tanımımda. Çok komplike bir meslek grubu.

Muhabirlikle İlk Tanışmanız Nasıl Oldu?

Ben liseyi bitirdikten sonra üniversiteye gitmek için hiç tercih

yapmadan bir yıl bekledim. Çünkü henüz net bir şekilde hangi bölümü okuyacağıma, hangi işi yapmak istediğime karar vermemiştim. Zaten hep okuyan, araştıran, meraklı bir gençtim. Yaşam tarzımı hangi meslekte bulabilirim diye düşündüm ve bunun iletişim alanında sağlanabileceğini keşfettim. Ertesi yıl sadece beş üniversitenin iletişim fakültelerinde radyo televizyon ve sinema ile gazetecilik bölümlerini tercih ettim. Ardından Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü okuyarak mezun oldum. Benim muhabirlikle tanışmam kendi içimde daha önceleri oldu. Ancak faaliyette tanışmam Demirören Haber Ajansı'nda yaptığım staj dönemimle başladı. Benim dönemimde Kadir Sabuncuoğlu şefimizdi. Onun emekli olmadan önceki son stajyeri bendim. Bundan da büyük gurur duyuyorum. Orada şimdi DHA Bölge Müdürü olan Turgay İpek'ten ve Zafer Kumru'dan çok şey öğrendim. DHA'NIN benim gözümde yeri hep ayrı kalacak.

Mesleğinde Başarılı Bir Muhabir Olarak Haberi Nasıl Tanımlarsınız?

Bize okul yıllarında da öğretilen 'köpek insanı değil, insan köpeği ısırsa haberdir' klişesini hatırla-

tarak başlamak istiyorum. Haber 'ilginç' olan her şeydir. Alışılmış, günlük hayatta zaten var olan olaylar içine onu enteresan kılacak bir şey katılınca haber değeri taşır.

Mesleğinizin Sevdiğiniz Ve Sevmediğiniz Yönlerinden Bahsedebilir Misiniz?

Ben mesleğimin her yönünü seviyorum açıkçası. Elbette ki güzellikleri kadar zorlukları da var. Beni en çok heveslendiren şey bu mesleğin kamuoyunun sesi olma özelliği taşıyor olması. Yaptığınız haberler karşılık bulduğunda aldığınız haz paha biçilemez. Zaten bunun için bu mesleği seçtim ve icra ediyorum. Sevmediğim yön demek yanlış bir tabir olur. Ancak zorlandığım anlar oluyor. Bu meslekte çok yeni olmamdan da kaynaklı bazı zorluklar olabilir.

Örnek Aldığınız Muhabirler Var mı? Varsa Kim Ya Da Kimlerdir?

Erzurum'da iki gazeteciyi kendime örnek alıyorum. Biri DHA Bölge Müdürü Turgay İpek bir diğeri de Pusula Gazetesi Genel Koordinatörü Sevda Güneş. Sevda hanımla birlikte çalışıyorum ancak bunun yanı sıra onda gözlemlediğim birçok şey var. Anıları,

tecrübe ettikleri inanın ders niteliğinde. Çünkü tarih tekerrürden ibaret. Bazen olayların içinde şekillenirsiniz. Ama anlattığı kimi şeyleri şimdi de yaşıyoruz ve bu tecrübeler bana da ışık tutuyor. Turgay İpek ise bölge müdürü de olsa hala muhabir gibi sahadan ayrılmaz. Birlikte haberde olduğumuz zaman gözüm onun üzerinde olur. Aslında burada çoğu muhabir onu takip eder. Onun ne yaptığını, nereden, nasıl fotoğraf çektiğini, ne sorduğunu, kimle ne konuştuğunu büyük titizlikle takip ederim. Ulusalda ise CNN Türk'te çalışan Fulya Öztürk'ü epey seviyorum. Onun yüksek enerjisini kendime rol model alıyorum. Onun dışında TRT Haber'de sunuculuk yapan Nilgün Balkaç'da rol modellerimden.

Mesleğinizde Hedefleriniz Nelerdir. Bu Meslekte Nereye Kadar Gitmek İstersiniz?

Açıkçası televizyon ilgimi çekmeye başladı. Ben gazete muhabiriyim. Televizyon muhabirliği ilgimi çekiyor. İleride yönetici pozisyonu gibi bir hedefim yok. Ömrüm boyunca muhabir olarak kalabilirim. Bazı muhabirler öyle bir konumdadır ki çoğu haber müdüründen daha itibarlıdır. Bizim meslek grubumuzda böyle bir hedef belirlemek de zaten pek yaraşır değil. Ben sadece işimi olabildiğince iyi yapmak istiyorum.

Bugüne Kadar Yaptığınız Haberlerin İçerisinde Sizce En Önemlisi Hangisidir? Nedenini Açıklar Mısınız?

Koronavirüs sürecinde önemli işler başardığımızı düşünüyorum. Türk basınında ilk olarak Yazı İşleri Müdürümüz Cihat İncesu ve ben koronavirüsle mücadelenin sürdüğü yoğun bakım servisini görüntüledik. O an benim için çok heyecan vericiydi. Herkesin hastanenin etrafından bile geçmekten korktuğu bir zamanda yoğun bakımda olmak tedirgin olunması gereken bir durumdu. Ama o an sadece heyecan ve sevinç duydum. Bu süreçte Erzurum'da karantina yurduna ve aşı merkezine ilk giren de ben oldum. Habercilikte 'ilk'lerin ne denli önemli olduğunu gittikçe daha iyi anlamaya başlıyorum.

Mesleğinizi Yaptığınız Süre İçerisinde Unutamadığınız En Önemli Anınız Nedir?

Kanser tedavisi gören 11 yaşında küçük bir çocuk vardı. Sıkı bir Beşiktaş taraftarıydı. Burada taraftarlar kulübünün ziyarete gideceğini öğrendim ve onlarla birlikte hastaneye gittim. Orada çocuğun durumunun çok kötü olduğunu ve 1 aylık ömür biçildiğini öğrendim. O an duyduğum

üzüntüyü tarif edemem. Babası tedavi için her şeyini satmıştı. Oğlunun son isteği de Beşiktaşlı bir futbolcuyla ya da Şenol Güneş ile tanışmaktı. Ağlayarak röportaj yaptık. Sonra koşa koşa gazeteye geldim. Samet'in son isteğini haber yaptık. O haber sayesinde Samet'in son isteği yerine geldi, çok kısa bir süre sonra da aramızdan ayrıldı. Bu haberi, o hastanede ve sonrasında yaşadıklarımı asla unutamam.

Bu Mesleği Seçmek İsteyen Genç Arkadaşlara Tavsiyeleriniz Nelerdir?

Açıkçası tavsiye verecek durumda değilim. Meslekte çok yeniyim. Önümde çok uzun bir yol var. Sadece bu mesleği seçecekler çok iyi düşünmeleri gerektiğini söyleyebilirim. Muhabirlik okulunu okuyunca olunacak bir şey değil. Bence bir yaşam tarzı, vizyon. İnsanın hamurunda varsa yapabileceği bir şey. Birilerinin size öğretmesinden ziyade içindeyken yaşayarak öğrenilecek bir meslek. Ben okurken daha erken çalışmaya başlayabilirdim. Her fırsatı kovalayabilirdim. Belki tek söyleyeceğim bu olabilir. Hiçbir fırsatı es geçmesinler ve insan birtiktirsinler.

MAHALLE VE ŞEHİRLERİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

Abdullah NEHİR

Covid 19 salgınının tüm dünyanın canını yaktığı günleri yaşıyoruz. Bu günlerdeki önceliğimiz elbette salgınla mücadeledir. Salgınla baş etmenin en etkili yolu ise yetkililerin tavsiyelerine harfiyen uymaktan geçiyor. Salgınla mücadele artık tüm dünyanın birinci meselesi olmuştur. Milletlerin kendilerine özgü birtakım davranış kalıpları ve bu davranış kalıplarına uygun olarak geliştirdikleri mücadele yöntemleri var. Millet olarak bizde tarihin derinliklerinden getirdiğimiz ve kodlarımıza kazınmış olan bir takım davranış örüntülerine sahibiz. Virüsle

mücadelemizin şeklini bu davranış kalıpları belirliyor. İnsan, pazarlıksız tarafı olan yanıyla, yani canıyla imtihan olurken kendi davranışlarını da artık sorgulamak zorunda kalıyor.

Covid 19 virüsü bir sel misali önüne kattığını götürme temayülünde. Tüm virüslerde olduğu gibi Covid 19 virüsünün de en iyi tarafı, tarafsızlığıdır.

Millet olmanın gerektirdiği kodları veya karakter özelliklerini tüm fertlerin davranışlarına ilmek ilmek işleyen şey, milli kültürümüzdür. Fertlerin davranışlarının yaşları, mensup

oldukları milletlerinin mazileri kadardır. Elbette ki bu davranışlara, kültürümüze ev sahipliği yapan birtakım mekânlar ve toplum yaşamını nizama sokan bazı toplumsal müesseseler vardır. Bu müesseselerden bazıları olan mahalle ve şehir kavramları üzerinden Covid 19 virüs salgını ve bu salgın ile mücadeleyi tahlil etmeye çalışacağız.

Zengin tarihi hafızamız açısından tarihi vakaları daha eskilerden örneklemek mümkündür. Ancak yakından uzağa prensibine tutunarak henüz daha mezarları sıcak olan ced-

lerimizin tesis ettiği mahalleyi Özer Ergenç Hocamız: "Mahalleler, önemli işlevleri olan şehir kesimlerindedir. Toplumsal ilişkilerin düzenlenişinde ve biçimlenişinde, kişilerin bir arada yaşadıkları bu alanın etkisi büyüktür. Osmanlı şehirlerinde mahallelerinde, birbirini tanıyan, bir ölçüde birbirinin davranışlarından sorumlu, sosyal dayanışma içinde olan kişilerden oluşmuş bir topluluğun yaşadığı yerdir. Bir diğer tanımla, aynı mescitte ibadet eden cemaatin aileleriyle birlikte yerleştikleri şehir kesimidir. Mahallenin sosyal bir birim olarak taşıdığı önemden dolayı, Orta - Doğu ve İslam kültür çevresinin şehirleri, mahallelerden oluşan bir bileşim biçiminde tanımlanır." şeklinde tanımlıyor.

Yine Turgut Cansever Gökkubbeyi Yere Koymamak isimli kitabında tarihi bir vaka üzerinden mahalleyi ve fonksiyonunu şöyle anlatıyor. "Arnavutluk'ta Enver Hoca iktidarı ele geçirdiğinde, Osmanlı mahalle teşkilatı henüz feshedilmemişti. Dünyada Osmanlı mahalle teşkilatının yok edilmediği tek noktaydı Arnavutluk. Enver Hoca bakıyor ki, halk burada kendi kendisini idare ediyor. Hâlbuki komünist teoriye göre iki asır işçi sınıfı diktatöryası olacak, iki asır sonra halk kendi kendisini idare edecekti.

Bu mahalli teşkilat Arnavutluk'a ikide bir hâkim olmak isteyen İtalyanların dikkatini çekiyor, özellikle İtalyan komünist partisini. Bu parti Arnavutluk'taki Osmanlı mahalle teşkilatını araştırıyor ve seçim kazandığı bölgelerde uygulamaya koyuyor. İtalya da insanların kendi mahalle ve sokaklarıyla ilgili söz söylemeleri müthiş bir etki yapıyor."

Özer Ergenç'in bizlere tanımladığı mahalle, Turgut Cansever'in örnek olayında adeta ispat ediliyor. Bizim mahallemiz birbirini

tanıyan, bir ölçüde birbirinin davranışlarından sorumlu, sosyal dayanışma içinde olan kişilerin oluşturduğu, kendi kendine yeten ve kendi kendini idare edebilme kabiliyetine sahip sosyal birimlerdir. Diğerğâm fertlerin oluşturduğu bir sosyal topluluk olan mahalle aynı zamanda yatay bir yapılaşmaya sahip fiziki mekânlardır. Günümüzde cereyan eden olaylar göstermiştir ki Osmanlı mahallesinde yaşanması muhtemel bir salgın ile mücadele daha kolay olacaktır. Oysaki yüksek binaların hüküm sürdüğü, bireylerin neredeyse hiçbir etkileşiminin olmadığı toplumda, dar merdivenler veya asansörler salgın hastalıkların yayılmasına adeta yataklık etmektedir. Toplu yaşamın getirdiği fiziki yakınlık ve ortak alan çokluğu, kişiyi maddi ve manevi olarak savunmasız bırakmıştır. Bahçeli ve komşulu evini terk eden mahalle mukimi, balkonlu ve komşusuz apartman dairelerinin sakini olmak zorunda kalırken, hem özel yaşam alanını kaybetmiş, hem de dış etkenlere karşı savunmasız kalmıştır.

Ülkemiz özelinde mahalle kavramı, düzensiz göçler ve yeni şehirleşme modeli ve sanayileşmenin etkisiyle büyük değişime uğramıştır.1950'li yıllardan itibaren Anadolu'nun doğusundan batısına doğru hızlı ve düzensiz göçler olmuştur. Bu göçler nüfusu Anadolu'nun birkaç bölgesinde toplamıştır. Ünlü sosyolog ve bilim adamı Nurettin Topçu 1969 senesinde şehirlerdeki hareketlenmeleri "Ya köyde mi arasak benliğimizi?" diye köye koşuyorsunuz. Onda sığınacak bir avuç temiz toprak arıyorsun. Heyhat! Toprağın insanı toprağa küsmüş, gözünde şehirlerin cehennemindeki parlak ateşli levhalar, kalbinde fabrikanın matem dumanlı bacası, aşkını bırakıp el yurduna, yabancı şehrine koşmaya kararlı. Kutsal toprağa sabır ve sevdâ ile asırlardır bağlanan varlığını bir avuç çirkefe

gömmeye hazır; ruhuna mezar olacak şehre doğru kanatlanmış." cümleleri ile birazda öfke ile adeta resmetmiştir.

Covid 19 virüs salgını ile mücadelede devletlerin en çok zorlandıkları yerler sanayileşme neticesinde nüfusun yoğunlaştığı denize kıyısı olan şehirlerdir. Bizdeki durum da dünyadaki tablodan pek farklı değildir. Nüfusun yoğunlaştığı Batı kesimi bölgeler özellikle Doğu, Güneydoğu ve Karadeniz bölgelerinden yoğun göç almıştır. Günümüzdeki nüfus dağılımına baktığımız zaman Anadolu'nun şehirleri bir yana, birkaç vilâyetin birleşiminden oluşan bölgelerinin dahi İstanbul nüfusu kadar nüfusunun olmadığını görüyoruz. Oysaki daha 100 yıl önce Vilâyât-ı Şarkıyye Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Erzurum Kongresi'ne hazırlık için Erzurum'da düzenlediği vilâyet kongresinde görüşülen bir raporda " Bölgeden katıyen göç edilmesini; Osmanlı Devleti'nin Balkanlardan çekilirken halkın da ordu ile birlikte çekilmesinin tarihimiz açısından büyük bir hata olduğunu aynı hatanın bir daha tekrarlanmamasının Doğu Anadolu'yu Ermenilere terk etmek demek olacağını " belirtmiş, Doğu Anadolu topraklarını korumak için halka göç etmemeyi tavsiye etmiştir.

Son zamanlarda yaşanan küresel çaplı bu salgın elbette bitecektir. Bizler mahalle ve şehirlerimizin fiziki ve manevi durumunu yeniden gözden geçirmek zorundayız. İnsanımızı, bereketli Anadolu topraklarının tamamına yaymak ve orada mukim kılmak elzemdir. Salgın krizini fırsata çevirerek insanımızı mutlu edecek mahalle ve şehirleri insan fitratı ve milli kodlarımıza uygun olarak yeniden tesis etmek en önemli önceliğimiz olmalıdır.

Sahafların Şeyhinden **ERZURUM'A BİR HEDİYE**

Lokman LOKMACI

Nice ruhun doluştuğu bir evdir sahaf dükkânı. Bir kapısı vardır ki ölümsüzlüğe açılır. Kimsecikler pek gözükmese de ana baba günü gibidir o kapının önü. Tenin vurduğu o kapıyı sahaf açar sen dur der cana, ruhu içeri buyur eder. Başköşede ağırlar... Ruh bu ya halden hale girer. Sahafın dükkânında da kitap olur, defter olur. Ya da bize öyle görünür.

Sahafın işi zor! Zor ki hem de ne zor.

Kolay mı ruhlarla dolu bir evi omuzlarında taşımak?

Kolay mı ruhlar ile ruhtan ödü kopan ölümlüleri bir arada ağırlamak?

Kolay mı Alparslan Kotan ağabeyi ile ondan yüz sene önce yaşamış Erzurum Erkek Muallim Mektebi Edebiyat Muallimi Sami Bey'i buluşturup, tanıştırmak...

Değerli büyüğümüz, hem şehrimiz Sahafların şeyhi Halil Bingöl'ün sahibi meçhul bir edebiyatseverin tuttuğu "Ezber Defteri'nin sayfalarının arasından bulup çıkardığı ve Alparslan Kotan ağabeyime armağan ettiği, Erzurum Erkek Muallim Mektebi Edebiyat Muallimi Sami Bey'in, 1. Dünya Savaşı, Rus ve Ermeni işgali sonrasında yaşanan kara günlerin halet-i ruhiyesini yansıttığı, Erzurum Kongresi ile memlekete verilen azim ve istikamet ruhunun izlerini

taşıyan 1924 tarihli "Erzurum" başlıklı şiirini dergimizde yayınlama fırsatını bulduğumuz için Sahafların Şeyhi Halil Bingöl amcamıza ve Alparslan Kotan Ağabeyimize teşekkür ederiz.

Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun Meslek Gazetesi'nin 5 Mayıs 1925 tarihli nüshasında kaleme aldığı "Erzurum Muallimler Birliği" başlıklı yazısından öğrendiğimize göre şiirin sahibi olan Sami Bey, o dönemde Erzurum'da kurulmuş olan ve çok önemli faaliyetler yerine getiren Erzurum Muallimler Birliği isimli cemiyetin reisliğini yapmaktadır.

Selam ve rahmet olsun Sami Bey'e...

Erzurum

Yüce Türk yurdu, İslâm ülkesi;
 Yıllarca olmuşsun hicrân beldesi!
 Sarsıldın, ezildin etmedin tuğyân;
 Seni lâayık değildi eylemek nisyân
 Ey sitem-zede, tevekkülün çok!
 Sabûrsun, metînsin, tahammülün çok!
 Sînende yatan ulû ma'bedler,
 Diyor ki: Dâimâ uykudan uyan!
 Allâhü Ekber: Sadâ-yı ma'nevî-i da'vet;
 Allâhü Ekber: Nidâ-yı âşinâ-yı hikmet;
 Allâhü Ekber: Sadâ-yı i'tilâ-fermâ;
 Kâinâtın en yüksek burûcundan
 Seni iknâ'a kâfi değil mi?
 Hâdisâtın binlerce inkılâbı
 Seni tatmîn etmiyor mu?
 Âyât-ı beyyinâtı nûr-ı Kur'ân'ın
 Sana emr etmiyor mu? Mühmel değilsin sen!
 Vazîfen çok büyüktür;
 Kadrini artık idrâk et:
 Melâklerden mübecce' insân-ı kâmilsin sen!
 Hayâtın, âmâlin; doğdu işte hürriyet!
 Sen rûh-ı ma'sûm, nûr-ı ulviyet;
 Hayât-ı millet uğrunda hayâtı etdin istihkâr;
 Seni takdîse görmeyen şâyân,
 Âtisi elbette olmalı hüsrân!..

Erzurum Erkek Muallim Mektebi
 Edebiyat Muallîmi

Sami Bey

30 Teşrin-i Sâni 1340
 (30 Kasım 1924)

Nazım Hikmet RAN

KUVAYI MİLLİYE DESTANI

Ayın altında kagnılar gidiyordu
Kagnılar gidiyordu Akşehir üstünden Afyon'a doğru
Toprak öyle bitip tükenmez
Daglar öyle uzakta
Sanki gidenler hiçbir zaman
Hiçbir menzile erismeyecekti
Kagnılar yürüyordu yekpare meşeden tekerlekleriyle
Ve onlar
Ayın altında donen ilk tekerlekti
Ayın altında öküzler
Başka ve çok küçük bir dünyadan gelmişler gibi
Ufacık kisaciktilar
Ve pırıltılar vardı hasta kırık boynuzlarında
Ve ayaklarının altında akan kan
Toprak
Toprak
Ve toprak
Gece aydınlık ve sıcak
Ve kagnılarda tahta yataklarında
Koyü mavi humbarlar cirilciplakti
Ve kadınlar
Birbirlerinden gizliyerek
Bakıyorlardı ayın altında
Gecmiş kabilelerden
kalan öküz ve tekerlek ölülerine

Ve kadınlar bizim kadınlarımız
Korkunç ve mübarek elleri
İnce küçük çeneleri kocaman gözleriyle
Anamız avradımız yarımız
Ve sanki hiç yaşamamış gibi ölen
Ve soframızdaki yeri
Okuzumuzden sonra gelen
Ve dağlara kaçıp uğrunda hapis yattığımız
Ve ekinde tütünde odunda ve pazardaki
Ve karasapana koşulun
Ve ağırlarda
İşıltısında yere saplı bıçakların
Oynak ağır kalcaları ve zilleriyle bizim olan kadınlar
Bizim kadınlarımız
Şimdi ayın altında
Kanıların ve hartucların pesinde
Harman yerine kehribar başlı sap çeker gibi
Aynı yürek ferahlığı
Aynı yorgun alışkanlık içindeydiler
Ve on beşik şarapnelin çeliğinde
İnce boyunlu çocuklar uyuyordu
Ve ayın altında kagnılar
Yürüyordu Akşehir üstünden Afyon'a doğru.

BURNUNDAN KIL ALDIRMAYAN ADAM

Hali vakti yerinde, oldukça sağlıklı, varlıklı, itibarlı Osman Efendi bir sabah müthiş bir baş ağrısıyla uyanır. İlaç alır, banyo yapar, bildiği bütün çarelere baş vurur ama bir türlü geçmez. Bir iki gün sabırla bekler, ağrı geçmediği gibi daha şiddetlenerek devam eder. Nihayet ahbap doktorlardan biri çağrılır. Doktor muayene eder, ağrı kesiciler verir, gider. Lakin Osman Efendinin baş ağrısı bir türlü dinmez, artarak devam eder. Üstüne üstlük baş ağrısı yanı sıra gözleri de yaşarmaya başlar. Başka namlı doktorlar da çağrılır. Osman Efendi Uşak'ın ileri gelenlerindedir, ağrıyı kesene servet vaad eder.

Hekimlerin hiçbirisi ağrıyı durduramadığı gibi sebebini de bulamaz. Ev halkı birbirine karışır. Baş ağrısından geceleri uyuyamayan Osman Efendi'yi İstanbul'a götürmeye karar verirler.

İstanbul'da en iyi doktorlar seferber olur. Görünüşe bakılırsa Osman Efendi turp gibidir. Oysa dayanması gittikçe zorlaşan baş ağrısı ve gözyaşları hayatı çekilmez hale getirmiştir. Ağrı kesici iğnelerle zor ayakta duran Osman Efendi, bu defa da apar topar yurtdışına götürülür. O devirde Amerika değil İsviçre moda olduğundan, Zürih'e gidilir. Haftalarca hastanede kalınır, onlarca profesörler konsültasyon yapar, testler tekrarlanır.

Netice olarak, Osman Efendiye teşhis konulamaz. Artık yerinden kalkamayan Osman Efendiye ağrı kesici iğneler yapılarak sakinleştirilir. En iyisi memleketine dönüp dinlenmesi... Daha doğrusu, son günlerini evinde geçirmesi, tavsiye edilir.

Osman Efendi bitkin, aile perişan. "Kader" denilir, çaresiz Uşak'a dönülür. Osman Efendi havadar, manzarası hoş bir yayla evinde temiz yatağına yatırılır ve ağrı kesici iğnelerle ölümü beklemeye başlar. Hastalığından ötürü uzun zaman saçına sakalına da bakılmamıştır. Rastgele uzayan kıllardan kurtarmak ve hastanın keyfi biraz gelsin diye, Osman Efendinin eski berberi "Berber Mehmet" eve çağrılır.

Berber yataktan kalkamayan Osman Efendiye tıraş ederken, burnuna dikkatlice bakar, derdini tahmin eder.

Bu arada Osman efendi; çaresiz, anlaşılmaz bir derde düşürüldüğü ve ölümü beklediğini söyler. Berber Mehmet bir an düşünür. "Beyim" der "sakin olun! Şöyle kulağınızdaki, burnunuzdaki kılları da bir güzel temizleyeyim".

Dikkatlice bir daha burnuna bakar. İçinden "tam da tahmin ettiğim gibi, kıl dönmüş" diye düşünür.

Osman Efendinin şaşkın bakışlarına aldirmaksızın çantasından cımbızı kaptığı gibi el çabukluğuyla kılı çeker, çıkarır.

Ev halkı; Osman Efendinin köyü ayağa kaldıran çığıyla odaya koşar. Berber Mehmet, Osman Efendinin elinden zor alınır ve cımbızın ucunda tuttuğu 20 santimlik kılla tekme-tokat kapı dışarı edilir.

Osman Efendinin kanayan burnuna pansumanlar yapılır, kolonyalar koklatılır ve yaşlı adam tekrar yatağına yatırılır.

Ertesi sabah Osman Efendi aylardır ilk defa rahat bir uykudan uyanır. Gözlerinin yaşarması geçmiştir.

Baş ağrısından ise eser kalmamıştır. Dönen kılın sinire yürüyüp gittikçe uzayarak dayanılmaz ısıtırlara yol açtığını doktorlar ancak o zaman keşfederler. Çözümün bu kadar basit olabileceği kimsenin aklına gelmemiştir. Sapasağlam ayağa kalkan Osman Efendi, Berber Mehmet'i çağırır ve ona büyük bir mükâfat verir.

Hak tecelli eyleyince, her işi âsân eder,

Halk eder esbâbını, bir lahzada ihsan eder.

Söyleşi

“
Tiyatro insanı hayal dünyaları yaratarak o dünyanın içine sokmak ister. Bu büyük ölçüde ışık ve dekorla mümkündür. Işık yönetmeni tarafından provalar izlenir, yönetmenle reji toplantıları yapılır. Dekor tasarımcılarıyla ortak çalışmalar yapılır. Işık tiyatronun olmazsa olmazıdır.”

Bu sayımızda şehrimizde sergilenen bir çok oyunun bize göre kahramanlarından olan **Eser Dursun** ile Işık Tasarımcılığını konuştuk.

Öncelikle sizi tanıyabilir miyiz?

Erzurum devlet tiyatrosu 'da ışık uzamanı olarak görev yapmaktayım. Atatürk Üniversitesi GSF Dramatik Yazarlık Bölümü mezunuyum. Yaklaşık 20 senedir Erzurum'da görev yapmaktayım, Erzurum'a ve Erzurumlu sanatseverlere güzel oyunlar izlettirmek için işimi en güzel şekilde yapmaya çalışıyorum.

Işık Tasarımcısı kime denir? Tasarımcının bu mesleği yapabilmesi için ne gibi özelliklere sahip olması gerekir?

Işık Tasarımcısı; sahnelenmek üzere provalarına başlanan oyunların sanatsal çözümlerini yaparak, oyuna hizmet edecek en doğru ışığı tasarlayıp, yönetmenin onayını aldıktan sonra sahneye aktaran kişiyse biz ışık tasarımcısı diyoruz. Ayrıca ışık tasarımı yapmak sadece aydınlatma değil, doğru ışık açıları bularak gölge artırma ya da gölge yakalama sanatıdır. Bu nedenle Işık Tasarımcısının, ışık akı ve açı hesaplarını hesaplayabilecek sağlam bir matematik bilgisine ve çok geniş bir yorum gücüne sahip olması gerekmektedir.

Işıkla tanışmanız nasıl oldu?

Işık'la ilk tanışmam 1998 yılında Ankara'da oldu. Ankara Devlet Tiyatrosunda izlediğim bir oyun esnasında, o büyüleyici ışık atmosferi oyundan daha çok dikkatimi çekmişti ve işte benim ait olduğum dünya bu diyerek ışıkçı olmaya karar verdiğim gündü Işık'la ilk tanışmam...

Bu işin bir ustası olarak ışığı bize nasıl tarif edersiniz?

Aslında bu sorunuza şöyle bir cevap vermeyi daha doğru buluyorum. Bu işte kendime tam olarak usta diyemiyorum ama ustaya yakın desek abartmış olmayız diye düşünüyorum. Işığın tarifine gelirsek; ışık dekor ve kostümün iyilik perisidir. Sahnelenen tiyatro oyununun izleyiciye en doğru ve etkili biçimde aktarılmasının en güzel yoludur. Doğru yapılmış bir ışık tasarımı, dekor ve kostüm dışında oyuncuya da çok büyük katkı sağlamaktadır. Aslında tiyatro verdiği mesajların yanı sıra aynı zamanda da görsel bir şöendir. Bu görsel şöenin de en büyük aktörü oyuncusundan sonra ışık'tır. Işık çok kısa kelimelerle anlatılabilecek bir olgu değildir ama biz yine de birkaç kelimeyle

le sınırlandırarak olursak; ışık tiyatronun ruhu 'dur diye tanımlayabiliriz...

Mesleğinizin en zorlu taraflarından bize bahsedermisiniz?

Her mesleğini olduğu gibi Işık yapmanın, ışıkçı olmanın da zor yanları var elbette. Işık sistemlerinin neredeyse tamamı 380 volt ile çalışmakta ve hayati bir risk oluşturmaktadır. Bu nedenle öncelikle iyi bir elektrik bilgisine sahip olmanız gerekiyor. Bu ve bunun gibi birkaç teknik zorluktan daha önemli bir zorluk var ki işte o zorlukları başarıya dönüştürdüğünüz zaman ışığı sanata evirtmiş oluyorsunuz. Artık sahnelerde eskiden olduğu gibi büyük devasa dekorlar kullanılmıyor. Mesela iki saatlik bir oyun izleyeceksiniz kapalı bir mekan ve oyun bir evin mutfağından geçiyor diyelim. Sahnede sadece bir masa ve birkaç sandalye var. Böyle handikaplı oyunlarda izleyiciye zaman aşımalarını, gündüzü geceyi ve mevsim geçişlerini ışık ile veremezseniz izleyiciyi oyunun içine çekemezsiniz. Bizim için işin en zor kısmı budur. Çünkü ışık sadece bir aydınlatma değil görsel bir tasarımdır...

Unutamadığınız oyunları sıralayın dersek hangisini yada hangilerini en başa koyarsınız. Sebepleriyle açıklar mısınız?

Tiyatro kariyerimde unutamadığım onlarca oyun var birini söylemem gerekecekse bu kesinlikle "Çıkmaz Sokak Çocukları" olmalı diye düşünüyorum. Hem sahne amirliğini hem de ışık tasarımı yaptığım bir oyundu. Erzurum'da uzun yıllar görev yapmama rağmen, seyircilerin neredeyse tamamının oyundan ağlayarak çıktığına daha önce hiç şahit olmamıştım. Bu oyun uzun süre kapalı gişe oynayan Erzurum'da yaşayan sanatseverlerin de unutamadığı bir oyundu. Bu arada "Fermanlı Deli Hazretleri" ve "Memurin Faslı" oyunları da sanatseverlerin ve benim unutamadığım oyunlardandır.

Mesleğinizde unutamadığınız bir anınızdan bize bahsedermisiniz?

Sanırım bizler bu unutamadığımız anılar konusunda oldukça zenginiz. Sizlerin de çok iyi bildiği gibi tiyatro da oyun başladıktan sonra kapılar kapatılır

ve oyun bitene kadar geç kalan hiçbir izleyici salona alınmaz. Sanıyorum 2003-2004 sezonuydu, Akşam rutin saatinde oyunumuz başladı kumandasını ben yapıyorum. Oyun başladıktan on dakika kadar sonra ışık odağının kapısı açıldı ki, bu oda oyun saatlerinde girilmesi kesinlikle yasak olan bir odadır. İçeriye iri yarı beş ya da altı tane ellerinde telsiz olan polislerle beraber bir adam girdi ve hemen peşlerinden kurumumuzun müdürü... Dönemin Erzurum valisi oyuna geç kaldığı için izleyiciler rahatsız olmasın diye salona girmemiş. Vali Bey müdürümüzün ışık odasından izler misiniz? Teklifini kabul etmiş. Vali beyi karşımda görmemin verdiği şaşkınlığı atlatıp hemen ayağa kalkıp kumanda koltuğumu verdim. Yeni memurum ve koskoca Vali benim kumada koltuğumda oturuyor. Oyun bitene kadar ayakta ve hata yapar mıyım endişesi ile kan ter içinde bitirdiğim bir oyun. Kesinlikle unutulmayacak...

Bu mesleği yapmayı düşünen genç arkadaşlara neler söylemek istersiniz?

Bu mesleği yapmak isteyen genç arkadaşlarıma birkaç öneride bulunmam gerekirse; en az Meslek Lisesi Elektrik Bölümü'nü bitirmelerini ve ellerinden geldiği kadar tiyatro oyunu izlemelerini tavsiye ederim. Şehrimizde maalesef Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatrosu ve Devlet Tiyatrosu haricinde profesyonel anlamda ışık sistemi olan başka tiyatro sahnesi yok gibi. Bunlardan herhangi birine gidip stajyer olarak ışık çalışmalarına dahil olabilirler. Zira bu işin ülkemizde maalesef bir okulu henüz yok. Usta çırak ilişkisinden doğan ve gelişen bir durum şimdilik. Işıklı olmak; iyi bir çırak olmak, çok okumak ve hayal Dünyanızın ne kadar geniş olduğu ile doğru orantılıdır. Ayrıca ışıkçı olmak pratik bir zeka ve özgüven gerektirir. Sahne ışıklarının büyümesine kapılan ve bu büyülü dünya da bizimle çalışmak isteyen herkes için elimizden geleni yapmaya hazırız ve bekliyoruz...

Atatürk'ün Çılgın Projesi **NAZILLİ SÜMERBANK FABRİKASI**

Umut GÖKBAYRAK

Pek çoklarımız "çılgın projeler" ile Kanal İstanbul vasıtasıyla tanışmış olabilir ama aslında bu topraklar için hiç de yeni şeyler değildir. Evet Türkiye'de 1930'lu yıllarda uçak fabrikaları, silah fabrikaları kurulmuş olmasından büyük gurur duyuyoruz, ama bence bunların da ötesinde konuşulması gereken bir husus daha var. Evet; Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası'ndan bahsediyorum.

Ben 1977 yılında Nazilli'de doğdum. Dedemin de çalıştığı Sümerbank, doğup büyüdüğüm bu Ege kasabasının halen çok önemli bir parçasıydı. Çocukluğumda şehir dışına çıktığımızda ufuk çizgisine kadar pamuk tarlaları sanki Menderes ovasına kar yağmış gibi bir görüntü verirdi. Pamuk Araştırma Enstitüsü'ne yapılan okul gezileri, Sümerbank'a şehir içinden ring seferi yapan Gıdı Gıdı adlı trendeki işçilerin görüntüsü, Aşağı Nazilli'deki Sümerbank lojmanları hayatımızın sıradan birer parçasıydı. Ta ki 2002 yılında bu gü-

zellikleri kaybedinceye kadar da kıymetini maalesef bilemedim.

Gelin öncelikle Atatürk'ün Anadolu'yu kalkındırma projesinden bahsedelim.

Atatürk'ün Anadolu'yu kalkındırma projesi ve sosyal fabrikalar

1934 yılında, genç cumhuriyetin 1. beş yıllık kalkınma planının uygulanmasına başlanmıştı. Planda, Anadolu'daki şehirleri topyekün kalkındıracak olan bu sosyal fabrikalar çok önemli bir yer tutuyordu. Bu fabrikalar, sadece üretim yapılan bir mekan değil, aynı zamanda "ar-ge" çalışmalarının yapıldığı bir laboratuvar, eğitim verilen bir okul, her türlü sanat ve spor imkanlarına sahip

bir kültür kompleksi, işçilerin dünya standartlarda haklara sahip olduğu birer kampüstür.

Peki neydi bu fabrikayı zamanın ilerisinde kılan özellikler?

Fabrikada yemekhanede ve diğer sosyal alanlarda Türk musikilerinin yanı sıra, klasik batı müzikleri ve hatta klasik müzik, opera ve vals de dinlenilmiş, icra edilmiştir; balolar danslar ve partiler düzenlenmiştir.

Fabrikada 700 kişilik bir sinema salonu vardır. 1930'lu yıllardan itibaren memurlara, ustalara ve işçilere ayrı ayrı toplam haftada 6 defa film gösterimi yapılmaktadır.

Fabrikanın Sümer Spor adında bir spor kulübü vardır. Sümer Spor, futbol, basketbol, atletizm, voleybol, bisiklet, güreş, yüzme, boks branşlarında faaliyet göstermiştir. Fabrika bünyesindeki Sümer Spor futbol sahası Ayrıca yine fabrika bünyesinde basketbol, voleybol sahalrı, güreş minderleri, boks ringi, tenis kortu ve

paten pisti vardır. Bugün ekranların tanınmış yüzü Rıdvan Dilmen de lacivert beyaz Sümer Spor formasını giymiş ve sonrasında şöhret olmuş kişilerdendir.

Sümer Spor'un Rıdvan Dilmen'li 1978-1979 kadrosunu fotoğraflarda görebilirsiniz.

Fabrikada çalışanların müzik zevki döneminin epey ötesine geçmiş, fabrika çalışanlarının kurduğu klasik müzik grubu, Nazilli, Aydın ve Denizli'de konserler vermiştir. Fabrikada ve çevre il, ilçelerde dünya klasiklerinden eserler okuyan bu koronun yanı sıra, işçilerin kullandıklarına açık bir de piyano vardır.

Çalışanlarının büyük çoğunluğunu fabrika işçilerinin oluşturduğu bir halkevi kurulmuş, ilçe halkı her konuda bilinçlendirmeye çalışılmıştır. Sümer Halkevi biçki-dikiş kurslarında her yıl birçok genç kız meslek sahibi olmuştur. Halkevi civar köylere geziler düzenlemiş, köylülerin sorunlarıyla ilgilenmiş, köylere ilaç ve sağlık elemanı göndererek hastaların tedavisini sağlamıştır.

Atatürk'ün isteğiyle Ahmet Adnan Saygun tarafından bestelenmiş, Cumhuriyet döneminin ilk Türk operası olan "ÖZSOY" operası, 15 Şubat 1948 tarihinde fabrika salonunda sergilenmiştir.

Fabrikanın ressamı da vardır. Bu ressamlar, arada sırada şehir dışında resimler yapmışlar, bunları sergilemiş, açık arttırmalarda satmışlardır. Fabrikanın sıklıkla sahne alan bir de tiyatro grubu vardır ve tüm bunlar doğal olarak Nazilli halkının güzel sanatlara olan ilgisinin artması açısından katkı sağlamıştır.

Bu maddeleri daha çok uzatabilirim ama biraz da işçilerin haklarından da bahsetmeden geçmek olmaz. Fabrika içinde işçi sağlığını koruyacak 40 yataklı bir hastane, bir eczane bir de laboratuvar kurulmuştur. İşçilere mesleki eğitim verilen fabrikada ayrıca işçiler için bir okuma-yazma kursu, daha doğrusu bir küçük okul vardır. Babamın da bir zamanlar öğretmenlik yaptığı bu okulun adı Sümer İlköğretim Okulu idi.

Fabrika işçilerinin yiyecek ve giyeceklerini temin etmek için fabrika bünyesinde bir kooperatif vardı. Fabrikanın, işçilere hizmet veren güzel ve temiz bir fırını, işçi yemekhanesi, memur kantini ve bir de hamamı vardı. Ayrıca bir işçi radyosu ve işçi çocukları için 26 yatak ve 40 mevcutlu bir kreş kurulmuştu. İşçiler ve memurlar, fabrikanın hemen önünde özel olarak inşa edilen lojmanlarda çok uygun bir ücretle kalırlardı.

Lojmanda kalamayan işçi ve memurları şehirden fabrikaya taşımak için tren rayları döşenmiş ve GIDI GIDI adı verilen mini bir tren ile ring seferleri yapılmıştır.

Sanırım siz de şu an; 1930'lardaki bu vizyonun büyüklüğüne ikna oldunuz. Atatürk, çalışanlara verilen değerini biliyordu. O fabrikada çalışmaya başlayan 240 tane işçinin sadece tekstil üretimi değil, yeni cumhuriyetin kültür tohumları olacağından adı gibi emindi. Öyle de oldu...

Fabrika 2002 yılında kapanana kadar, her yönüyle Nazilli'nin gelişiminde büyük yön vermiştir. Hiç tereddüt etmeden söyleyebilirim ki; Nazilli'nin çağdaşlaşmasında Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası'nın yeri çok büyüktür.

Fabrika kapandıktan sonra artık Menderes ovasında çok şey değişti. Sadece fabrika kapanmadı, çocukluğumun o ufuklara kadar uzanan pamuk tarlaları da artık yok. Bir teselli; Fabrikanın binası artık Adnan Menderes Üniversitesi'nin kampüsü olarak işlev yapıyor. Ama şu fotoğrafları gördüğümde içim yine de cız etmiyor desem yalan olur.

Umuyorum ki, benzer projeler ülkemizde tekrardan hayat bulsun. Her yıl yüzbinlerce parlak beynin yurt dışına göç ettiği ülkemizin kalkınmasının ve çağdaşlaşmasının yegane yolunun, üretimden ve de sosyal fabrikalardan geçtiğine inanıyorum.

Kimler Gelmiş, Kimler Geçmiş...

İYİLİK VE KÜLTÜR SAVAŞÇISI

M. YAŞAR ATNUR

Yunus Buğra YILMAZ

1987 yılında Cumhuriyet Caddesinde Ülke Kitapevinde çalışıyordu. Ben de Ülkü Ocakları (Bizim Ocak) Erzurum İl Başkanıydım. M. Yaşar Atnur'u o zaman tanıdım. Ülke Kitapevi, köylüsü olan Ezel Erverdi'ye aitti.

M. Yaşar Atnur'un Ülke kitapevinde çalışmaya başlamasıyla birlikte, kitapevi ülkücülerin en çok uğradığı mekan oldu. Her bir arkadaşımız şahittir ki, gece geç saatlere kadar canla başla çalışırdı. Onun sayesinde Ülke Kitapevine canlılık gelmişti. Burada birkaç yıl çalıştıktan sonra, 3. Vakıf İşhanı'nın (TEDAŞ binası olarak biliniyordu o tarihlerde.) birinci katında, benimde işyerim olan aynı katta Doğu Sahaf ve Kitapevini kurdu.

Kitapevleri, sadece ticaret yapılan yerler değildir. İnanç ve kültür, dava evleridir. Dünyanın her yerinde bu böyledir. Kitap evi olmayan bir kültür, bir dava, bir inanç tesirsiz ve yoksul kalmıştır.

M. Yaşar Atnur ile samimiye-timiz artmış, onunla sırdaş olmuştuk. Onu tanıdıkça nasıl bir kültür ve inanç savaşçısı olduğuna da şahit oldum. Kısa zamanda Atatürk Üniversite-

sinin hocaları ve öğrencileriyle kaynaşmıştı. Fakültelerde kitap sergisi açıyor, kültüre katkılar sunuyordu. Bir ara Ağrı, Erzincan gibi yerlerde de şubeler açtı. Kitapçılık yapanlar bilir, kitap satmakla zengin olunamayacağını. O kitap satarken, öğrencilerin hamisi olmuştu. Maddi ve manevi her konuda severek, isteyerek ve istismar edileceğini bilerek yardımlarına koşardı.

Doğu Sahaf ve Kitapevi, sahibi olan M. Yaşar Atnur ile bir okul, medrese ve sosyal yardım kurumuna dönüşmüştü. Parası bitenlere para yardımı yaparak ağabeylik, ders ya da başka sıkıntıları olanların koruyucusu olmuştu. Birçok öğrenci onun sayesinde iş sahibi oldu. Arkadaşımın yardımlarını görenler arasında vefalı çıkanların olduğu gibi, vefasızlarda çoktu. Bazen vefasızlıklara kızsada yine de fitratı gereği yine yardımseverliğine devam ederdi.

O aynı zamanda çok okuyan biriydi. Onun dostları arasında ilim-irfan sahibi birçok akademisyen ve insanlar vardı. Duruşu Türk, yaşayışı Türk'tü. Yanlış bildiğine karşı çıkmakta tereddüt etmezdi. Kimseye eyvallahı yoktu.

Yardımseverliği ve adam gibi adam olması, elbette her mert insanın uğradığı sonuca uğrattı. Yani ticarete başarısız oldu. Onu bu konuda arkasından kınayanlar çok oldu. Onlara göre iş bilmez biriydi. Oysaki ya bencil olup, fırsatçılık yaparak insan sömürecek ve insan olmaktan uzak kalacaktı ya da kendisi sömürecek adam olmanın, dava ve kültür adamı olmanın timsali olacaktı. O ikincisini fitraten tercih etti. Yani karakteri gereği yardımseverliği, iyilik ve kültür savaşçılığını tercih etti.

O. Mustafa Kutlu'nun "Ya tahammül Ya Sefer" kitabının kahramanı olan Murat'ı yaşıyordu.

Vefatında cenaze namazını kılarlarken, namazı kıldırın Hoca efendi, hakkınızı helal ediyor musunuz diye her cenazede olduğu gibi sordu. İçimden sırdaşım, arkadaşım M. Yaşar Atnur hakkını helal ediyor mu, sayısızca iyilik yaptığı insana.

O çağdaş bir alp ve erendi... O çağın bencil ferdiyetçilerine rağmen toplumcu ve iyilik savaşçısıydı.

ERZURUM'A

Kutlu Altay KOCAOVA

Erzurum'dan ayrıldığımdan üzerimden yaklaşık on dört yıl geçti. Hayatımın bir yılı orada geçti. Ancak bana kattıkları ise yıllarca sürecek eğitimden fazladır. Bu yüzden Erzurum'un bende yeri ayrıdır. Dolayısıyla Erzurum'u anlatırken, aslında özlemimi anlatmış olacağım.

2005 ve 2006 yılları arasında Erzurum'un Tekman ilçesi Küllü köyünde asker öğretildim. Köy, Aras nehrinin kıyısında güzel bir coğrafyaya sahip bir yer. Hiç unutmuyorum, 12 Mayıs 2005 tarihinde Erzurum havaalanında uçaktan inmiştim. O zaman yeni havaalanı yapılmamıştı. Gâyet küçük bir yeri vardı. Şimdiki hâli görevimin bitişine yakın zamanda açıldı.

Uçaktan indim. O zamana kadar Erzurum'a hiç gelmemişim. Hiç bilmiyorum. Elbette kitâblardan, atlaslardan falan biliyoruz ama o kadar. Görmediğin, gitmediğin yer hakkında ne kadar bilgin olabilir ki? Havaalanından çıktım. Kafamdaki ilk fikir, bir ân evvel Tekman'a gitmek. Ama nasıl gideceğimi bilmiyorum. Bir taksiye bindim. Dedim ki, "Tekman'a gitmem gerekiyor. Asker öğretmenim. Nasıl gideceğim". Hiç unutmuyorum. "Hocam, şu gördüğün dağlar var ya, onun ardı Tekman".

Gösterdiği yer ise Palandöken. Ejder tepesi, bütün haşmetiyle karşımda. İlk ân ciddi anlamda ürperdim. Nasıl gideceğim, nasıl olacak? Neyse, ünlü Mahallebaşı'na geldim. Gerçi taksici, Mahallebaşı'na girmeye korktu. Beni Karskapı'da bıraktı. Dedi ki, "Hocam, Tekman minibüslerinin hepsi buradan geçer. Burada bekle". Bir de öyle

yağlayıp balladı ki, adamı takdir ettim. Neymiş, benim fazla para vermemi istememiş falan... Sonra neyse, Erzurumlu bir emekli öğretmen ağabey, beni gördü. Taksiciye sağlam bir sövdükten sonra "Gel, genç kardeşim. Seni Mahallebaşı'na bırakayım" dedi. İsmi yanlış hatırlamıyorsam, Ulvi hocaydı sanırım. Neyse, yaşıyorsa, selâm olsun; yaşamıyorsa rahmet olsun. Beni Mahallebaşı'na getirdi; Tekman minibüslerinin olduğu yere götürdü, "Genç kardeşim, benim yakınımıdır. Tekman'da hoca oldu. Haberiniz olsun" dedi. Sağ olsun, ondan sonra Tekman'ın bütün minibüsçüleriyle ayrılana kadar iyi bir ilişkimiz oldu.

Sonra da Horasan'a da uğrayarak, yaklaşık üç saatlik bir yolculuğun ardından Tekman'a ulaştık. Böyle bir yolculuğu ise hayatım boyunca hiç yaşamadım. İki amcayı Horasan'a bıraktıktan sonra Köprüköy'e doğru geri döndük, Çobandede köprüsünün oradan içeri girildi ve Tekman'a doğru yol almaya başladık. Söylemez geçildikten sonra bir baktım, tepeden bir kuş büyük bir hızla iniyor. Bir baktım, kartal. İniyor, iniyor. Arabanın içindeyiz ama korkmaya başladım. Yanımda bir amca vardı. "Hoca, korkmayasın. Erzurum'da hayvan kestirmiştim. Arabanın üstüne koyduk. Hayvancağız onun kokusunu almıştır". Gerçekten de öyleydi. Bir iki metre kadar yaklaştıktan sonra bir geri dönüşü vardı ki, o çevikliğe hayran kalmamak mümkün değil. Bu arada Çobandede ile Hacı Ömer arasındaki coğrafya ise mükemmeldir.

Sonra Tekman'a geldik. Öğretme-

nevine girdim. Bir baktım, benim gibi tam altmış asker öğretmen. Herkes şaşkın. Orada bir zamandır bulunanlar ise bir şeyler anlatıp duruyor. Herkes anlatan birini buldukça dinliyor. Benim derdim ise karnımı doyurmak. Neyse, gittim bir lokantaya girdim. Zâten o günlerde Tekman'da iki lokanta vardı. Şimdi nasıldır, bilmiyorum. Muhtemelen yine öyledir. En fazla bir tâne daha açılmıştır. Girdim, ayıptır söylemesi, yedik bir şeyler. Ertesi gün de işlemleri yaptık ve görev başladık. Herkes görevli olduğu köye yollandı, ben de Küllü'ye...

İlk akşamı, köy muhtarının evinde geçirdim. Eve girerken, gökyüzüne baktım. Hayatımda böyle güzel bir gökyüzünü hiç görmedim. Bütün Samanyolu karşımdaydı. Samanyolu'nu hiç böyle görmemişim. Sabâhında ise Aras'ın kurbağaları beni uyandırdı ki, o da ayrı bir güzellikti. Ondan sonraki süreçte her şey rutine dönmeye başladı. Cum'a günü, dersi bitirdikten sonra köyden ayrılıyor, pazar akşamı geliyordum. Bâzen Tekman'a, ama çoğunlukla Erzurum'a gidiyordum. Erzurum ile köy arası ise epey bir mesâfe. Yaklaşık 120 kilometre. Ama o yol, benim için her zaman ayrı bir zevkti. Özellikle Söylemez ile Çobandede arasında bir yer var ki, bir doğa hârikâsidir. Erzurum'un kışında, ocak ayında bile yemyeşil, çiçeklerle dolu bir yerd. Çünkü bölge, bir mikroiklim bölgesi. Erzurum çevresinde oldukça yaygın olan kaplıcalardan birinin damarı orada yüzeye epey yakın geçiyormuş. Hâlâ öyle midir ya da duruyor mu bilmiyorum. O günlere dâir en büyük üzüntüm, henüz fotoğrafçılığa başlamamış-

tım. Emînim ki, şimdiki fotoğrafçılığım o zaman olsaydı, muhteşem kareler çekecektim. Neyse, kısmet değilmiş. Eğer orası hâlâ duruyorsa, Erzurumlu doğasever fotoğrafçılardan bölgenin önümüzdeki kış fotoğraflanmasını dilerim.

Neyse, Mahallebaşı'nda her inişimden sonra Kale'ye doğru yürürdüm. Tabii, önce Mahallebaşı içinde bir Erzurum kadayıfçısına uğrayarak... Hâlâ tadı damağımdadır ve hiçbir yerde dengini görmedim. Erzurum'da da epey yerde yedim, onun gibisini görmedim. Adam, kendi yapar, kendi satardı. Neyse, Kale'nin oradan çıkar, Üç Kümbet ve Çifte Minâre'nin oradan Cumhûriyet Caddesi'ne, nâm-ı diğer Mecbûriyet Caddesi, çıkardım. O zamanlar Çifte Minâre, restore ediliyordu. Bu yüzden doğru düzgün gezemedim. Daha doğrusu inceleme fırsatım olmadım.

Yâkûtiye Medresesi, benim her haftaki uğrak yerimdi. Bu yüzden öğretmenevini saymazsam, medrese yakınlarındaki bir otelde kalırdım. Aslında Erzurum'da her yer birbirine yakındır. Yâkûtiye Medresesi'nin arkasında Lala Paşa Câmîi vardır. Onun da çaprazında Taşhan da denilen Rüstem Paşa Kervansarayı. Burası İstanbul'un Kapalıçarşısı gibidir. Türkiye'nin en iyi oltu taşı ustaları burada yer alır. Eğer oltu taşı tesbih ya da hediyelik almak istiyorsanız, almanız gereken yer burasıdır. Buranın da arkasında bir çeşme

vardır ki, suyunun tadı mükemmeldir. Yanlış hatırlamıyorsam, bânisi yanındaki câmîyi de yaptıran bir hayırseverdi.

Cum'a akşamları, bu yolu izleyip, otelde kaldıktan sonra sabah karnımı doyurduktan sonra her hafta Yâkûtiye medresesine giderdim. Kapıdaki güvenlikler de artık beni tanıdı. O günlerde müze ücreti, bir liraydı. İlk girdiğim günü ise unutamam. Bu yüzden de anlatmak istiyorum.

Kapıdan girdim. Tavan süslemeleri muhteşem. Taş duvarların kalınlığı, tam Erzurum'a göre... Soğuğu geçirmeyecek ve içerisinin ısınısını koruyacak şekilde kalın. Sütunlar da ayrı bir şaheser. Moğol İlhanlı hanı Olcaytu Han'ın eşi için yaptırdığı bir medrese. Bütün desenleri tek tek inceledim. En ince ayrıntısına kadar... Sonra bir şey dikkâtimi çekti. Odaların kapıları çok küçük. Kapıların uzunluğu çok kısa. Bir buçuk metre ya var, ya yok. Dikkâtimi çekti. "Allah Allah, niye bütün kapılar, bu kadar kısa" dedim. Sonra yan tarafta sergilenen bir Moğol savaşçının örme zırhı ve miğferi sergileniyordu. Gittim, kendimle ölçtüm. Tam bana göre. Yâni ölçülerimiz bire bir aynı. Aynı boy, aynı omuz genişliği, aynı kollar. Sonra bir kapının karşısına geçtim, yere bağdaş kurarak oturdum. Karşımda oda var. Kapısı açık ve tam rahleye bakıyorum. Hasır ve minderlere bakılırsa da, müderris dersi ve-

rirken, yüzü kapıya dönük. Şifreyi çözmeye çalışıyorum, çözemiyorum. Sonra gözüm tekrar savaşıya takıldı. Dedim ki, "Bu savaşçı, medresedeki bu odaya girmek istese, nasıl girer? Tabii ki, eğilir". Hemen kalktım, odaya yöneldim ve şifreyi çözdüm. Medeniyetin bu ince detayına hayran kaldım.

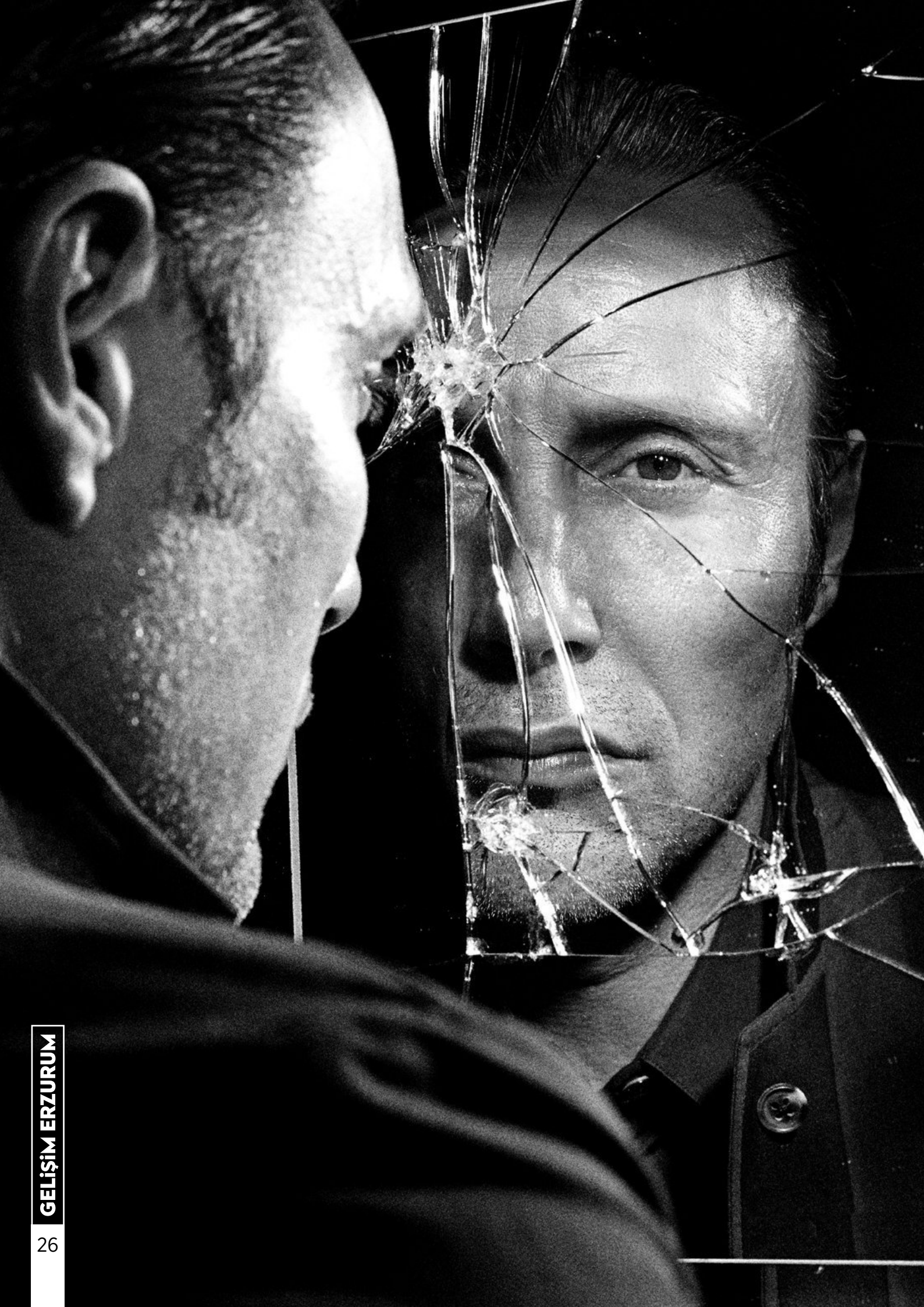
Han, kağan ya da pâdişâh bile gelse, içeri paldür küldür giremez. Selâm vermek zorunda ve içeri giren, kim olursa olsun, müderrisin önünde eğilmek zorunda. Muhteşem bir medeniyet göstergesi. Âlime bundan daha büyük bir saygı olabilir mi? Sanmıyorum...

Yâkûtiye Medresesi'ni her hafta ziyâret ettim. En son ziyâretim ise Erzurum'dan ayrıldığım 31 Mart 2006 tarihinde olmuştu. Hoşça kal, dedim. Dile kolay on dört yıl geçmiş. Bu sürede bana küs müdür ya da beni hatırlar mı, acâba? Yedi yüz küsür yılda uğrayan sayısız insandan biri olsam da, onun dilini anlayan az sayıda kişiden biri olduğumu düşünüyorum.

Neyse, bu vesileyle selâmımı göndermiş olayım. Erzurum'a, Palandöken, Ejder tepesine, Yâkûtiye'ye... Unutmadığımı şehir de, medrese de bilsin... Özlendin, Erzurum... Unutma bunu...

KENDİMİZE BAKALIM

Ergün ENGİN

Velev ki aynı cemiyete ait hissetmeler de kendilerini, her insan teki diğerlerinden farklıdır, ay-nileşmezler, aynı sayılamazlar.

Sosyal bir varlık olmamız sebebiyle, türlü kurumlarla, fikirlerle yakınlıklar kurar ve bağlılıklar duyarız ama nihayetinde her birimiz farklılıklarımızla ayrı bir insanız.

Dini, ideolojik, fikri ya da hobi amaçlı bazı oluşumlara aidiyet ya da yakınlıklar kurmakla, bizimle beraber o oluşumlara yakınlık duyanlarla her halükarda birlik olmayız.

Bir mesel olarak dinlediğimde hoşuma gitmişti; şehre yeni gelen birisi Nasrettin Hoca'ya Konya'da kaç tane mezhep olduğunu sorar, o da cevaben şehrin girişindeki tabelada nüfus hanesinde kaç yazıyorsa o kadar der.

Her birerimiz içimizde ayrı bir cevher, karakter taşıyor, yarıdılış, yaşadığımız coğrafya, birlikte yaşadığımız toplum, içine doğduğumuz aile ve aldığımız eğitimlerle farklı bakış açıları geliştiriyoruz.

Olanca farklılıklarımıza da rağmen bir araya geliyor, bazı sivil toplum kuruluşları, partiler, cemaat yapıları içinde birlikler kuruyoruz, ya da dini ve mezhebi aidiyetlerimiz dolayısıyla farklı insanlarla bir arada anılıyoruz.

Herhangi bir insanla bir arada bulunmamızın da onunla bir-

**Hiçbir insan
'şucu' ya da
'bucu' değildir, o
kadar az değildir,
o kadar aynı
değildir, o kadar
hikayesiz değildir...**

Gökhan Özcan

likte sayılmamızın da rahatsız edici bir tarafı yok, ancak onun yaptığından bizim, bizim yaptıklarımızdan onun sorumlu görülmesi veya içimizden birinin, birkaçının yaptığı hatalar dolayısıyla birlikte ait bulunduğumuz yapının toptan zemedilmesi, kötülenmesi insafla bağdaşır değil.

İnsanı, toptancı ve kategorik olarak değerlendirmek, hiç de hak edilmedik yargılarda bulunmamıza ve nihayetinde muhatabımıza zulüm etmemize neden olabilir, hatta bu çeşit yargılamalar genelde de zulüm doğurur.

Kategorik veya analitik olarak insanı yargılamak da ne derece normaldir, bu da ayrı bir konu.

Zira işlediğimiz suçlardan dolayı devlet, günahlardan dolayı ise Allah tarafından zaten yargılanacak ve savunmamızı yapacağız.

Birbirlerimiz hakkındaki yargılamalar, aramızda kapanması zor yaralara sebep oluyor.

Oysa yargılayıcılara güven duymakla rahat ve huzur bulabiliriz.

Bu sonu gelmez, hırpalayıcı, yok edici, insaftan yoksun yargılarımız, bir kişi üzerinden kocaman yapılara da kin ile bakmamız sonucunu doğuruyor ve insani birlikteliklerimizi yitiriyoruz.

Amacı kötü veya hatalı bir yapının içerisinde bir çok iyi niyetli kimseler bulunabileceği gibi, pek çok yanlışları bulunan insanlar iyi niyetli bir yapının içerisinde de bir araya gelebilirler.

Ne bazılarının yanlışları iyi bir yapıyı toptan reddetmemize, ne de içinde bulunduğu yapı bize göre yanlışlıklar yapıyor diye iyilik için orada bulunan bir insanı zay etmemize sebep olmalıdır.

İnsan, pek çok duyguları içinde barındırabiliyor, bazen öyle bazen de böyle olabiliyor kendimizden de bildiğimiz gibi.

Öyle ise insanı, bir muamma çözer gibi sabırla çözmeli ve iyi tarafları hatrına, bazı yanlışlarını da görmezden gelerek, suç ve günah fasıllarını da ilgililerine bırakıp (suçun tespitine yardımcı olmak lazımdır ve ayrı konudur) insanca tavırlar geliştirmeliyiz kendimiz için.

Zira, aynı zafiyetleri hepimiz taşıyoruz, bugün ona, yarın bize unutmayalım.

isimsizler içinde bir isimsiz

DR. BAHATTİN ŞAKİR

İttihat Terakki'nin kuruluşu denilince akla Tıbbiye gelir. Dönemin muhalif merkezi olduğunu; "Her yerde göklere çıkarılan 'padişahım çok yaşa'nıdaları Tıbbiye bahçesinde havuzun etrafındaki ağaçların tepelerine kadar yükselmezdi." ifadesinden anlayabilmekteyiz. Askeri Tıbbiye Mektebi öğrencilerinin kurduğu İttihat ve Terakki Cemiyeti içerisinde Dr. Nazım, Dr. Bahattin Şakir, Dr. Rusuhi, Dr. Esat Paşa (Işık), Dr. Tevfik Rüştü (Aras), Dr. Abdülhak Adnan (Adivar), Dr. İbrahim Tali (Öngören) gibi önemli üyeleri doktordur.

İstanbul Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı'nın dersliğinde duvarda siyah beyaz bir sürü fotoğraf asılıdır. Bunlardan bir tanesi de Bahattin Şakir'dir. Tarihimizin çok iyi bilinmeyen ancak tarihe yön vermiş isimlerdendir. Dr. Nazım ve Dr. Rusuhi ile birlikte İttihat Terakki Cemiyeti'nin ünlü doktorlar grubunu oluşturur. Ülkemizde ilk telif Adli Tıp Ders kitabı yazarıdır. Türkiye'de Adli Tıp'ın kurucularındandır.

Sigarasının külünü yere döktüğünde kendisine kızanlara "Kül

antiseptiktir, mikrop üretmez." diye yanıt verebilecek kadar da ilginç biridir. Tanin gazetesinin Genel Yayın Yönetmeni Hüseyin Cahit Yalçın, Bahattin Şakir' i en radikal fikirlerin en ateşli savunucusu olarak anlatır.

1926 yılında Sovyet Ansiklopedisi'nde Türkiye'nin zayıflatılması ve sömürgeleştirilmesi meselesi olarak geçen bu tanım günümüzde de geçerlidir. Önceleri de yaygın olan ancak şimdilerde daha da gündeme gelen bu meselede İttihat ve Terakki Cemi-

yeti ve önderleri açıktan katil olarak nitelendirilmektedir. HDP Genel Başkanı Selahattin Demirtaş'ın Mersin'de yaptığı açıklama buna örnektir. "Biz hiç tereddüt etmeden Ermeni soykırımının gerçekliğini kabul ediyoruz. Kürtlerin de herkesin de rolü olmuştur bu soykırımında.Ama siyasi irade Enver Paşa ve Talat Paşa'nın başını çektiği İttihat Terakki'dir."

Aydınlanma ve özgürlük mücadelemizin köklerine yapılan bu saldırılara en iyi yanıt tarihsel gerçeklikleri iyi kavrayarak verebiliriz. Dr. Bahattin Şakir'i tanımak işte bu noktada önem arz etmektedir. Er-

meni meselesi, techir laflarının geçtiği yerde Dr. Bahattin Şakir'in geçmemesi mümkün değildir. Sadece Dr. Bahattin Şakir'i değil, tüm İttihat ve terakki Cemiyeti önderlerini tanımalıyız.

Yakın arkadaşlarının Baha Bey dediği Dr. Bahattin Şakir İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin en önemli liderlerindedir. İttihat ve terakki Cemiyeti içerisinde Türkçü- Turancı fikrini savunanlardandır. Bu fikir dönem açısından anti-emperyalist bir

akım olmakla birlikte ulus yaratımı için gerekli bir ütopyayı savunur. Bahattin Şakir'i incelediğimizde örgüt içerisinde çok farklı görevler aldığını ve çok çeşitli işler becerdiğini görürüz. Genel itibarıyla gözü pek ve iş bitirici bir yönetici olmuştur. Önemli özelliklerinden biri de örgütçü olmasıdır. İnsanları etrafında birleştiren, bir iş doğrultusunda harekete geçiren, yeni örgütler kuran ve derleyici olan biridir.

Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'yi Tabib yüzbaşı olarak bitiren Bahattin Şakir Abdülhamit'in hafiyeleri tarafından izlenenlerdendir. Önce Bekirağa bölüğü sonra Erzincan'a sürgün edilmiştir. Burada uzun süre kalmadan Paris'e geçmiştir. Paris günleri Dr. Bahattin Şakir için önemli bir dönemdir. Kendisini gösterdiği ve İttihat ve Terakki Cemiyeti içerisinde sivrildiği dönemler burada başlar.

Paris Tıp Fakültesi'nde Adli Tıp ve Psikiyatri alanında ihtisasını tamamlar. Paris'te Dr. Nazım ile tanışır ve bu arkadaşlık hayatını değiştirecektir. Burada Şurayı Ümmet gazetesinin sorumluluğunu alır. İhtiyaç olan parayı bulur, yeri kiralar, gazeteyi idare eder ve cemiyetin merkezi haline getirir. Paris'te dağılık olan Jön Türkleri Dr. Nazım ile birlikte derleyip toparlamıştır. Cemiyeti büyütme, üye kazanmak için büyük çabalar göstermişlerdir.

Teşkilat ve Neşriyat konusuna büyük önem vermektedirler. Yazışmalarında devamlı örgütlenmenin önemi, kollektif çalışma, her yerde teşkilatlanma, yayın organlarının geniş çapta dağıtılması ve okutulması geçer. Yazışmalarından bir cümlesi dönemin devrimci mücadelesini özetlemektedir; " İntizam altına alınan üç kişinin gayret ve kuvveti gayri muntazam yaşayan otuz kişinin kuvvetine galebe çaldığını her gün görüyoruz."

1908 devriminden sonra İstanbul'a dönen Bahattin Şakir merkezi Cağaloğlu'nda bulunan Şurayı Ümmet gazetesini çıkarmaya başlar. İttihat ve Terakki Cemiyeti 1908-1918 yılları arasında üç seçim ve dokuz kongre

Yakın arkadaşlarının Baha Bey dediği Dr. Bahattin Şakir İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin en önemli liderlerindedir. İttihat ve Terakki Cemiyeti içerisinde Türkçü-Turancı fikrini savunanlardandır. Bu fikir dönem açısından anti-emperyalist bir akım olmakla birlikte ulus yaratımı için gerekli bir ütopyayı savunur. Bahattin Şakir'i incelediğimizde örgüt içerisinde çok farklı görevler aldığını ve çok çeşitli işler becerdiğini görürüz. Genel itibarıyla gözü pek ve iş bitirici bir yönetici olmuştur.

yaşamıştır. 1909 kongresinde cemiyet gizli olmaktan çıkıp dernekler yasasına göre kurulmuştur. Bu yıldaki kongrede Mustafa Kemal Atatürk de Trablusgarp delegesidir. 1912 yılında ilk kez İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin

Merkezi Umumi üyeliğine seçilir. Bu görevi 1918 yılına kadar sürdürür. Merkezi Umumi içerisinde "çekirdek grup" olarak adlandırılan grupta yer alır. 31 Mart olaylarında Bahattin Şakir hedef gösterilir. Sınır dışı edilmesi istenir.

Dr. Bahattin Şakir'i anlatıyorsak Teşkilat-ı Mahsusa'dan bahsetmemek olmaz. Bahattin Şakir bu örgütün kurucu üyesidir, Doğu cephesinden sorumludur. Teşkilat-ı Mahsusa (Özel Örgüt) üzerine sayfalarca kitabın yazılabileceği bir konudur. Genel olarak bahsedeceksek eğer; Harbiye Nazırı Enver Paşa'ya bağlı olan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin fedailerinin oluşturduğu gizli örgüttür, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin sivri ucudur. Kurtuluş Savaşı'nda ilk kurşunu sıkan Hasan Tahsin (Osman Nevres) de Teşkilat-ı Mahsusa üyesidir. Daha sonraları bu örgütün lideri olan Kuşçubaşı Eşref: " Bu işe gönül vermişim, mantık ne derse desin... Hiçbir zaman filozof yahut siyasetçi olmadım ve bu işten iyi dostlar, yara izleri ve kalça çıkığı, birkaç madalya ve memleketim için çok iyi dövüştüğümü bilmenin verdiği tatmin dışında bir şey elde etmedim." şeklinde bunu ifade etmiştir.

Erzurum'a giderken yol kavşaklarına "Turan'a buradan gidilir!" levhaları koyan Bahattin Şakir ve arkadaşları burada önemli görevlere doğru gitmektedirler. İttihat ve Terakki Cemiyeti Kattib-i Umumisi Dr. Bahattin Şakir Taşnak Kongresi'ne katılır. Sadece Erzurum'da kalmayan Bahattin Şakir Artvin, Oltu, Kağızman arasında gidip geliyor, tüm bölgeyi dolaşır.

"...Bu gece yattığım yatak o kadar rahat idi ki, vücudum çoktan beri yumuşak yerde dinlenmeye alışmadığı için bütün gece uyuyamadım." 5 Aralık 1914 tarihinde eşine yazdığı bir mektuptan anladığımız vatani için hiçbir çıkar beklemeden, vatani için mü-

cadele eden biridir Bahattin Şakir. Şehit düştüğünde cebinden para değil yalnızca çocuklarının fotoğrafları çıkmıştır. Eşine ve çocuklarına yalnızca onurlu bir isim bırakacaktır. Talat Paşa'ya gönderdiği telgrafta; " İnşallah sana, bana, diğer arkadaşlarımıza da bu yolda ölmek nasip olur." demiş ve kendisi de bu yolda ölmüştür.

Erzurum ve Kafkas Cephesi'nin diğer noktalarında geçirdiği dört- beş aylık sürede Ermeni meselesiyle ilgili çok noktayı gözlemlene fırsatı bulmuştur. Ermenilerin Rus ordusuna ettikleri yardım büyük zararlar vermekteydi. Rus ordusuyla işbirliğine giren Ermeniler cephe gerisinde savaşın kazanılmasına büsbütün engel teşkil etmekteydi. Bahattin Şakir'in gözlemleri Techir Kanunu'nun getirilmesinde önem arz etmektedir. Techir Kanunu düşman ordusuyla işbirliğine girişmiş fiili bir durumda günün şartları içerisinde kaçınılmaz bir olaydır. Yer değiştirme, cephelerin güvenliğini sağlamak açısından elzem olmuştur. Techir Kanunu'nun uygulandığı diğer bir bölge ise Mersin- İskenderun bölgesidir, buralarda da Ermeniler Fransızlar ile işbirliğine girişmiştir.

İngilizlerin isteği ile işgal yıllarında kurulan Divan-ı Örfi'de İttihatçılar Ermeni meselesinden yargılanmışlardır. Aynı dönemde Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey ve Urfa Mutasarrıfı Nusret Bey de idama mahkum edilmiştir. Bu haksız infazlar İstanbul halkında öfke uyandırmıştır. İstanbul halkı Beyazıt'ta protesto yapmıştır. Bu durumdan korkan İngilizler 78 yurtsever aydını Malta'ya sürgüne yollamıştır.

1918 yılında İttihat ve Terakki Cemiyeti önderleri ülkeden ayrılmaktaydı. Ülkeden ayrılmaları durumunda akıbetleri meçhuldür. Talat Paşa Bahattin Şakir ile birlikte buradan Berlin'e geçmiştir. Burada ciddi anlamda maddi zorluk yaşamıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti önderleri yurtdışındayken Anadolu'da Mustafa Kemal'in önderliğinde Kurtuluş Savaşı'nın ilk adımları atılmaktadır.

Üçüncü Enternasyonel'in İkinci Kongresi'nde kararlaştırılan Birinci Doğu Halkları Kurultayı'na katılmıştır. Emperyalizme karşı mücadele açısından kurultay kritiktir. Bu kurultay Mustafa Kemal önderliğindeki Anadolu mücadelesini desteklemiştir. Bahattin Şakir bura-

da bir konuşma gerçekleştirir. Doğu Halkları Propaganda ve Eylem Konseyi üyeliğine seçilir. Bu konsey üç dilde olmak üzere Doğu Halkları adında dergi çıkacak, bildiriler yazacak, broşür ve kitapçıklar çıkaracaktır.

Ölümü ve Geride Kalanlar

Ermeni terörünün ilk kurbanı olan Talat Paşa Berlin'de öldürülmüştür. Talat Paşa'nın ölümü Hakimiyet-i Milliye'de de yer bulur. İngiliz emperyalizmi Ermeni militanları maşa olarak kullanmaktadır biçiminde geçer. Bundan 9 ay sonra Bahattin Şakir ve Cemal Azmi Bey de Berlin'de Taşnak partisinin bir numaralı tetikçisi tarafından öldürülür. Bahattin Şakir Doğu'dan gelirken yanında iki Ermeni çocuk getirmiştir. Bu iki Ermeni çocuğu büyüyüp yetiştirmiştir ancak kendi çocukları Alp ve Celasin Berlin'de öldürülmüştür. Mezarı hala Berlin'de Müslüman Mezarlığı'ndadır.

Ölümünden sonra Cumhuriyet eşine dört katlı bir ev vermiştir. Mali zorluklar içinde kalan eşi burayı satmak zorunda kalmıştır. İlginç bir şeydir ki; Bahattin Şakir'in eşine verilen bu ev şu anda Şişli Osmanbey'de bir Ermeni okuludur.

Selam olsun...

Kaynaklar:

1. İttihat Terakki'den Teşkilat-ı Mahsusa'ya Bir Türk Jakobeni Dr. Bahattin Şakir- Hikmet Çiçek, Kaynak Yayınları
2. Sermet Koç, Ümit Biçer, Adli Tıbbın Tarihsel Gelişimi, Türkiye'deki Yapılanması ve Sorunları, Klinik Gelişim, Cilt 22, Adli Tıp Özel Sayısı, 2009
3. 150 Belgede Ermeni Meselesi- Mehmet Perinçek, Kırmızıkediyayınları
4. <http://haber.sol.org.tr/turkiye/selattin-demirtas-herkes-biji-obama-demiyor-105579>

MAZİDE KALAN Erzurumluluk

Tevhit YAZICI

40'ına merdiven dayamış bir yürek bizimki.
Yorgun desem değil,dinç desem yorgun belki de.
Ama bitkin,ama eksik,ama hüzünlü.
Üzülüyorum, geçen yılları düşününce..
Erzurum ağızından kelimelerin birer birer ayrıldığı
o 40 yılı..
Benimki bir özlem,geçmişe hasret belki de..
Artık sabahları uyandığımda elimi ve yüzümü
yıkayıp, peşkirle kurulanmıyorum.
Kahvaltı sofrasında düneyinden kalan kerti ekmek
de yok. Çayı karıştırmak için mablak da.
Guymak da silindi hafızamdan, hingel de..
Kavutu, lobiyayı, haşılı sormayın lütfen.
Kala kala bir kartol kaldı ki onun da eli kulağında
sanki çekilmek için aramızdan.
Guşganayla pişirirdik yemeği tencereler girmemişti
hayatımıza.
Sımışkamız vardı hatırlarsanız; godi da beşe yer,
maşabadan içerdik suyu.
Ezemizin, bibimizin, emicemizin elini öperdik
bayramlarda.
Birbirimizin gardaşıydık kankaya inat!
Emioğlu, dayıkızı, ezekızı vardı kuzen girmeden
dilimize.
Sokaklarımızda gudikler, cücükler, pisikler, culuklar
gezerdi.
Holla çelik,koza lebbik,papil oynardık, itti bittiydi
saklambaçın adı.
Fırfirik çevirirdik bizler,gındıllık yuvarlardık.
Top oynarken fısalırdı topumuz o zamanlar. Ve
fenikirdi topu patlayan arkadaşımız.
Sonbahar güzdü bizde.
Telisle alırdık kışlık erzağımızı, yakacağımızı.

Ütüsüz miltan giymezi büyüklerimiz.
Gociğimiz vardı bizim, dalımıza giydiğimiz.
Kullüğimiz,papağımız vardı başımıza geçirdiğimiz.
Sık sık çimerdik biz o yıllarda, duş almak yoktu.Yoksa
gogor tutardı maazallah vücudumuz.
Bir büyüğümüz seslendi mi segirterek giderdik
dekkesine yanına.
Soru sorulunca da 'bennem' derdik bilmediklerimize.
Aramızda devamsızlar da vardı, saggal delileri de.
Hele cıftlarımız, cırbağlarımız,cığzlarımız
saymakla bitmezdi. Herslendiğimizde hepsini
sıptırdık yanımızdan.
Zöhöre kalkardık ramazanlarda, harafalık toplanırdı
bayramdan önce.
Çocuklar oyun oynarken birbirlerine kızdıklarında
'cığzlık yapma' derlerdi.
İş kavgaya döndüğünde ise mehlenin kadınları
girerdi araya.
Kadınlarımız yaşmak bağlardı, ola ahıllı diye
seslenirdi bizlere.
Hacı babamız vardı bizim büyük babaya inat, her
akşam bize mesel anlatan.
Bebeklerimiz dadahla büyüdü. Kokorla da
korkutulurdu yaramaz çocuklarımız.
Berberlerde saçlarımızı dıbıza vurdururduk,
kuaförler açılmamıştı daha.
Tanko tanko gezenimiz de vardı, salahane
dolaşanımız da.
Hele analarımızın dilinden düşmeyen bir Limone
hastanemizle, Eller bankamız vardı ki sormayın
gitsin.
Sözün özü bir Erzurumluluk vardı eskiden, Dadaş'ın
ağızında dilden dile yaşatılan.

Vıldızı Parlayan Eğitim **UZAKTAN EĞİTİM**

Celal ALĞAN

Eğitim Nedir Ve Neden Önemlidir?

Eğitim, her sınıf ve kademedeki insanın bugünü ve geleceği ile ilgili önceden belirlenmiş amaçlar doğrultusunda düşünce ve davranışlarında, yanlış değil doğruyu, zararlıyı değil faydalıyı, zulmü değil adaleti, çirkini değil güzeli, kötüyü değil iyiyi seçip uygun vasıtalarla ameli meleke kazandırılması sürecidir. Eğitim ile kazanılan bilgi, beceri ve tutum insanın birey olma ve ait olma farkındalığını artırır, kişiliğini geliştirir, daha değerli kılar ve bir çok ihtiyaçlarının giderilmesine yardımcı olur.

İnsanın, günümüzde artan yoğun rekabet koşullarında başarılı olabilmesi için çeşitli bilgi, be-

ceri ve yeteneklere sahip olması gerekmektedir. Tüm bunlardan dolayı dünyada eğitime yapılan yatırım sürekli artarak devam etmektedir. Eğitim olmadan, çalışanların ve toplumun gerekli yeterliliklerini, becerilerini ve de deneyimlerini güncellemek ve performanslarını arttırmak mümkün değildir.

Eğitim bir süreçtir. Belli bir dönemle sınırlandırılmamalıdır. Bu sürecin sırrı "Okumanın / öğrenmenin yaşı yoktur." sözünde gizlidir.

Eğitim sadece okul ya da kitaplarla sınırlı değildir çok geniş bir içeriğe sahiptir. Özellikle günümüzde bilim ve teknolojinin de gelişmesiyle çeşitli faktörlere bağlı olarak insan ihtiyaçlarının

giderilmesi için uzaktan eğitim gerekli olmuştur.

İşte biz de burada daha çok uzaktan eğitim konusunu ele alacağız.

Uzaktan Eğitim Nedir?

Uzaktan eğitim öğrenenlerin zaman ve mekan bağlamında birbirlerinden ve öğrenme kaynaklarından uzak, öğrencinin, öğretmenin ve öğretim üyesinin okula/kampüse yada belirlenmiş bir mekana gelme zorunluluğu olmadan var olan bilgisayar teknolojileri ile tamamen sanal bir ortamda canlı, görüntülü, sesli olarak ders işlenmesine olanak sağlayan bir eğitim sistemidir. Sanal olarak işlenen dersler aynı zamanda kayıta

oluyor. Yani ders bittikten sonra yeniden izleme şansınız da var. Günümüz şartlarında eğitim ve öğretimin zorlaştığı bu dönemde çağdaş ve yenilikçi bir eğitim sistemi olarak çıkıyor karşımıza.

Uzaktan eğitimin gelişim evreleri incelendiğinde geçmişinin sanıldığından daha eskiye dayandığı; içeriğin sunumu ve kullanılan teknolojilere beş ana döneme ayrıldığı görülmektedir.

Birinci dönem, 1700'lü yılların ilk çeyreğinde ortaya çıkan yazışarak eğitimin sağlandığı ve özellikle posta hizmetlerinde yaşanan gelişmelerin önemli etkilerinin olduğu dönemdir.

İkinci dönem ise 1900'lü yılların ilk çeyreğinde radyo ve televizyonun yaygınlaşması ile kitlesel eğitimin öne çıktığı dönemdir.

Üçüncü dönem, 1960 ve 1970'li yıllarda açık üniversitelerin ortaya çıkmasıyla yaşanan gelişmeleri nitelendirmektedir.

Dördüncü dönem 1980'li yıllarla beraber ortaya çıkan telekonferans teknolojileriyle yaşanmıştır.

Son olarak beşinci dönem ise 1900'lü yıllarla başlayan ve bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler doğrultusunda özellikle bilgisayar, İnternet ve diğer iletişim araçlarının yaygın olarak kullanıldığı dönemi nitelendirmektedir.

Uzaktan eğitim, disiplinler arası bir alandır. Öğrenen, öğretene ve öğrenme kaynaklarının birbirinden uzakta olmasından dolayı ortaya çıkan sınırlılığı ortadan kaldırmak için farklı teknolojileri kullanır.

Günümüzde özellikle bilgisayar ve çevrimiçi teknolojilerle kullanılan hali en yaygın halidir ve sağladığı yaşam boyu öğrenme fırsatları ile eğitimde ana akımın bir parçası olmuştur.

Uzaktan Eğitim Dersleri

Uzaktan eğitim sisteminde dersler sanal sınıf ortamında gerçekleşir. Akademisyen, öğretmen ve öğrenciler internet bağlantısı sağlanan her ortamda sisteme başlayabilirler. Sanal sınıf ortamında gerçekleşen dersler aynı zamanda görüntülü ve sesli olarak yapılır. Yazı tahtası kullanılır, bilgisayarda kayıtlı uygulamalar öğrenciler ile paylaşılabilir. Öğrenciler aynı zamanda görüntülü ve sesli olarak derse katılabilir, soru sorabilir, dosya paylaşımında bulunabilir. Dersler aynı zamanda kayıt altına alınır. Böylece öğrenciler istedikleri zaman yeniden dersleri görüntüleyebilirler.

Devletlerin eğitimde çağa ayak uydurabilmeleri için uzaktan eğitim çok önemli olduğu aşikardır. Ülkemizin de dinamik bir nüfusa sahip olduğu düşünülürse bilgi çağının gerekliliklerini kazandırmanın da önemi ortaya çıkar.

Türkiye'de Uzaktan Eğitim

Türkiye'de uzaktan eğitimin tarihi cumhuriyetin ilk yıllarına dayanmaktadır. Uzaktan eğitim süreçlerinde kullanılan yaygın teknolojiler ve uzaktan eğitim alanında yaşanan gelişmeler dikkate alındığında Türkiye'de uzaktan eğitimin temelde 4 dönemde incelenebileceği görülmektedir.

I. Dönem -Tartışma ve öneriler: Kavramsal (1923-1955)

II. Dönem -Yazışarak: Mektupla (1956-1975)

III. Dönem - Görsel-işitsel araçlarla: Radyo-Televizyon (1976-1995)

IV. Dönem - Bilişim tabanlı: İnternet-Web (1996-...)

1982 yılında Anadolu Üniversitesi, 2010 yılında ise Atatürk Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi'nde kurulan Açık öğretim fakülteleri uzaktan eğitimin Türkiye'de gelişmesine büyük katkı

sağlanmış, farklı üniversitelerde kurulan uzaktan eğitim merkezleri ise bu gelişimi desteklemiştir.

Uzaktan Eğitimin Avantajları Nelerdir?

- Öğrenci merkezlidir.
- Fırsat eşitliği sunar.
- Fiziksel engelli öğrencilere eğitim olanağı sağlar.
- Geniş öğrenci kitlesine eğitim hizmeti sunabilen bir eğitim sistemidir.
- Zaman ve mekandan bağımsızdır. Coğrafi ve bölgesel engelleri ortadan kaldırır.
- Gelişmiş araçlarla ders işleme imkanı sağlar.
- Geleneksel eğitimden yararlanamayan kişiler için vazgeçilmezdir.
- Eğitim ve Öğretim ortamına 7/24 erişim olanağı sağlar.
- İşte çalışmak zorunda olan kişilerin öğrenimlerine devam edebilmesini sağlar.
- Evlilik, askerlik, çocuk sahibi olma gibi nedenler sebebi ile eğitimine ara veren kişilere kaldığı yerden devam etme şansı verir.
- Her bir öğrencinin kendi öğrenme hızında öğrenim görmesine imkan sağlar.
- Bilgiye hızlı ve kolay bir şekilde erişme imkanı sağlar.
- Yüz yüze eğitimde gereken ulaşım, barınma, konaklama, beslenme gibi ek harcamaları ortadan kaldırır.
- Öğretim elemanlarıyla etkili ve dinamik bir öğrenme süreci yaşatır.
- Uzaktan Eğitim mekandan bağımsız olması yönüyle öğrencilerin internet erişimi olan her hangi bir yerden istedikleri kalitede eğitim almalarına olanak sağlar.

Uzaktan Eğitim Özellikle Kimler İçin Uygundur?

- Uzaktan Eğitim herkes için için uygundur ve örgün eğitim sisteminin zaman, yol, masraf, tekrardan yoksunluk gibi dezavantajlarının pek çoğunu ortadan kaldırır. Yaşam düzeninizi değiştirmeksizin eğitim görme hakkı verir.

Uzaktan Eğitimin Dezavantajları Neler?

- Canlı görüntü veya video aracılığıyla gelen ses ve görüntüsünün yetmemesi, mimik, vücut hareketleri gibi ifade unsurlarını kullanma ihtiyaçlarını karşılayamaması.
- Öğrenci ve öğretim görevlilerinin uzun süreli bilgisayar kullanımı yüzünden yaşadıkları sağlık sorunları.
- Ekonomik olarak zayıf ülkelerde bağlantı sorunları ve kırsal kesimlerde internet erişiminin zor olması.
- Örgün eğitim sistemindeki gibi öğrencilerin grup çalışmaları yapamaması.
- Sosyal aktivitelerde örgün eğitim alan öğrencilere göre az ya da hiç yararlanılmaması.
- Özellikle küçük yaşlara ilköğretim -ortaokul öğrencilerine yapılacak eğitimde velilere ihtiyaç duyulması, gibi nedenler uzaktan eğitimin dezavantajlarıdır.

Koronavirüs (Covid-19) Ve Eğitime Etkileri

İlk olarak 1960'lı yıllarda görülmeye başlayan Corona Virüs'ün, Çin'in Hubei Eyaleti Wuhan Şehrinde ortaya çıkması, Akciğer hastalığına neden olabilen ve tedavi edilmediğinde ağır akut solunum yolu yetersizliği sendromu gibi hastalıklara yol açan, bulaşıcı ve öldürücü etkisi yüksek olan Corona virüsü 3 ay içerisinde Avrupa'dan Afrika'ya,

Amerika'ya Dünya'nın en ücra köşesindeki küçük adalara kadar uzandı ve insanlığı tehdit eder hale geldi. Bu yayılmanın etkilerinin ne kadar olacağı ve ne zaman biteceği ile ilgili kimsenin bir fikri yok.

Yaşadığımız bu salgının insanların yaşam tarzlarına ve ekonomik sisteme, eğitime etkileri oldukça hissedilir hale geldi. 2 ay önce rahatlıkla bir araya gelen akraba, eş dost, arkadaş olan bizler bugün birbirimize aman sokağa çıkma evde kal uyarısında bulunmaya başladık.

Dünyada 184 ülkenin öğrencilerinin eğitimlerinin aksamasına yol açtığı, bu öğrenci rakamının 1,5 milyarın üzerinde olduğunun belirtildiği kaydedildi. Yapılan araştırmaların, salgının yayıldığı ülkelerde okulların kapalı olduğu görülmüştür.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı 2018-2019 eğitim öğretim yılında resmi ve özel okullarda

17 milyon 749 bin 876 öğrenci eğitim alıyor.

Yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören 7 milyon 560 bin öğrenci ile Türkiye'de toplam 25 milyon 309 bin 876 öğrenci bulunuyor.

Yükseköğretim Kurulu (YÖK), 23 Mart itibarıyla başlayacak uzaktan eğitim sürecinin detaylarına ilişkin rektörlüklere gönderdiği yazıda, yeni tip koronavirüs (Kovid-19) dolayısıyla yükseköğretim kurumlarının eğitim öğretim süreçlerinin mümkün olduğunca kesintiye uğramadan, sağlıklı yürütülebilmesi için 18 Mart'taki Yükseköğretim Yürütme Kurulu toplantısında bazı kararlar alındığı ve bu alınan kararlara göre, yükseköğretim kurumlarınca her düzeydeki programlarda yer alan derslerin teorik kısımları, gerekli altyapı ve yetkinlik varsa uzaktan öğretimle yürütülebilecek.

Derslerin uygulamalı kısımları için de belirlenen uygun zamanda her bir programa göre yoğunlaştırılmış akademik takvim yapılarak eğitim verilebilecek. Yükseköğretim kurumları, 2019-2020 eğitim ve öğretim yılı bahar dönemiyle sınırlı kalmak kaydıyla örgün eğitim yerine ikame edilmek üzere yapılacak uzaktan öğretim faaliyetlerinde, program çeşitlilikleri ve altyapı imkanlarına göre, yetkili kurumlarının kararıyla örgün eğitimde ön lisans, lisans ve lisans üstü düzeylerde yürüttükleri eğitim ve öğretim faaliyetlerini, niteliği göz önünde tutarak alacakları tedbir ve düzenlemelerle sürdürebilecek.

Milli Eğitim Bakanlığı da ülkemizde de bu salgından korunma tedbirleri kapsamında okullarda eğitime ara vermiş, 18 milyon üzerinde öğrencinin evlerinde olması nedeniyle uzaktan eğitim çalışmalarını hızlandırarak kısa sürede 3 yeni televizyon kanalı ve kapasitesi artırılan Eğitim Bilişim Ağı (EBA) üzerinden yaklaşık 18 milyon öğrenci için uzaktan eğitime başladı.

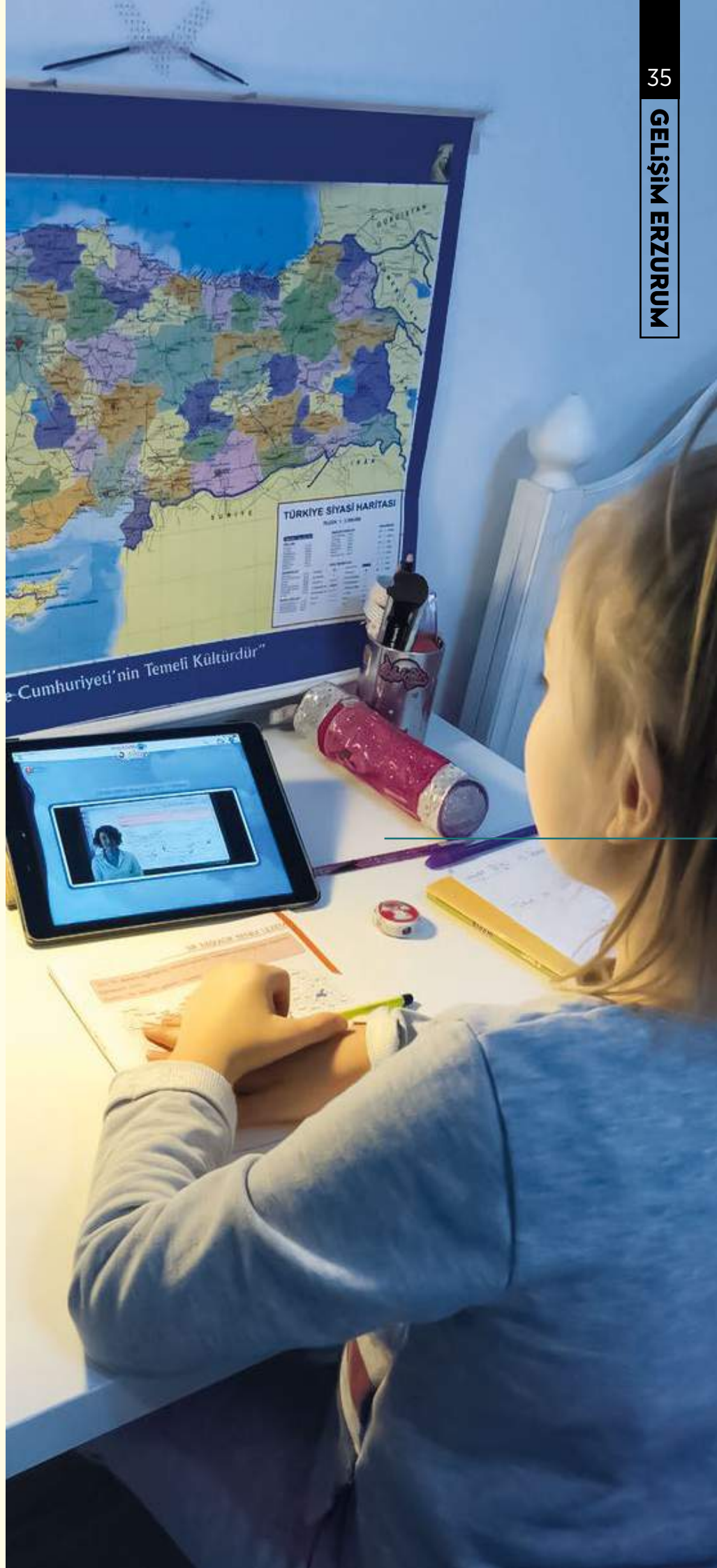
Bir taraftan uzaktan eğitim süreçlerini iyileştirmek, diğer taraftan ders içeriklerinin zenginleştirilmesine gayret eden Bakanlık, uzaktan eğitim sürecinde öğretmenler, öğrenciler ve velilere yönelik olarak ta sürecin tanıtımı ve kullanılmasına yönelik çalışma başlattı.

"BİZDEN" adlı aylık bültende yer alan bilgilere benzer şekilde TRT EBA TV İlkokul ve Ortaokul kanallarında yayımlanmak üzere veli kuşağı hazırladı. Ayrıca koronavirüs salgını nedeniyle milyonlarca öğrenciye ulusal çapta uzaktan eğitim başlatan Çin'den sonraki ikinci ülke olduğu, pilot çalışmanın ardından LGS ve YKS'ye hazırlanan 2 milyon 700 binin üzerinde öğrencinin, canlı sınıf uygulamasıyla eğitime başlayacağı açıklandı.

Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk, bakanlık uzmanları tarafından uzaktan eğitim süreçleriyle ilgili tüm aşamaların en ince detaylarına kadar çalışılarak, öğrencilerin hizmetine hazır hale getirildiğini, veliler ve öğrencilerin tüm bu süreçte neler yapacaklarını Eğitim Bilişim Ağı, "eba.gov.tr" ve bakanlığın internet sitelerinden takip edebileceklerini, ilkokul 1. sınıftan lise 12. sınıfa kadar tüm eğitim kademesindeki öğrencilerimiz için uzaktan eğitim içeriklerinin hazırlandığını, öğrencilerin normal eğitim temposunda teknik imkan ve tercihleri doğrultusunda isterlerse gerek televizyonlardan gerekse de internet bağlantılı mobil cihaz veya bilgisayarlarından derslerine devam edebileceklerini açıkladı. Ayrıca tüm öğrencilerin hizmet almaya, kendi öğretmenleri ve sınıf grupları ile iletişim kurmaya devam edebileceklerini, kişiye özel, akıllı sistemimizle zengin ve etkileşimli dijital eğitim içeriklerinin okullara olan ihtiyacı tatil sürecinde en aza indirecek şekilde hazırlandığını belirtti. Bu çalışmaların hedefe ulaşması için de "Bütün toplumun desteğini bekliyoruz" çağrısını yaptı.

Sonuç olarak Koronavirüs (Covid-19) salgının dünyayı kasıp kavurmasıyla eğitimin uzaktan verilmesinde hızlı ve etkili gelişmeler yaşanacaktır. Devletlerin ilgili kurumları ve özel eğitim kurumları uzaktan eğitim önündeki her türlü engellerin kaldırılması çabası içinde olacaklar. Yine uzaktan eğitim; öğrenciler ve eğitim veren kurumlara yeni fırsatlar doğuracaktır. Gelişmiş ülkelerde epey mesafe alınmış bu alanda gelişmekte olan diğer ülkelerde hızlı bir değişim olacağı benziyor.

Asıl merak edilense uzaktan eğitimdeki başarı örgün eğitim başarısını yakalayabilecek mi? Bunu da zaman gösterecek.

RÖ- POR- TAJ

İnsanların sürekli olarak duyduğu ancak hakkında çok fazla bilgi sahibi olmadığı "yaşam koçluğu" alanında bir inceleme yapmak istedik. Bu inceleme sonucunda Yaşam & Kariyer Koçu Betül Dürüst ile hoş bir röportaj yapma fırsatı yakaladık. Keyifli okumalar dileğiyle.

**BETÜL
DÜRÜST**

Okurlarımızın sizi tanıması için öncelikle kendinizi bize tanıtır mısınız?

Erzurum'da dünyaya geldim. Mehmet Akif Ersoy Anadolu Lisesinden mezun olduktan sonra Atatürk Üniversitesi Matematik Bölümünde eğitimime devam ettim. Çocukluk zamanlarımdan beri hep insan ruh dünyasına ilgi duydum. Matematiği sevmeme rağmen içimde sürekli insanların yaşamsal mücadelelerinde, onlara yardımcı olma içgüdümlü birlikte 2018 yılından itibaren koçlukla tanıştım. O günden beri hala koçluk alanında kendimi geliştirmek adına eğitimlerime devam ediyorum. Aktif olarak online ve yüz yüze olmak üzere yaşam ve öğrenci koçluğu yapıyorum. Ayrıca tamamladığım NLP Practioner eğitimimle birlikte Zihin Dili Programlayıcısıyım.

Koçlukla tanışma hikâyeniz nedir? Neden bu mesleği seçtiniz?

Bir önceki sorunuzda da bahsettiğim gibi insan ruh dünyası hep ilgi alanım oldu. Yeniden psikoloji okumak için sınavlara hazırlanmayı düşünürken bir arkadaşım ve aile büyüğümde vasıtasıyla koç olmaya karar verdim. İlgili araştırmaları yaparak eğitimlerime başladım. İnsanların yaşadıkları ana ve geleceğe olan bakış açılarında olumlu en ufak bir değişime aracı olmak, karşılıksız elde ettiğim en saf ve duru bir mutluluk benim için.

Koçluk mesleğini bize tanımlar mısınız?

15. yüzyılda Macaristan'da küçük bir kent olan Kocs'ta ulaşım amaçlı at arabaları yapılıyor. Daha sonra Macaristan'dan diğer imparatorluklara yayılıyor. İngilizce'ye çevrildiğinde Kocs "coach" olarak ve bu at arabalarını kullanan kişiye de "coachman" deniliyor. Coachman, at arabalarını süren, hangi yoldan gidileceğine karar veren ve yolculuk boyunca tüm sorumluluğu alan kişi oluyor.

Buradan yola çıkarak koçluk, insanların saklı kalmış potansiyellerini ortaya çıkararak, hedeflerine varma yolunda yapılan yaratıcı bir yol arkadaşlığıdır en kısa tanımıyla. Koç bu süreci etkin dinleme ve güçlü soru sorma yeteneklerini kullanarak devam ettirir. Koçluk yine, ilişkilerin güvene dayalı kurulduğu, etik ve ahlaki çerçevede yapılması gereken bir meslektir.

Koçluk bizlere ne sağlar?

Koçluk danışanın kendini tanımasını, küresel bir vizyona sahip olmasını, hayata daha gerçekçi ve farklı bir perspektifle bakmasını sağlarken, danışanın kendi hayatı ve eylemlerinin sorumluluğunu almasını sağlar. Onu teşvik eder, cesaretlendirir, motivasyonunun hep yüksek kalmasını sağlar. Öz saygı, öz değer gibi kavramlarla tanıştırır. Güçlü yanların fark edilip, zayıf yanları geliştirmek için bir fırsat verir.

Hangi Alanlarda koçluk yapıyorsunuz? Sizin Koçlukla ilgili çalışmalarınızda farklı ne var?

Yaşam ve öğrenci koçu olduğumu belirtmiştim. Yaşam koçluğunun çok geniş bir yelpazesi var. İlgi alanınız ve yetenekleriniz doğrultusunda kendinizi geliştirerek belirli bir alana yönelebilirsiniz. Ben ilişkiler ve öğrenciler alanında ilerliyorum. Öğrenci koçluğunu biraz daha mentör koç olarak tanımlayabiliriz. Yani usta-çırak ilişkisi.

Öğrencilerim için ilk amacım onların hedeflerine disiplinli bir şekilde, dört elle sarılmalarını endekslemek. Hayallerine ve geleceklere sahip çıkmalarını, yaptıkları işe saygı duymalarını sağlayarak koçluk sürecine başlıyoruz. Yine amacım şüphesiz, onlara balık vermek yerine, balık tutmayı öğretmek.

Yaşam koçluğu kapsamında insanların kendi yaşamlarının ustaları olması yönünde çalışmalar yapıyorum. En önemli konu bu

rada bakış açısını değiştirmek. Hayatı yeniden anlamlandırmak. Kendi hayatımda deneyimledim ve mucize niteliğindeki sonuçlara şahit oldum. Olumlu düşünce yerine, gerçekçi düşünceyi savunuyor olmam benim için alanımdaki en büyük farklılığım.

Eğitimleriniz ve çalışma şeklinizden bize bahsedebilir misiniz?

Bilginet Akademi ile eğitimlerimi devam ettirdim. Çeşitli sertifika programlarını da sürekli değerlendiriyorum.

26 Aralık 2018 tarihinde, İş Geliştirme Danışmanı ve Profesyonel Yaşam Koçu Işılart Artut ile Yaşam Koçluğu eğitimimi tamamladım. Koçluk sürekli gelişen ve değişen çok hareketli bir sektör olduğu için bir yıl kadar bu alanda kendimi geliştirmeye çalıştım. Daha sonra 9 Ocak 2020 tarihinde Beyin ve Dil Programlama Uzmanı Burak Dalgül ile NLP Practioner eğitimine devam ettim. Koçluğu destekleyen mükemmel bir alan. 3 Mart 2020 itibarıyla de Mind Up Eğitim kurucusu, Profesyonel Öğrenci Koçu Zafer Polat Koyuncu ile Öğrenci koçluğu eğitimimi tamamladım.

Şu anda online ve yüz yüze olmak üzere koçluk hizmeti veriyorum. Koçluk alan kişiyle çalışılacak konunun ve seansların tarihine karar veriyoruz. Yaşam koçluğunda bu insanların ihtiyaçlarına göre değişkenlik gösterirken öğrenci koçluğunda haftalık seanslardan yanayım. Seanslara başlamadan önce ise bir sözleşme imzalıyoruz.

Snava hazırlanan öğrencilerimle 360 derece Bilişsel Davranışsal Gelişim Testleriyle, zihin haritaları, Cornell tekniği ve sevgili Zafer Polat Koyuncu hocamın geliştirdiği akıl fikir kopyası tekniği ile bunların dışında çeşitli analizler, teknikler ile çalışıyoruz. Öğrencilerin sınava yönelik kaygı, korku ve streslerini ortadan kaldırma yolunda yine etkin rol alıyorum. Bunun dışında 2. Sınıf öğrencilerinden KPSS'ye hazırlananlara

kadar herkese öğrenci koçluğu veriyorum.

Yaşam koçluğu verdiğim kişilerde yine danışanın isteğine göre belirli metot ve analizler kullanıyorum. Bunlar başlıca; multimedya metodu, zehir-panzehir metodu, bakış açısı ve anlamlandırma metodu, çarklar, STEER Modeli, SMART Tekniği, GROW Tekniği, Balık Kılçığı Tekniği olarak sıralanabilir. Yine danışanı tanıma ve danışanı da kendisini tanıması açısından çeşitli kişilik testleri uyguluyorum.

NLP daha çok bu yaşam ve öğrenci koçluğunu destekler nitelikte. Olumsuz duyguları, olumluya çevirmek için her alanda farklı bakış açıları sunan teknikleri uyguluyorum.

Yaptığınız işe biraz da psikologluk diyebilir miyiz?

Bu sorunun aslında en üstte olmasını isterdim. Toplumun yeni tanıştığı bir alan olmasından mı kaynaklı bilmem ama insanlar bir psikolog, bir terapist veya bir doktor olduğumuzu düşünüyor.

Koçlar bir psikiyatrist, psikolog, danışman değildir. Bu saydıklarım insanların geçmiş travmalarıyla ilgilenir ve onları tedavi etmek amacıyla pozitif çözümler arar. Bizlerin tedavi etme gibi bir yetisi kesinlikle yok. Bir doktor ve hemşireyi göz önüne getirdiğimizde sağlık alanında çalışmalarına rağmen hemşireden cerrahi işlem yapmasını bekleyemeyiz. Bu hasta için hayati bir risktir. Aynı şekilde koçlar da, bir psikoloğun yaptığı işi yapmaya yeltenmemeli.

Koçluk bilim dalı değil, devletin de kabul gördüğü bir meslektir. Meslek tanımımız çok daha farklı. Diğer sorularda da belirttiğim gibi insanların hedeflerine giden yol da onlara ışık tutarız. İnsanların yaşamı ve problemleri ile ilgili cevaplarının bulunmasında yardımcı oluruz.

Özellikle Öğrenci Koçluğu son dönemlerde popüler olmuş

durumda. Peki siz bu konuda nasıl bir yol izliyorsunuz?

Öğrenci koçluğu öğrenciye sadece yüksek not almayı kazandırmaz. Ağaç yaşken eğilir ve bu doğrultuda bir birey olmayı, farkındalık kazanmayı sağlar. Etkin çalışmayı destekler ve zamanın doğru kullanılması için teşvik eder. Bu kazanımlarla birlikte; öğrencilerin hedefe yönelik strateji ve disiplinle hareket etmelerini sağlamak, başarabilmelerine olan inançlarını, motivasyonlarını diri tutmak için koçluk becerilerini aktif kullanıyorum. Derslerin ve eğlence isteğinin arasında denge kurmayı öğretmek ve bunu uygulamak yine amaçlarım arasında.

Kurumsal firmaların kariyer koçluğu alanında destek aldıklarını biliyoruz. Bu çalışmaların firmalara sağladığı katkılardan bahsedebilir misiniz?

Kariyer koçları firmaların potansiyelleri doğrultusunda hedefe uygun bir strateji geliştirmek üzerine çalışırlar. İş hayatında yaşanabilecek sorunları ve olumsuzlukları tespit etme yönünde daha büyük bir bakış açısı sağlarlar. Kurum içinde ve dışında daha etkin olabilme yeteneği sağlarlar. Kariyer koçlarından firmaların en büyük kazancı benim için yeni bakış açısı elde etmektir.

Yaşadığınız şehirin ve çevrenizdeki insanların koçluğa bakış açısı hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Daha köklü bir şekilde Erzurum'da ve ülkemizde adından söz ettiren birkaç kişi elbette var. Ama yine de o kadar kabul görmüş bir meslek değil.

Bu fikri ortaya ilk attığım zaman insanların çoğu Erzurum'da bu işin tutmayacağını dile getirdiler. Matematik alanında atanıp öğretmen olmamı daha destekler nitelikteydiler. Kulak asmadım açıkçası. Başarabileceğime olan inancım tamdı ve hala öyle. Bir anda mucizevi şekilde gereksiz gören herkesin destekçim olduğuna şahit oldum. Ailem başta olmak üzere bütün çevremi yanımda hissediyorum. Gözlerinde bana dair bir umut ve ışık var ve bu benim için çok değerli. Eğer inanırsanız ve işinize saygı duyarsanız olayların nasıl lehinize döndüğüne şahitlik edersiniz. Erzurum'a konum itibarıyla yeniliklerin biraz daha geç uğruyor. Ama gerçekten insanımız öyle koca yürekli ki, aldığım geri dönüşler sayesinde bunu bir kez daha gördüm.

Son olarak bu mesleği seçmeyi düşünen genç arkadaşlara söylemek istedikleriniz nelerdir?

Hayatımın sonuna da gelmiş olsam hep yolun başında olduğumu düşünmeyeceğim. Bu yüzden tavsiye niteliğinde algılanmasını istemem. Sadece şunu aklımızdan çıkarmayalım ki, bizler hangi alanda olursak olalım sevdiğimiz işi yapalım. Başarının en büyük sırrı yeteneklerin ve ilgi alanlarının doğrultusunda kendini adayarak çalışmaktır. Eğer kalbimizle yaptığımız iş arasında bir bağlantı kuramıyorsak; başarılı olmayı bir kenara bırakalım, yaşam kalitemizi de büyük oranda düşürürüz.

Başlamak, başarmak, ulaşmak, çabalamak isteyen ve bunları akıyla kalbiyle arzu eden herkesin yanında bir canı gönülden bir destekçiyim. Bu konu da hiç çekinmeden benimle iletişime geçin.

RAMAZAN AYINDA SALGINI YAŞAMAK...

Doç. Dr. Adnan KÜÇÜKALİ

Covit-19 (Korana) virüsü

Söylendiği gibi Aralık 2019'da mı yoksa daha önce mi başladı?

Yarasadan mı veya pangolin denen hayvandan mı yayıldı?

5G frekanslarının havada oluşturduğu sinyallerden mi yoksa üst aklın çılgınca bir projesi olarak laboratuvarında mı üretildi?

Acaba başımıza gelen bu afet, doğal bir süreç değil de birilerinin çok iyi planlanmış bir operasyonu mu benzer salgınlar ardı sıra gelecek mi?

Biz de ülke insanı olarak Koronavirüsün hayatımızı tamamen teslim aldığı böyle bir ortamda, üstelik zengin-fakir ülke veya insan ayırımı yapmadan hükümünü herkese geçirdiği bir dönemde elbette bir yandan bu virüsün üstesinden gelmenin çalışmalarını yaparken, bir yandan da bu virüsü "virüs" yapan onu küresel bir hastalık "pandemi" haline getiren nedenleri araştıracağız ve akıl yürüteceğiz.

Ancak öyle bir süreçten geçiyoruz ki bilginin oldukça kolay ulaşılır olduğu bir yüzyılda dahi yalnızca Covid-19 salgınında değil artık sağlık, teknoloji, bilim, tarih, hatta siyaset dâhil nerdeyse tüm konularda bilgi kirliliği ile boğuşma durumundayız. Kesin olarak bildiğimiz şey, şu ana kadar ne bizim sorularımızın net bir cevabı, ne de bu salgının kesin bir tedavisi var...

Nasıl ki salgında hepimiz kendi karantinamızı oluşturduk, bundan sonra da bilgi konusunda hepimiz daha dikkatli olarak kendi bilgi süzgecimizi oluşturacak önümüze konanı değil, daha ötesini düşünme ve araştırmanın hesabı içerisinde olacağız..

Eskiden beri zaman zaman benzer salgınlar için komplo teorileri ortaya atılır, bunlar yazılı ve görsel iletişim araçlarında da kendilerine yer bulurlar. Son günlerde bunlara teknoloji devi Microsoft'un kurucusu Bill Gates de katılmış görünmektedir ona göre küresel salgınlar artık dünyanın kaçınılmaz gerçeklikleridir ve ülkeler bu salgınlara savaşa hazırlanır gibi hazırlanmalıdır.

Türkiye'de değişik araştırmacıların yaptığı çalışmalar toplumun hemen yarısının bu salgının küresel üst akıllarca planlandığına dair şüphelerin yaygın olduğunu göstermektedir. Erzurum'da Nisan ayı içerisinde yaptığımız anket çalışmasında da benzer sonuçlara ulaştık, gördük ki akademisyen hocalarımızın hemen yarıya yakını bu virüsün laboratuvar ortamında oluşturulmuş olma seçeneğini akla uygun görmekte ve bu şüpheyi taşımaktadırlar.

Görünen o ki, şimdilik Korana virüs salgınının nasıl varlık sahasına çıktığını bilmekten uzağız. Ancak geçmişte değişik milletlerce yaşanmış benzer salgınlardan hareketle bildiğimiz şu ki salgınlar uzun süre devam ederse toplumlar büyük bunalmalara doğru hızla sürüklenmektedirler. Salgının kontrol altına alınması gecikir de uzun bir süre insanlar evlerine kapanır da ticaret ve gündelik hayat bir türlü olması gereken düzeyi yakalayamazsa işte o zaman hem can hem de ekonomik kayıplar olabileceği gibi toplumsal huzur ve barışın bozulacağı da kesinlikle göz ardı edilmemelidir.

Bu bilinçle Ramazan ayını yaşadığımız bu mübarek günlerde musibetlerin def'i rah-

metin celbi adına "acaba ben hangi muhtacın yarasına merhem olabilirim?" düşüncesi bizi kuşatmalıdır.

Maalesef veriler 2020 yılı için dünyada ve Türkiye'de ekonomilerin ağır bir sarsıntı geçireceğini göstermektedir. Şüphesiz virüsün etkisiyle yatırımlar azalacak, işsizlik ve toplumsal kaygılar artış gösterecek, iş hayatından eğitime, komşuluk ilişkilerimizden yeme içme alışkanlıklarımıza kadar oldukça büyük bir alanda değişimler olacak ve bu değişikliklerin birçoğu kalıcı hale gelecektir...

2020 yılına girdiğimizden bugüne dört ayı bitirdik bitirmesine de yeryüzü insanları pek de güzel günler göremedi. Duamız odur ki, Ramazan'ının gelişiyi birlikte başta milletimiz olmak üzere tüm insanlık 2020'nin kalan diğer sekiz ayında çok daha güzel günleri görür...

Biz de mübarek ramazan ayını idrâk ettiğimiz şu günlerde, merhum Mehmet Âkif Ersoy'un şiiirindeki duasına iştirak ederek sözümüzü noktalayalım:

Ramazan geldi zamanında bu yıl, hamdolsun,

O biraz belki azaltır çekilen âlâmı.(elemleri)

Hastalık, zelzele, yangın, karışıklık, kıtlık,

Daha binlerce felâket eziyor İslâm'ı.

"Halk çok azdı da ondan bu belâlar..." deniyor;

Azmayan yok mu, bütün ehli siyâm (oruç tutanlar) azgın mı?

Kimse, yâ Rab, süfehâ (sefihler, alçaklar) onları ihmâl etme;

Yoksa bir milleti ma'sûmeyi (suçsuz, günahsız milleti, ümmeti) pâmâl etme. (ayaklar altına düşürme)

ERZURUMLU ÜLKÜCÜLER

Ahmet Haldun TERZİOĞLU

Bakın, aradan kırk yıla yakın zaman geçti. Onca Erzurumlu Ülkücü tanıdım. Kavga ettiğim de oldu kandaşça dostluk ettiğim de. Küstüğüm de oldu, hep bir arada olduğum da. Ama öylesine değerler vardı ki, öylesine kendisini yetiştirmiş, öğretmek, anlatmak, yararlı olmak için çırpınan ağabeylerimiz vardı ki, yaşamımda onların değerinde değer çok az çıktı karşıma, desem, bana inanın.

Yani, Erzurum'un Ülkücüsü, gerçek Ülkücüsü, sağlam Ülkücüydü. Şimdileri bilmem. Ben kendi çağımdan söz ediyorum. Burada ad yazıp da kimseye üstünlük yükleyecek değilim. Onlar beni bilirler, ben onları bilirim. Bu yeter.

İşin bir diğer yanı var. Müthiş bir Ülkücü yetiştirme sistemi vardı Erzurum'da.

Kale gibi mekanlar, asla unutulmayacak yerler vardı. Küçücük bir çay ocağında, felsefe yapılır,

tarih anlatılır, siyaset yeniden yorumlanırdı. Kendi kendimiz tenkit yeteneğimiz vardı. Yanlışlarımızı tartışmaya açardık. Tabu yoktu neredeyse. Hâlâ oralarda kendiliğinden doğan ulu sözler çınlar kulaklarımda. Nasıl olurdu, nerden üretilirdi bilmem.

Şairler, ozanlar vardı.

Ressamlar, yazarlar vardı.

Yalnızca konuşanlar, yalnızca anlatanlar vardı.

Gülünenler, dalga geçilenler vardı.

Palavracılar vardı.

Hepsinin değeri kendinceydi. Saygınlık, saygınlarındı. Gevşeklik gevşeklerin hakkı olarak hemen verilirdi. Ama itilmezdi, yalnız bırakılmazdı. Yok sayılmazdı.

Erzurum'da her kişiye kendince değer verilirdi.

Yürekler açıktı. Sofralar açıktı.

Karnım aç, dediğinde, mutlaka bir doyuran çıkardı. Yatacak ye-

rim, yok dediğinde mutlaka bir yatak açılırdı.

En yoksul kahvehaneye git. Cebinde paran yok. Çay içmek istiyorsun. Söyle çay ocağına, asla ikiltmez, çayını önüne koyarlardı. hatta bitince hemen ikincisi gelirdi.

Ya Hu Erzurum'da, zor götürüldüğüm ev iftarlarının sayısını unuttum. Utanır, sıkılır, kaçmaya çalışırdım. Ne mümkün...

Lokantada yemek yerken, diyelim ki karşına bir Erzurumlu oturdu. Sen bir tek çorba ile kal-kacaksın. Karşıdaki talısını söylemiş. İster istemez baktın. Nasıl olursa anlar, kardaşıma da bir tatlı getir, der ve parasını verir.

Hele Ülkücüyse, senin de Ülkücü olduğunu bilirse, yemek parayı vermeden bırakmaz.

Geçmişten gelen bir töre...

Bilmiyorum ki hâlâ yaşar mı bu töre?

Hadi daha büyüklerini anlatalım: Memlekette, onca yerde, onca olay olurken, kaçakların, idam, müebbet almış kişilerin, gizlendikleri, en güvenli yerlerden biri neresiydi?

Erzurum!

Erzurum Ülkücüleri, bakın yabancılar bu işe pek el atamazlar, Erzurumlular, kaç tane idamlığı sakladılar, korudular, kaçırdılar? Bunu bilen var mı? Ben çoğunu biliyorum. Peki, Erzurum'a kaçak gelip, ispiyon edilen, ihbar edilen, yakalanan var mı?

Yok!

Ben hiç duymadım.

Nice yerde, nice Ülkücü kaçak, ihbar edildi. Erzurum'da bir tane ihbar yoktur. Teslim edilmiş bir tek Ülkücü kaçak yoktur. Saklanabildiğince saklanır. Sıkıntı olduğu düşünülürken hemen başka yere aktarılır.

Bunun nedeni, sağlamlıktır. Bunun nedeni, inanmaktır, güveni asla istismar etmemektir. Erlik-tir, delikanlılıktır.

Erzurum'a bir kaçak geldi de bir eve götürüldü, ben, bir tek ev sahibinin kabul etmediğini, korkup polisi aradığını duymadım.

Bu büyük bir onurdur ve bu onur Erzurumlu ülkücülerindir. Erzurum teşkilatının gücüdür, kudretidir. İlk başlangıcın gücüdür. Ülkücü törenin etkisidir.

Ya bilgelik!

Bana inanın, elbette bizim çağdan söz ediyorum, Erzurum Hemşin pastanesi, hem o çağın hem de bütün Ülkücü çağların, gelmiş geçmiş en büyük medreselerinden biriydi. Üniversitenin kendisiydi.

Oradan kimler gelmiş, kimler geçmiş, kimler yetişmiştir.

Bunu kuran tin de Erzurum'dur, Erzurumludur.

Eğer, şansınız var da o çağda yetişmiş ulu kişilerden birine, bir Erzurumlu Ülkücü kocamışa

denk gelirsiniz, yapışın yakasına. Konuşturun. Anlattırın. Öncelikle yalnızca doğruları dinlersiniz. hataları ve yanlışları bile açık açık söylerler. Sonra da o çağa dek duymadığınız yepyeni bilgilerle şaşırırsınız. Unutmazlar da unutturmazlar da...

Emeği geçene saygıda kusur etmezler de!

Hatır, Erzurumlu Ülkücünün canıdır.

Şimdi, kendi açımdan, başlangıçta gitmek istemediğim Erzurum'da kazandıklarımı sayacağım size:

Erzurum'un bana kazandırdıkları.

Okuma isteğim her zaman vardı. Erzurum, bunu çeşitlendirmemi, renklendirmemi sağladı. Ben Marks'ın Kapital'ini, Erzurumlu bir ağabeyimin "Gardaş, tenkit etmeden önce okuyup iyice öğrenmen gerek!" önerisi ile okudum. Ya da Darwin'i, Lenin'i.

Usunuzu zorlayabilir, ama bunu da duyun. O çağda, bütün sol gazete ve dergileri getirip eksiksiz okuyanlar vardı. Sol konuşulur, tartışılır.

İkinci olarak, Erzurum'da öylesine mert kişiler tanıdım ki, başkaları zarar görmesin, diye susup işkencede acılar çekenler, başkasının yerine yıllarca yatıp şikayet etmeyenler, başkasının yerine kurşun yiyenler, dayak yiyenler, asla dostunu yolda bırakmayanlar...

Bilmiyorum ya, bizim çağda, İçeriye düşmüş Ülkücü'ye Erzurum kadar sahip çıkan bir başka kent var mıdır?

Üç, üleşim...

İnanılmaz bir üleşim, olanı başkasıyla üleşmek, aç olanı doyurmak, komşusu aç iken evinde tok yatamamak güdüsü vardı Erzurum'da.

Derdi de üleşirsin, mutluluğu da...

Dört, vefa...

Şimdiki zamanları bilmem. Ama

ne iyilik ne de merlik, yiğitlik unutulurdu Erzurum'da. İsterse çağlar geçsin... İyi, diye anılan biri hep iyi diye anılırdı. yaptıkları abartılır, destanlaştırılır, ama mutlaka adı unutulmazlara yazılırdı. Kötü hakkında da konuşulmaz, kusurlar ortaya dökülmezdi. Konuşmak isteyen de susturulurdu.

Biz, o çağda, Ülkücü hareketi ilk başlatanı da ilk taşı atanı da ilk kurşunu sıkandı da bilirdik, çünkü unutturulmazdı.

Beş, Destancılık...

Bizi de bugün etkisinde tutan yapı, bize Erzurum'un, Erzurumluların armağanıdır. Eğer bunun nasıl bir şey olduğunu anlamak istiyorsanız, Erzurum'a gidin. Küçük bir kahve köşesinde, bir kocamış Ülkücü'yu yakalayın ve anlattırın. Bakın ne bilmedikleriniz var! Bakın olaylar nasıl destanlaştırılır. Bakın, unutulmaması gerekenler, nasıl unutulmaz kılınır. Öyküler dilden dike nasıl iletilir!

Başka...

Yeter bu kadar. Çok da abartıp şımartmayalım Erzurumlularını.

Dilerim sürüyordur etkin Erzurum Dadaş tini.

Erzurum'dan ayrılırken de hiç üzülmemiştim. Hatta açık söyleyeyim, uzun bir zaman da özlemedim Erzurum'u.

Ama sonra...

Burnumuzda bir sızı...

Bir imza gününde, bir ağabeyimin duyurması ile koşa koşa gelen kocamışları gördüğümde, gözyaşlarımı zor tutmuşum.

Erzurum, şimdi benim için...

Dumanlı bir söyleşi, Mücahit bir yiğit, Baba'ca bir anı, Canibane bir ses, Alperce bir şiir...

İlla da Hınkal...

İlla da kadayif dolması...

Erzurum...

Özletir kendini...

Erzurum Ülkücülüğü değişiktir.

Örnektir."

ERZURUM'DA AMERİKAN PROTESTAN MİSYONERLİĞİ'NİN TARİHÇESİ VE STAPLETON AİLESİ

Dr. Yılmaz KUŞKAY

Türk Milliyetçilerine bağlanan Erzurum'da artık Amerikan Protestan Misyonerliğine yer yok

Robert ve Dr.Ida Stapleton
Erzurum,1919

GİRİŞ

1776 yılı gibi yakın tarihte yaklaşık 2,5 yüzyıla yakın bir geçmiş olan Amerika Birleşik Devletleri'nde misyonerlik faaliyetleri devletin tarihi ile başlar. Kuzey'de Kuzey Avrupalı muhacirlerin giriş yeri olan New England bölgesinde başlayan ve hepsi de Protestan mezhebinin kolları olan Evanjelik, Kalvinist ve diğer tarikatlar, başlangıçta Güney'e ve Batı'ya doğru yayılarak Amerika'ya Afrika'dan gelmiş siyahi göçmenleri ve Amerikan Yerlilerini Hristiyanlaştırarak yeni bir Amerikan Ulusu meydana getirmede önemli rol üstlendiler.1810 yılında Amerika'nın Kuzeydoğu'sun da yer alan Massachusetts(Meseçusets eyaletinin merkezi olan Boston'da teşkilatlanan Protestanlığın Evanjelik kolu mensupları AMA (Amerikan Misyonerliği Cemiyeti) bordunu kurdular. Bord'un amacı Amerikan Protestanlığını ve özellikle Evanjelizm'i başta Osmanlı İmparatorluğu olmak üzere Hindistan, İran, Çin, ve Japonya gibi ülkelerde yaymaktı. Protestanlığın dışında Katolik ve diğer Hristiyan tarikatları da muazzam bir misyonerlik faaliyetine başladılar, amaç " Bütün Dünya'yı Hristiyanlaştırmaktı".

1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması sonrası Kırım'ı 1783'te Ruslara kaybeden Osmanlı Devleti, Karadeniz'deki mutlak hâkimiyetini yavaş yavaş kaybetmeye başladı. Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde Grek, Slav Gürcü, Ermeni, Asuri, Keldani gibi birçok Hristiyan milleti ve topluluğu barındırdığı için Hristiyan Misyonerliğinin boy hedefi oldu. Ortaya atılan Doğu Sorunu çerçevesinde, Osmanlı Devletinin gerilemesi ve parçalanması ancak Hristiyan azınlıkların ayaklanması ve bağımsızlıklarını kazanmasıyla sağlanabilirdi. Osmanlı İmparatorluğu topraklarında Amerikan Misyonerliğinin temeli 1820'lerde atıldı. İlk misyonerler İzmir'e geldiler. Daha sonra Beyrut, Halep ve İstanbul (Konstantiniyye) istasyonları açıldı. Amerikan misyonerlerinin gayesi özellikle başta Ermeniler olmak üzere diğer Hristiyan toplulukları protestanlaştırmak ve onlarda başkaldırma ve isyan duygularını uyandırmaktı. 1839'da William Jackson tarafından kurulan Erzurum İstasyonu, 1868'den sonra Chambers kardeşlerin atanmasıyla büyük gelişme gösterdi. 1897'de ise Erzurum'a atanan Papaz Robert Stapleton ve eşi

Dr.Ida Stapleton Amerikan Yakın Doğu Yardım Teşkilatı'nın(NER) Erzurum, Trabzon ve Kafkasya'daki dağıtım işlerine de katıldılar. 1903 yılında Erzurum'da dünyaya gelen ikinci kızları Elinor Stapleton Rasch'in torunu olan ve Yeni Zelanda'da yaşayan tarihçi ve bilim editörü Gretchen Rasch, ailenin notlarını, mektuplarını ve diğer kaynaklardan yararlanarak hazırladığı ve "Hayatın Fırtınası- Ermenistan'dan Apalaçlara bir Misyoner Evliliği" başlığı ile 2016 yılında yayınladı. Stapletonlar Mustafa Kemal Paşa ve Erzurum Kongresi hakkında şu hükmü verdiler: Erzurum Kongresi'nde başkanlığa seçilen Mustafa Kemal Paşa, lider olduktan sonra Türklüğe dayalı ve toprak bütünlüğü olan, mandayı ret eden bağımsız bir Türk Devleti'nin kurulması ile sonuçlanan harekete önderlik etti. Türk Milliyetçilerine kendisini adayın Erzurum'da artık Amerikan misyonerliğine yer yok, diye düşündüler. T.B.M.M. Hükümeti ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması Anadolu'da Hristiyan Misyonerliği ve büyük kısmı ajan yetiştirmekle uğraşan yabancı okulların faaliyetine son vererek, ülkeyi büyük bir baidreden kurtardı.

19 yy'da Osmanlı İmparatorluğunda Siyasal Gelişmeler

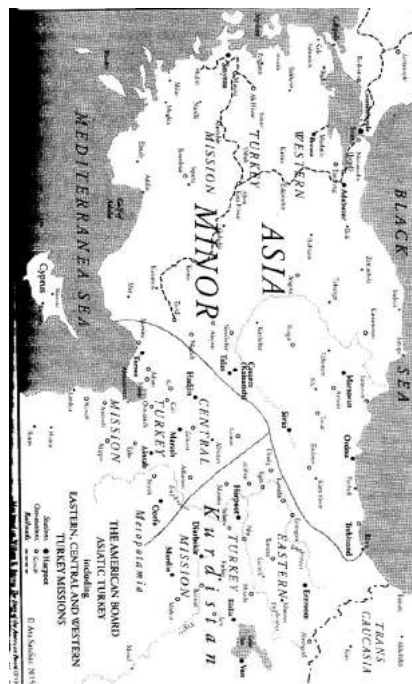
Ruslar 1774'te Küçük Kaynarca Antlaşmasıyla, Osmanlı topraklarında bulunan Slav ve Ortodoks halklarını koruma hakkını elde etmişti. Rusların başlıca hedefi sıcak denizlere inme stratejisiydi. Bu hedef için en büyük engel ise Boğazlar ve Doğu Anadolu idi. Kuzey Doğu Anadolu'nun en önemli geçiş yolu ve Ön Asya'nın giriş kapısı olan Erzurum, Rusların başlıca hedefiydi. Rusların Ermeniler için çok değişik bir stratejisi vardı. Yermolov ve Paskiyeviç; 1828'de ele geçirdikleri Revan Hanlığındaki Türk nüfusu boşaltarak, İran ve Türkiye Ermenilerini yerleştirerek, Rusya'ya bağlı bir Ermenistan kurmaktı. 1828-1829'da Kars ve Erzurum'u alan Prens Paskiyeviç dönüşünde Pasin Ovası Ermenilerinden yaklaşık 14.000 Ermeni Aileyi(90.000 kişi) beraberinde götürerek ve başta Revan bölgesine olmak üzere, Ahıska ve Ahılkelek'e yerleştirdi. (Monteith,Konukçu). Ruslar yine 1853-1856 Kırım Savaşı sırasında Kars'ta Osmanlı Ordusu'na yardım eden İngiliz Ordusu ile birlikte 1855'te Kars Savaşını kazanmış olmasına rağmen, Ruslar daha sonra Kars'ı almıştır. İngilizler 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) esnasında Osmanlı Ordusuna danışmanlık ve sağlık desteği vermiş olmasına rağmen, Osmanlı Devleti savaşı kaybetmiştir. İşgal bölgesinde yaşayan Türkler Batıya, Ermeniler ise Kafkasya'ya kitlesel şekilde göç etmişlerdir.

Ruslar; Ayastefanos Anlaşmasıyla Erzurum, Muş ve Van'dan çekilmelerine rağmen, Ermeniler üzerindeki etkilerini artırmaya başlamışlardır. Berlin Kongresinde Almanya, İngiltere ve Fransa'nın başlıca amacı çözülmeye yüz tutan Osmanlı İmparatorluğu topraklarını Ruslara kaptırmamak ve Ermeniler üzerinde Rus nüfuzunu kırmaktı. Ermeni-

ler her ne kadar Ruslar tarafından desteklense de İngiliz veya Amerika'yı tercih ediyorlardı.

Türkiye'de Amerikan Misyonerliği Teşkilatı'nın Kurulması

Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde ilk olarak İzmir'de başlayan Amerikan misyonerliği sonra Türkiye Merkezini 1831 yılında İstanbul'a nakletti. Amerikan Bordu Doğu Anadolu ve İran'da gerekli incelemeler yapmak üzere ,ABCFM'ye bağlı misyonerler Eli Smith ,Harrison Gray Otis Dwight ve Josiah Conder'i Türkiye'ye gönderdi. Heyet 1830'da Erzurum'a geldi. O sıralarda, Rus Prens Paskiyeviç ve beraberindeki çok büyük miktardaki Ermeni Erzurum'dan ayrılıyordu. Smith ve Dwight İran'dan dönüşlerinde tekrar Erzurum'da incelemeler yaptıktan sonra, Erzurum'da yeterli sayıda Ermeni nüfus kalmadığını ve bu Ermenilerin çoğunluğunun İran ve Rusya muhaciri olduğunu ve Erzurum'un ağır kış şartlarını belirterek, her ne kadar Erzurum'un Ermeni kültür ve politikasının tarihi merkezi olmasına rağmen misyon istasyonu için uygun olmadığını bildirdiler.

Harita 1.Ön Asya'da Amerikan Bordu-Batı,Orta ve Doğu Türkiye Misyonları dahil

Erzurum'da Amerikan Protesyen Misyoner İstasyonu'nun Kurulması

1835 yılında William C. Jackson(1808-1895) ,Boston'dan eşi Mary ve iki çocuğu ile birlikte Trabzon'da Amerikan Misyonerliği istasyonunu kurmak üzere geldi. Bord daha sonra Johnston'u birkaç defa İstanbul'dan Erzurum'a gönderdi ve Johnston, Erzurum'un Ermenistan'ın kalbi olduğunu belirterek bir istasyon kurulmasını tavsiye etti. Erzurum istasyonu 1839 yılında William Jackson tarafından kuruldu. Jackson , Gregoryan Ermenilere Ermenice İncil dağıttı ve Ermenileri Protestanlığa çevirmek için çok çaba sarfetti."

Jackson; Erzurum'da Ermeni din adamlarının tepkisiyle karşılaştı. Hatta ,İstanbul'da ki Ermeni Cemaati Ruhani Lideri bir hutbesinde bizi kendi öz dinimizden çevirmek isteyen Amerikalı misyonerlere karşı çıkınız, onların dağıttıkları kitapları almayınız. Bizim kendi kilisemiz var ve kültürümüz var diye ikaz etti. Daha sonra Eçmiyazın'de bulunan Ermeni kilisesin başı Erzurum'a gelerek ,Ermenileri dinlerini değiştirmemeleri konusunda uyardı. Amerikan misyonunu ziyaret eden ve onlardan kitap alan Ermenileri falakaya dahi yatırdılar". Osmanlı Hükümeti'nin misyonerlere taraf olması dolayısıyla, istasyondaki misyonerler rahatladı.

Jackson; Erzurum'da ki Ermeni nüfusu hakkında da şu bilgileri veriyordu.1840'lı yılların başında, Erzurum şehir nüfusu 30Bin dolayında olup, şehirde 3000-3500 Ermeni yaşıyordu. Kırsal kesimde ise 4000-4500 kadar Ermeni nüfus kalmıştı. Ermeni nüfusunun bu kadar azalmasının sebebi ise Prens Paskiyeviç'in Pasin Ovasından yaklaşık 90bin Ermeni'yi beraberinde Rusya'ya götürmesi idi.

Doğu Anadolu Misyonu'na(ETM) bağlı Trabzon ve Erzurum'dan sonra Harput, Bitlis, Van, Diyarbakır ve Mardin istasyonları kuruldu.1839'dan Kırım Savaşı'nın sona erdiği 1856'ya kadar Jackson ve daha sonra Joshua Peabody Erzurum misyonerliğini yürüttüler. Jackson ve Peabody birer evlatlarını çok küçük yaşlarda hastalıktan Erzurum'da kaybettiler. Jackson döneminde 74 kadar Gregoryen Ermeni Protestanlığa döndü ve Ermenilere Ermenice İncil dağıtıldı. Kırım Savaşı'ndan sonra, Misyonerlik 1856-1869 arasında kapalı kaldı.

Erzurum'da ki Amerikan Protestan istasyonu; 1868'de Parmelee, Pierce ve Cole aileleri yanında, Erzurum'a ilk bayan misyoner olan Bayan Van Duzee'nin atanmasıyla canlandı. Güçlenen İstasyon özellikle Erzurum'da yaşayan Gregoryen Ermenileri Protestanlığa döndürmek için yoğun faaliyet gösterdi. Hınıs başta olmak üzere birçok yerleşim yerinde alt istasyonlar, ve kiliseler kurdular. Amerikan misyonerleri Ermenilerdeki direnci ve tepkiyi kırarak, önemli sayıda Protestanlığa dönüş sağladılar. Erkek ve Kız Okulu'nu yeniden açtılar. 93 harbi esnasında cephede yaralanan ve hastalanan Türk askerine misyonerler doktorlar ve hemşireler, Statford Komitesi ve İngiliz Hastanelerinde çalıştılar. Savaş sırasında ve sonrasında Erzurum'da Tifo ve Tifüs salgını baş gösterdi ve askerlerden sivil halka bulaştı. Erzurum'da büyük kayıplar meydana geldi. Misyoner istasyonu da salgında ağır bedel ödedi. Cole ve eşi, 3 erkek çocuğunu ve misyoner Bayan Nicholson'u kaybetti. İstasyon; 1879 yılında Chambers kardeşler: Robert Chambers ve William Nesbitt Chambers Erzurum'a atanması sonrası tekrar eski gücüne kavuştu. Nesbitt Chambers Mary Bliss adlı bir bayan misyonerle evlendi. An-

cak 1 yıl sonra Mary Chambers ve oğlu hastalıktan öldü ve Erzurum'daki Protestan mezarlığına gömüldüler. Nesbitt Chambers bu seferde İstanbul'da öğretmen olarak çalışan ancak misyonerlikle bağlantısı olan Cornelia Williams ile evlendi. 1890 yılında Erzurum'a Frederick Macallum ve eşi Henrietta Erzurum'a geldi.Chambers 'ler döneminde Erzurum'da ki Protestan Cemiyeti daha da gelişti. 1895 Ermeni İsyanı sırasında Nesbitt Chambers Erzurum'da kalan tek Amerikan misyonerdi. Nesbitt'e göre 1895 Ermeni İsyanında Ermeni kayıpları 1000 civarındaydı ancak Türk kayıpları ile ilgili herhangi bir bilgi vermemektedir.

Stapleton Ailesi'nin Erzurum'a Atanmaları

1883 yılında baba Robert ve ailesi İngiltere'den ABD'ye göç ettiğinde, oğul Robert henüz 17 yaşındaydı. İda ise Kanada-İngiliz karışımı bir aileden 1871'de dünyaya geldi. Robert Chicago'da ki Olivet Kolejini bitirerek papaz oldu. Burada eşi olacak İda ile tanıştı. Daha sonra Ohio'da ki Oberlin Kolejinde İslam konusunda Yüksek Lisans yaptı. Her ikisinin de en büyük arzusu misyoner olmaktı. O dönemde misyoner ve misyonerlik Amerikan dokusunun bir parçasıydı. Evanjelistler, Prebisteryan, ve Kalvinistler hayatlarını tanrıya adıyorlar ve ikinci bin yılın yaklaştığına, İsa Mesih'in tekrar yeryüzüne döneceğine ve insanlığı yöneteceğine inanıyorlardı. İda ise AMA(Amerikan Misyoner Cemiyeti)'ya katılarak misyoner olarak çalışmaya başladı. Güneydeki siyahların sağlık durumlarını gördükten sonra doktor olmaya karar verdi. New York'ta 1890'lı yılların başında New York'ta ki Geneva Kadın Tıp Koleji'ne girdi ve bu okulu 1898 yılında bitirerek diploma aldı. Robert'le 1897 yılında New York'ta evlendiler. Robert; Amerika'nın en büyük misyoner teş-

kilatı olan ABMFM(Amerikan Yabancı Misyonerleri Misyonları Bordu) üst düzey yöneticilerinden James Levi Barton ile tanıştı. Barton, yurt dışında çalışması için Robert'i ikna etti. Robert eşi İda'nın da yurt dışı göreve atanmasını istedi ve böylece her ikisi de Türkiye'ye atandılar. Barton, Stapleton'ları Türkiye'de Ermenilere yönelik kurulan Doğu Türkiye Misyonunda görevlendirdi.

Robert S. Stapleton

Ida Stapleton, graduation from medical school 1898

Robert Stapleton'un Erzurum Yolculuğu

Robert 1897 yılında Boston'dan ayrılarak Liverpool'a geldi. Oradan Londra'ya geçti. Londra'dan İstanbul'a en uygun seyahatin

demiryolu olduğunu öğrendi ve 8 Aralık 1897'de Londra'dan ayrıldı ve 3 gün sonra İstanbul'daydı. Daha sonra Karadeniz'de işleyen küçük bir buharlı gemiyle Trabzon'a geldi. Trabzon'da daha önce Erzurum'da görev yapmış Parmelee ailesinin misafiri oldu. Kış şartlarında Trabzon'dan Erzurum'a yolculuk, Avrupa kıtasını aşmaktan 3 misli daha fazla zaman alıyordu. Yaz mevsiminde at sırtında 200 millik mesafeyi 4 günde kat etmek mümkündü. Robert, Trabzon'dan bir furgon araba ile yola çıktı ve Değirmendere-Cevizlik-Zigana Geçidi-Bayburt-Kop Geçidi -Aşkale üzerinden Erzurum Ovası'na ulaştı. Ünlü seyyah George Hepworth'da benzer bir deneyimi 1896 yılında yaşamıştı. Robert Erzurum'a ulaştığında, mevcut istasyon müdürü Nesbitt Chambers onu karşıladı. O sırada Erzurum'da ki İngiliz Konsolosu Robert Graves idi. Konsolos Graves Erzurum'u şöyle anlatıyordu :

"Erzurum çekici olmayan kasvetli bir şehirdir. Güzel binaları, geniş caddeleri ve gülümseyen bahçeleri olmayan bir şehir. Erzurum'da ağaçlık alanlar sınırlıydı. Dar sokaklar ve birbirini bitişik toprak damlı çoğu tek katlı binalardan oluşuyordu. Binalarda herhangi bir kanalizasyon yoktu ve üstü açık oluklara dökülen atık ve pislikler, şehri boydan boya kat eden derelelere akıyordu. Sığır ve koyunlar kışın kapalı ahırlarda yaşıyor, pislikleri kurutulup tezek yapıldıktan sonra ısınma ve ısıtma amacıyla kullanılıyordu. Odun ise şehre en az iki günlük mesafeden geliyordu."

Dr.İda Stapleton'un Erzurum'a Gelişi

Dr.İda Stapleton 20 Ağustos 1898'de New York'tan ayrıldı ve 15 Eylül 1898'de İstanbul'a ulaştı. İstanbul'a gelir gelmez Osmanlı Tıp İdaresine çalışma izni için başvuruda bulundu.

İmparatorluk sınırları içerisinde çalışmak için bu izni almak gerekliydi. İda İstanbul'da Erzurum'a gidecek misyonerler Agnes Lord ve Ruth Bushnell'i bekledi. Amerikan misyoner grubu İstanbul'da Hükümet'ten izin belgesi(tezkere) için oldukça uzun bir süre beklediler. Duruma İstanbul'da ki Amerikan Misyon Başkanı Oscar Strauss müdahale etti ve grup 25 Ekim 1898'de İstanbul'dan ayrıldı. Robert ise İda'yı karşılamak için Trabzon üzerinden İstanbul'a geldi. Dört kişi Parmelee ailesinde birkaç misafir olduktan sonra, Erzurum'a doğru yola çıktılar. Misyonerlerin arasında bir bayan doktor olduğu Bayburt'ta duyuldu. Sonrasını İda şöyle anlatıyordu:

" Bayburt'a geldik ve birçok insanın bizi karşılamak için beklediğini gördük. Arabamıza doğru koştular. Benim yanında ilaç yoktu, ama insanlarla görüşüm ve onlara bazı tavsiyelerde bulundum."

Grup 7 Kasım 1898'de Erzurum'a ulaştı.

Erzurum'da Amerikan Konsolosluğunun Kurulması

1896 yılında Amerikan Hükümeti konsolosluk kurmak için teşebbüse geçerek, Alman kökenli bir işadamı olan Leo Bergholz'u Erzurum'a atadı. Bergholz Erzurum'da resmen tanınmak için 2 yıl bekledi. Bergholz bu süre içerisinde ülkesine raporlar göndermeye devam etti ve misyonun devlet birimlerindeki ilişkilerinde yardımcı olmaya çalıştı.

1903'te yapımı tamamlanan yeni Amerikan Misyoner Kız Okulu(1906)

Erzurum'daki Amerikan Misyonerliği Erkek Okulu(1906)

Dr.İda Stapleton'un Doktorluğa Resmî Olarak Başlaması

Erzurum'da İda gibi deneyimli bir kadın doktorun olması son derecede önemliydi. İda o tarihe kadar resmi çalışma izni almamıştı. ABD Konsolosu Bergholz'un tavsiyesiyle, İda üst düzey bir Türk yetkilinin küçük kızını başarıyla tedavi etti. Bu başarı, Erzurum Valisi eşinin de tedavisi için davet edilmesine yol açtı. Bu davet sonrası İda için bütün kapılar açıldı ve bu durum Erzurum'da ki mahalli doktorların kıskançlığına set çekti. Valinin tedavi sonrası bolca para vermesi yoksulların tedavisine yol açtı. Robert ve İda çiftinin Mayıs 1900'de Erzurum'da ilk çocukları olan Grace Natalie dünyaya geldi.

Amerikan Misyonerlik İstasyonu Kompleksi (1906)

1908 İsyanı ve İkinci Meşrutiyet'in İlanı

1908 İsyanı patlak verdiğinde, Stapleton Ailesi Amerika'daydı.1908'de Meşrutiyetin ilan edilmesi Türkler ve Ermeniler

arasında sevinç yaratmıştı. Erzurum'da Meclisi Mebusan için seçimler yapıldı. Erzurum'dan seçilen milletvekillerinden ikisi Ermeni idi. Yeni Osmanlı Hükümeti; Taşnaklara daha fazla özgürlük verdi, seyahat ve haberleşmedi kısıtlamaları azalttı. Rüşvet ve yolsuzluğa bulaşmış memurları görevden aldı. Misyoner Underwood 1908 yılındaki gelişmeler hakkında şöyle yazıyordu:

Erzurum'da yeni rejim olumlu karşılanmıştı. Ermeni toplumu üzerinde herhangi bir kibirli davranış yoktu. Erzurum ; Diyarbakır, Van Tokat'a göre daha sakindi. Ancak Erzurum'daki ortam farklıydı. Rus sınırına yakın olduğu için, Rusya'dan sızan ve aralarında Ermeni ihtilalcilerinin ileri gelenlerinin olduğu çok sayıda Ermeni'nin varlığı idi."

Misyonerler açısından, Türkiye'de ve sınırın Rus tarafında Hristiyanlaştırma için yeni fırsatlar doğduğuna inanıyorlardı. Ermenilere herhangi bir şiddet ve düşmanlık olmaması için dua ettiler. Yeni özgürlükçü ortamda Türkler ve Ermeniler toplanmalar ile bir araya gelmeyi arzu ediyorlardı. Robert iki millet arasında yakınlaşmayı desteklemeyi ümit ediyordu. Aslında, iki toplumu yakınlaştırmak için yapabilecekleri çok fazla şey olmadığını da biliyorlardı. Yine de bir yakınlaşmayı temin için okullarının en büyük odasını Türkler ve Ermenilerin müşterek toplantılarına açtı. Misyonerliğin bu nazik davranışını her iki cemaatte olumlu karşıladı. Robert iki toplantı düzenledi ve bu toplantılarda 800 kişi bir araya gelmişti. Ancak bu uyum uzun sürmedi. 1909 yılında, II. Sultan Abdülhamit tekrar eski gücüne kavuşmak istedi, özellikle Adana bölgesinde yaklaşık bir ay süren şiddet olayları oldu. Meydana gelen olaylarda çok sayıda Müslüman ve Ermeni ve ayrıca Adana istasyonundan iki misyoner de ölmüştü.

Erzurum İstasyonu Misyoner Grubu,1908

Birinci Dünya Savaşı Başlıyor

28 Haziran 1914'te Sırp Terör Grubu Siyah El'e mensup olan "Gavrilo Princip" Saraybosna'da Arşidük Francis Ferdinand'ı öldürünce, Avrupa'da şok bir dalgaya yol açtı. Avusturya-Macaristan Bosna'yı ilhak etmek ve Sırbistan'ın Avusturya'nın taleplerini karşılamaması yüzünden,28 Temmuz 1914'te savaş ilan etti. Rusya; geleneksel Slav dostu olan Sırbistan için seferberlik ilan etti. Almanya ise Avusturya'nın yanında yer aldı ve iki gün sonra savaş ilan ettiler. Almanya Belçika'yı işgal etti. İngiltere ertesi gün Belçika'nın yanında savaşa girdi: Balkan savaşlarından sonra, Balkanlarda meydana gelecek yeni savaşlar elbette ki Osmanlı Devleti'ni ilgilendiriyordu. O dönemde, Osmanlı Devleti'nin İngiltere-Fransa-Rusya'nın oluşturduğu üçlü İtilaf ve Almanya-Avusturya ve Macaristan'da oluşan İttifak Devletleriyle iyi ilişkileri vardı. Almanya, Osmanlı Kara Kuvvetleri'nin modernize edilmesine yardım ediyorlardı. Osmanlı Devleti 20-25 yaşları arasındakileri askere çağırırdı. Osmanlı Devleti İngiltere tersanelerine 2 adet zırhlı gemi sipariş vermişti. Bu savaş gemileri tamamlanmak üzereydi ve parası ödenmişti(Rasch,2016:117-118).

Misyonerler Osmanlı Devleti'nin kimin yanında savaşa gireceğini tartışıyorlardı. Türkiye'nin Almanya tarafında yer almasının, İmparatorluk sınırları içerisindeki Hristiyan tebaanın felaketi-

ne yol açacağını, tarafsız davranan ABD'nin ise Doğu Akdeniz'e bir gemi göndererek Hristiyan azınlıkların korunması gerektiğini teklif ettiler. Amerikan Bordo konu hakkında şöyle düşünüyordu:

"Erzurum Rusya sınırına yakındır ve önemli bir askeri hedefdir. İngilizler yaklaşık bir asırdır bölgeyi gözetliyordu. Erzurum'da İngiliz Konsolosu J.H.Monahan , Ekim ayında yönetime bir rapor gönderdi. Monahan, Erzurum'da gerçek yönetimin İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne mensup Dr.Bahattin Şakir ve Hilmi Bey'in elinde olduğunu yazıyordu. Osmanlı Devleti askere çağırıldığı Ermeni askerlerinin Rusya'ya karşı savaşa arzusundan şüphe duyuyordu. Monahan ayrıca Ermenilere karşı toplu bir kıyam olursa, Kafkasya'da Rusya tarafından organize edilen Ermeni militanların Türkiye'ye geçeceğini bildiriyordu. Monahan ayrıca Ermeni organizasyonu hakkında bir şey bilmediğini ancak Hükümeti'nin duymuş olabileceğini yazıyordu. Monahan bu raporu 14 Ekim 1914'te İstanbul'a yazarken, düşman cephesinde olduğunun belki de farkında değildi. Osmanlı Devleti Almanya ile 2 Ağustos 1914'te bir ittifak anlaşması imzalamıştı. Osmanlı Devleti müttefik güçlere resmen savaş ilan etmemişti ama artık cephele belliydi. 29 Ekim 1914'de bir Alman yapımı Osmanlı gemisi, Alman mürettebatıyla Odesa limanını bombalamıştı. Rusya, 2 Kasım 1914'de bu gelişme üzerine savaş açtı, Rusya'yı İngiltere ve Fransa takip etti. Bu gelişme üzerine İngiliz, Fransız ve diğer yabancılar Türkiye'den hızlı bir şekilde ayrılmaya başladılar (Rasch,2016:121-123).

Barton'un Erzurum'daki misyonerlerle ilgili endişesi iyice artmaya başladı. Erzurum üçüncü ordunun merkeziydi ve Rus sınırına çok yakındı ve Ruslar için

en büyük hedefti. Erzurum Ovasına Kars-Sarıkamış-Köprüköy hattı ile Oltu üzerinden ulaşmak mümkündü. Savaşın başında, Türk Ordusu'nun gücü 190.000 ve Rus Ordusu'nun ise 250.000 civarında idi. Ruslar savaş ilan ettikten sonra Doğu Cephesi'nde derhal harekâta başladı ve 7 Kasım'da Köprüköy'e geldi. Köprüköy Erzurum'a 35 mil mesafedeydi. Kasım ve Aralık aylarında Köprüköy cephesinde birçok defa ileri ve geri çekilmeler oldu, ancak kazanan Türk tarafı oldu ve Ruslar tekrar Türk-Rus sınırına çekilmek zorunda kaldı. Misyoner Robert Stapleton Erzurum Valisi'ne başvurarak, misyona ait 3 binayı hastane olarak tahsis edebileceklerini söyledi.10 Kasım'da cepheden misyonerlik hastanesine ilk yaralı asker geldi. Binalara samandan 400 yatak ve battaniye getirildi. Hastaneye Rus esir yaralılarından da getirilmeye başlandı. Üçüncü gün ise 200 kadar yaralı geldi. Sabahlara kadar çalışılarak yaralılara pansuman yapıldı. Hastanede birde Türk doktor vardı. Türk doktor resmi olarak başhekim olarak görünüyordu. Robert birçok defa Türk doktorla tartıştı. Bazı yaralılar 8-10 gün kadar pansuman edilmeden beklemişti, birçok yaralı iltihap kapmıştı, bazılarının yaraları üzerinde kanlar kurumuştu. Bu yüzden yaraların temizlenmesi zaman alıyordu. Robert tifüse yakalandığını, ancak atlattığını belirtti. Bayan Misyoner Case yaralılara sıcak çay ikram ediyordu. Birçok asker günlerdir bir lokma yememişti. Misyon hastanesinde hasta sayısı 402'yi bulmuştu. Şehirdeki hastaneler dışında, uygun binalar ve camiler yaralı ve hasta askerlerle doluydu. Öyle günler vardı ki, cepheden günde 1000 yaralı asker geliyordu(Rasch,2016:123-15). İngiliz Konsolosu Monahan'a göre; yaralı askerler yalnız kurşun ve şarapnel parçalarından enfeksiyona kapmamış, aynı zaman-

da yetersiz giyim ve açıklıktan kaynaklanan hastalıklardan mustarıpti. Salgın hastalıklar yalnız askerlere değil, askerlerden sivil halkada bulaşmıştı. Hastanemiz imkânlarıyla bütün hastaları doyurmamız mümkün değildi. Erzurum Hükümet yetkilileri daha sonra halktan yiyecek ve gıda maddeleri toplamaya başladı ve askerler yavaş yavaş doyurulmaya başlandı. Bereket versin, 1914-1915 kışı Erzurum'da soğuk geçmemişti ama ısınmak için bulunan bütün ağaçlar kesilerek ve eski odunlar toplanarak ısınma sorunu çözülmeye çalışıldı.

Erzurum'daki Korkunç Salgın

Tespit edilen salgın hastalıklar arasında, tetanos, tifo, dizanteri ve tifüs baştaydı. Tifüsün taşıyıcısı bitti. Öyle ki Tifüsten savaş sonrası ölenlerin sayısı, savaş kayıplarından bile fazlaydı. Erzurum'da başta Tifüs olmak üzere diğer hastalıklardan ölenlerin sayısı Dr.Case göre 60.000 olmuştu. O sırada Erzurum'un şehir nüfusunun 60.000 olduğu düşünülürse, kayıpların çok yüksek olduğu anlaşılacaktır. Savaş döneminde, hizmet eden doktor, hemşire ve eczacıların yüzde 80'i hastalığa yakalanmış ve bunlardan yüzde 40'ı kaybedilmişti.

Erzurum'dan Tehcir Başlıyor

Osmanlı Hükümeti Rus tehdidi altında bulunan ve bu yüzden Rus tarafından ve Kafkasya'dan bölgeye geçecek Ermeni militan ve ihtilalcilerinin, Türk Ordusu Bayı cephesinde savaş halindeyken, isyan ve halkı kirmasını önlemek için Ermenileri Suriye ve Irak'a tehcir kararı aldı. Çok iyi niyetle alınmış ve Ermeni halkını da muhtemel bir iç savaşın kurbanı olmaktan kurtarmak için alınan tehcir(toplu yer değiştirme ettirme) hareketinin, bazı istisnalar dışında genellikle başarılı olduğu söylenebilir (Halacoğlu,2009:48-55).

Robert Stapleton'a göre, Erzurum Valisi Tahsin beyin Hükümetin tehcir emrini iptal etme yetkisi yoktu. Cevdet beyin yerine tekrar Erzurum Valiliğine dönen Tahsin Bey tehcir edilecek Ermenilere gerekli hazırlıklarını yapmaları için 9 Haziran 1915'te 2 haftalık bir süre verildiğini bildirdi. Birçok varlıklı Ermeni, Robert ve Case'e gelerek onların değerli eşyalarını ve hatta paralarını saklamalarını istediler. Birinci grup 19 Haziran'da Harput'a gönderilmek üzere Erzurum'dan ayrıldı. Bu grup, en varlıklı ve en etkili. Ermeni ailelerden oluşuyordu. Tamamı 150 kişiydi (Rasch,2016:139-140). İddiaya göre Dr.İra Stapleton'un sağ kalan tek bir erkekten aldığı bilgiye göre, Kığı'de Kürt bölgesinde çeteler gruba hücum edilmiş, yanlarında bulunan bütün eşya alınmış ve daha sonra erkekler öldürülmüştü. Sağ kalan tek erkek Harput'ta Müslüman olduğunu beyan ederek kurtarmıştı. Alman Konsolos Ağustos ayında İstanbul'da ki Alman Büyükelçiliğine detaylı bir rapor gönderdi. Birinci tehcir konvoyundan 10 gün sonra, 500 aileden oluşan bir konvoy eskort eşliğinde yola çıkarıldı." İkinci grup 3000 kişiden oluşuyordu. Erzurum'dan 19-20 Haziran günlerinde hareket ettiler. Valilik konvoyun rotasını değiştirmişti. Bayburt'ta erkekler gruptan ayrıldı. Onların nerede kaldıkları tespit edilemedi. Muhtemelen öldürülmüşlerdi. Kalanlar Erzincan'a ulaştılar ve herhangi bir rahatsızlığa uğramadılar. Yollar güven altına alınıncaya kadar Erzincan'da kaldılar. Üçüncü grup ise, yine yaklaşık 300 aileden oluşuyordu ve 26 Haziran'da Erzurum'dan yola çıktı. Bu grupta Erzincan'a sağ salim ulaştı. Dördüncü grupta Ermeni tüccarların aileleriydi. Bu kişilerin oturma izinleri olmasına rağmen, Genel Kurmayın emriyle yola çıkarıldı ve Bayburt yoluyla Erzincan'a vardılar. Temmuz'da Erzurum'dan hemen hemen bütün Ermeniler

tehcir edilmişti. Erzurum'da kalan grup ya hastalar veya özel oturma izni olan kişilerden ibaretti. Bunların sayısı 60 kadardı. 15 Temmuz 1915 itibariyle Erzurum'dan tehcir edilen Ermenilerin sayısı 10.000 olmuştu(Rasch,2016:142).

Alman Konsolos Scheubner-Richter'e göre, kalan bu kişilerin de izinleri iptal edildi ve onlarda gönderildi. Bu beyanlar, Erzurum'dan yapılan tehcir hareketinde Ermeni kayıplarının çok az sayıda olduğu ve Ermeni kaynaklarının bu konuda aşırı yaygara yaptıkları anlaşılacaktır. Kafkasya'ya giden Ermenilerin muhacirlerinin sayısının 350.000 ila 500.000 arasında olduğu Barton, Hovanessian ve NER tarafından iddia edilmiştir. Aynı şekilde Amerikan, Alman ve Ermeni kaynaklarına göre Suriye ve Mezopotamya'ya giden Ermenilerin sayısının 500.000 ve tehcire uğramayan Ermenilerin sayısının 350-400.000 olduğu düşünülürse, Osmanlı Devletinin daha sonra yargıladığı ve cezalandırdığı kamu görevlileri ve eşkıyaların saldırılarından, yol şartları ve salgın hastalıklardan ölenlerin toplam sayısının 50-60.000 dolayında olduğu kolaylıkla anlaşılacaktır. Türklerin kayıpları Ermeni kayıplarının çok üstünde olduğu, Kafkasya ve Balkanlardan gelen Müslüman muhacirlerin sayısı ,Ermeni muhacirlerin sayısının 5-6 katı olduğu bilinmektedir(-Halacoğlu,2009:48-55).

Erzurum'un İşgali

1915 yılının sonuna doğru, Robert ve Ida Stapleton nispi bir güvenlik içinde görev yapıyorlardı. Diğer istasyonlar, Diyarbakır ve Bitlis istasyonları boşalmıştı. Harput ve Mardin'de ki istasyonlarda misyoner sayısı oldukça azalmıştı. İletişim zorlukla yapılmasına rağmen, Deyr-i Zor ve Musul'a gönderilmiş olan Ermenilere telgraf havalesiyle para gönderiliyor-

du. Barton ve Bord Türkiye'de ki, Türkiye'de ki misyonerlerin gelecekleri hakkında çok kaygılıydı. Bord; misyonerlerle aileleri arasındaki iletişim trafiğini yönlendiriyor ve doğrudan ailelerine yazıyor ve "Missionary Herald" gazetesini de bu mektupların özetini yayınlıyordu. İtilaf devletleri Gelibolu'yu yenilgiden sonra boşaltmıştı. Ruslar ise, savaştan güçlenerek çıkan Türklerin yakında Doğu Cephesi'ne dönerek Sarıkamış yenilgisinden sonra tükenmiş Üçüncü Ordu'ya yardıma koşacağını düşünüyordu(Rasch,2016:155).

1914 yılı sonunda Türklerin ağır kış şartlarında Sarıkamış Cephesinde ileri hareket başlattığı gibi, Ruslarda Doğu Cephesi'nde Türk Ordusu'na karşı hareket başlattı. Türkler kötü durumda yakalanmıştı. Rus askerleri üç çatalı bir hatta saldırırken, o sırada Kamil Paşa İstanbul'da bulunuyordu. Türk Ordusu ince bir hat üzerinde Köprüköy'ün doğusunda Tahir Hoca'dan itibaren Kuzey-Doğu'ya Tortum gölüne doğru 50 mil(80 km) uzunluğundaki bir hatta bulunuyordu. Türk askerinin sayısı az olmasına rağmen, çok iyi savunma pozisyonları vardı. Ruslar Oltu'dan 'saldırdı ve taarruz hatları Pasin Ovası'nın kuzey tepelerinden Köprüköy'e doğru idi. Diğer bir Rus kolu ise Aras nehri boyunca hücum etti. Türkler ise Rusların ana taarruz kolunun bu hat olduğunu düşündüğünden burada toplanmıştı. Beş gün süren şiddetli çarpışmalardan sonra Ruslar dağlık ve karlı arazide ilerleme kaydettiler. Türk Ordusu Erzurum'a yakın savunma hattına geri çekildi. Ruslar ise 18 Ocak 1916'da Köprüköy'ü ele geçirdiler. Ruslar Erzurum'a sadece 35 mil(56 km) uzaklıktaydı. Ruslar Erzurum'u gözetlerken, Hınıs'a giden yolu kestiler ve o yönden gelebilecek erzak imkânına da engel oldular(Rasch,2016:156-157).

Erzurum'un kendisi surlarla çevrili ve çok yaygın bir siper

sistemi vardı. Erzurum'un kuzey, doğu ve güney yönlerinde stratejik mevkilerde tabyalar vardı. Bu tabyalar, Deveboynu tarafındaki Pasin ovasını, Pa-ländöken dağları üzerindeki 4 tabya ise Erzurum ovasını savunmak üzere inşa edilmişti. Ruslar topraklarını bu tabyalara yönelttiler ve 1 Rus uçağı Türk mevzileri üzerinde uçarken, birkaç mermi dahi attı. Rus topçu birlikleri tabyaları dövmeye başladı. Ruslar 11 Şubat 1916'da Erzurum şehrine taarruza başladı. Rusların hücumu sırasında kar fırtınası başladı. Misyon binasındaki Robert ve İda top seslerini duydular. Sert kış siperlerdeki Türk askerlerini de olumsuz etkilemişti. Ruslar Hasan Kale'ye ulaştığında, Kamil Paşa şehirdeki bütün Greklerin şehri terk etmesini emretti. Grekler daha önce diğer Hristiyanların (Ermenilerin) tehcir hareketinden kurtulmuşlardı. Grekler şehirde daha fazla kalmak istediler ve büyük miktarda para ödediler. Erzurum'da Grek aile sayısı 40 kadardı. İda, Grek aileler ve şehrin varlıklı Türk aileleri de şehirden ayrıldıklarını yazdı. Stapleton ailesi de kalmak veya ayrılmak konusunda kararsızlık içindeydiler. Erzurum Emniyet Müdürü Stapleton'lara furgon tahsis edebileceğini bildirdi, ancak bu teklifi ret ettiler. Stapleton ailesi Erzurum'da kalacaklarını ve burada kendi çocukları ve diğer çocuklarını koruyacaklarını söylediler(Rasch,2016:157-158).

Ruslar Erzurum'a Giriyor

14 Şubat 1916'da ise Vali Tahsin Bey ve Garnizon Komutanı Kamil Paşa Erzincan'a gitmek üzere Erzurum'dan ayrıldılar. Ayrılmadan önce, Tahsin Bey Robert'le konuştu. Robert Vali Tahsin Beyin onların da şehri terk etmelerini isteyeceğini düşündü ancak öyle olmadı. Tahsin Bey Robert'ten şehirde kalan Türklerin can güvenliği için Ruslardan arabulucu gö-

revi yapmasını istedi. Robert Vali'nin isteğini yapacağına söz verdi. Türk Ordusu o gece ve ertesi gün çekilmeye devam etti. Ordu geri çekilirken tabyalar-daki cephaneli de imha etti. Halk dükkânları yağmaladı. 16 Şubat 1916 Çarşamba günü Rus güçleri (Kazaklar) şehre girmeye başladı. Şehirde durum sakin-di. Daha sonra bir Kazak askeri ve bazı Ermeni askerler Erkek Okulu'na geldiler. Kazak asker okul defterini imzaladıktan sonra çekip gittiler. Daha sonra bir grup üst düzey general ve subay istasyonumuzu ziyaret etti. Robert ve İda, Rus Komutanlardan şehirdeki Türk halkının hayat-larının korunmasını rica ettiler. İda misafirlere çay ve pasta ik-ram etti. Robert Rus yetkililerle misyonerlik binalarını kullana-bilecekleri konusunda muta-bık kaldılar. Rus General İngiliz Konsolosluğunu karargâh yap-tı(Rasch,2016:158-159).

İşgal Sonrası Türklere Yapılan Vahşet Hareketleri

Buxton Robert'e işgalden sonra Rusların yağma yapıp yap-madıklarını sordu. Robert fazla olmadı demesine rağmen, özel-likle Kazak ve Ermeniler şehre ilk giren birlikler oldukları-ndan, bilhassa Ermeniler çirkin işler yaptılar. Ermeniler kendi ırklarından ne varsa bulmaya çalışıyorlardı. Askerlerin pe-şine Kafkasya'dan Erzurumlu muhacir Ermeniler geldi ve Ro-bert'e ailelerin akıbetlerini sor-dular. Robert se az bilgi verdi ve onlara rahatlık vermedi. Daha sonra, Robert Barton'a yazdığı mektupta, Kafkasya'dan gelen Ermeni muhacirlerde müthiş bir intikam duygusu olduğunu belirtti. Türklere yapılan suçları da duyan Erzurum'un batısın-daki Türklere 'de Ermenilerden intikam almaya çalıştığını, Tif-lis'te bulunan Amerikan Kon-solosu Fred Willoughby Smith'e yazdı. Willoughby ise, bu konuda arabulucuya gerek olmadığını ve her iki tarafında intikam

amacıyla birbirlerini öldürdü-ğünü yazdı. Erzurum'da ki Stap-leton'ların durumu hem Bord ve hem de aileleri tarafından kaygı ile takip ediliyordu (Rasch:2016:160).

Amerika Harbe Giriyor

Nisan 1917'de Amerika I.Dünya Harbi'ne girdi. Türkiye Amerika ile diplomatik ilişkilerini kesti ve Amerikan Konsolosları ülkeden ayrılmaya başladı. Harput'ta ki bütün misyonerler, Amerikan Konsolosu Leslie Davis ile be-raber 27 Nisan 1917'de ayrıldı. ETM(Doğu Anadolu Misyonu) 'de Erzurum'da Robert ve Mar-din'de 3 bayan misyoner kaldı(-Rasch,2016:175).

Rus Ordusunun Erzurum'dan Geri Çekilmesi ve Erzincan Ateşkesi

Şubat 1917 Devrimi'nden sonra Rus askerler mevzilerini terk etmeye başladılar. Ekim 1917 Devriminden sonra da, Lenin savaşa son verdiğini açıkladı. Doğu ve Batı Cephelerini terk eden Rus askeri, bir sel halinde geri dönmeye başladı. Rus as-keri tam bir bozgun halindeydi(-Rasch,2016:175). Aralık 1917'de Osmanlı Hükümeti, Trans Kaf-kasya Komiserliği (Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan) ve Ruslar arasında Rusların çekil-mesini düzenleyen Ateşkes an-laşması için hazırlık yapıldı ve Erzincan Ateşkes Anlaşması 18 Aralık 1917 'de imzalandı. Ruslar adına General Vişinskiy imza etti. Ömer Asım Bey Osmanlı Heyetine başkanlık etti. Erzu-rum'daki Rus Komutan geri kalan ve tamamen başıbozuk durumdaki Rus askerini topar-layarak, düzenli bir şekilde geri dönmek ve Erzurum'u Erme-nilerin komutanı General And-ranik'e teslim etmek istiyordu. General Vişinskiy Robert'le Rus askerinin çekilmesinden sonra-ki muhtemel durumu görüştü. Her ikisi de Ermeni askerlerinin Erzurum'da emniyeti sağlaya-

cıklarını ümit ediyorlardı. Er-zurum'da ki Ermeni askerlerin sayısının bu iş için yeterli oldu-ğunu düşünüyorlardı. Erme-ni güçlerine yeteri kadar gıda, yakıt, ilaç, silah ve mühimmat bırakıyorlardı. 9.Kolordu Komu-tanı Kazım Karabekir Paşa'nın karargâhı Eğin(Kemaliye) de idi. Rusların çekilmesinden sonra Karabekir Paşa önce Erzincan harekâtını başlattı. Erzincan'ı aldıktan sonra, hızla Erzurum'a yöneldi. Robert'e göre Kaçan Er-meni askerlerine Erzurum'daki yerli Ermeniler katılmayı red-dettiler ve Ermeniler Ruslarla birlikte Sarıkamış'a geri çekil-diler. Tehcir öncesi ve sonrası Kafkasya'ya göç eden Ermeni-lerin toplam sayısını J.I.Barton ,350.000-1917 ; Hovanessian, 500.000-1918; NER, 350.000-1920 olarak vermektedir.* Rus Komutan Robert'e Sarıkamış'a gitmesi için bir oto tahsis etti. Robert'te Erzurum'dan ayrıla-rak Sarıkamış'a gitti. Robert Şu-bat ayının sonunda Tiflis'e dön-dü(Rasch,2016:176).

Erzurum'un Kurtuluşu

Türk Ordusu büyük bir üstün-lükle Ermeni güçlerini sildi sü-pürdü. Ermeniler Robert'in bek-lemediği bir şekilde savunma yapmalarına rağmen, Türk Or-dusu'nun karşısında tutunama-dı (Rasch,2016:176). Kazım Kara-bekir Paşa komutasındaki Türk Ordusu 12 Mart 1918'de 2 yılı aşkın bir süredir Rus ve Ermeni işgali altındaki Erzurum'u kur-tardı. Ermeni muhacirler tekrar Kafkasya yolunu tuttu. Ermeni-ler Robert'e misyoner okulları-nın ateşe verildiğini söylediler. Türk Ordusu'nun hedefinde Sa-rıkamış ,Kars ve ötesi vardı.

Kendisini Türk Milliyetçilerine Adayan Erzurum'da Amerikan Misyonerliğine Artık Yer Kalmadı

Mustafa Kemal Paşa 19 Mayıs 1919'da Samsun'a geldikten sonra, kafasında Erzurum'a gitmek

vardı. Erzurum Anadolu İsyanının ateşinin yakıldığı yerd. Havza üzerinden Amasya'ya geldi. 22 Haziran'da bir İhtilal Beyannamesi olarak nitelendirilebileceğimiz Amasya Genelgesi'ni yayınladı. Bu genelge İstanbul Hükümetiyle ipleri koparmak anlamına geliyordu. Zaten Mustafa Kemal'in silah arkadaşlarının ona güvenmesi, onun deha, cesaret ve kararlılığından kaynaklanıyordu. Mustafa Kemal'in dışında hiçbir komutan bu riskleri göze alamazdı. 3 Temmuz 1919'da Erzurum'a geldiğinde, bugün Atatürk Evi olarak bilinen eski Alman Konsolosluk binasına yerleşti. Bir manga askerle gelen Kazım Karabekir Paşa, Mustafa Kemal'e emrinizdeyim komutanım dedi. Kuvay-ı Milliye hareketinin dönüm noktası işte bu inanılmaz destek idi. Bu destek, Mustafa Kemal'in Erzurum Kongresi'nden İşgalci güçlerden Anadolu'nun kurtarılması hareketinin başına geçmesini sağladı.

Robert Stapleton Kongre sonrasını şöyle anlatıyordu;

"Milliyetçi taraftarların bu toplantısında, hareket kendini hem İstanbul Hükümeti ve hem de İtilaf Devletlerine karşı olarak tanımladı. Milliyetçilerin amaçları açıkça ifade edilmişti. Her şeyden önce, onlar Anadolu'nun bir Türk Devleti olarak toprak bütünlüğünün korunmasından yanaydılar ve yabancı müdahaleye karşı meydan okudular ve herhangi bir mandayı reddettiler. Eğer Sultan yabancı müdahaleye direnmezse İstanbul'a alternatif bir Hükümet kuracaklardı. Kongre Mustafa Kemal Paşa'yı başkan olarak seçti. Bu andan itibaren o büyük bir sorumluluk alarak liderliği üstlendi. Şurası açıktı ki, kendisini Türk Milliyetçiliğine adayın Erzurum'da artık Amerikan misyonerlerine yer kalmadı." (Rasch:2016:195)

Mustafa Kemal Paşa

Kazım Karabekir Paşa

Türk Milliyetçileri Misyonerliğe Karşı Çıkıyor

23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi açıldıktan ve Hükümet kurulduktan sonra Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluş tarihi olan 29 Ekim 1923 tarihine kadar baş döndürücü olaylar meydana geldi. İtilaf Devletleri'nin kuklası durumundaki İstanbul Hükümeti gücünü kaybetmiş ve İtilaf Devletleri'nin oyuncağı olmuştu.. Anadolu'da hâkimiyet Türk Milliyetçilerinin elindeydi. Eylül 1920'de Yarbay Rawlinson ve üç İngiliz subay, 18 aydır Malta'da sürgünde bulunan Türk Milliyetçilerine karşılık Erzurum'da tutuklu bulunuyordu(Rasch,2016:201). Trabzon'daki Amerikan Yakın

Doğu Yardım Teşkilatı mensupları Türk yanlısı ve Ermeni karşıtı hale gelmişlerdi. 1920 yılı sonunda yardım görevlilerinin işi Orta Anadolu'da dahi zorlaşmıştı. Kasım 1920 sonunda, Türk milliyetçileri Harput'taki Amerikan Misyonu direktörü Henry Riggs'in Harput'u terk etmesini istedi. Harput Amerikan İstasyonu Müdürü Riggs Ermeni yanlısı ve Türk karşıtı olmakla suçlandı. Amerikan Yüksek Komiseri Amiral Bristol Riggs'i İstanbul'a geri çekti. Bu sorunda hiçbir zaman Riggs'i desteklemedi. Türk Milliyetçileri Riggs'in Kürtlerle yakın dost olmasından dolayı şüphelenmekteydi ve ayrıca Harput Valisi ile de arası açıldı. Osmanlı Hükümeti 10 Ağustos 1920'de İtilaf Devletleri'nin Anadolu'yu paylaşmasına yol açacak Sevr Anlaşmasını imzaladı. Türk Milliyetçileri Sevr Anlaşmasını kabul etmedi. Türk Milliyetçileri yabancı güçleri ülkeden çıkarmaya kararlıydılar. Amerikan misyonerleri ve yardım görevlilerinin işgalci güçlere yardım ettiğinden şüpheleniyordu. Bu yüzden Samsun, Sivas ve Merzifon'daki Yardım merkezlerine denetçiler atandı. Amiral Bristol, misyonerlerin Hristiyan azınlıklarının acılarını abarttığını söyledi. Bundan böyle, misyonerler Türk Milliyetçileri ile uzlaşmaya ve istasyonların kapatılmasını önlemeye çalıştılar. Milliyetçiler haberleşmede yalnız Türkçe ve Fransızca dillerine izin verdiler. Trabzon Yardım Organizasyonu başı Newton Ankara'nın baskısıyla şehirden ayrıldı.1921 Haziranında daha sonra İngiltere'de başbakan olacak Oliver Baldwin Trabzon'a geldi. Ankara Hükümeti'nin NER'in milliyetçi karşıtı güçlere yardım yaptığından şüphelenilmekteydi(Rasch:2016:210).

Trabzon'da Newton'un yerine kısa süreli olarak Robert Stapleton bakmaya başladı. Kasım 1921'de James Crutcher NER şu-

besinin başına getirildi ve NER Türk Milliyetçileri ile iyi ilişkiler kurmaya devam etti. Temmuz 1921'de bir Grek destroyeri Trabzon'u topa tuttu. Bu olay üzerine, Ruslar Türk Milliyetçileri görüşmek üzere Ankara'ya geldiler. Batılı çevreler şaşkınlık içerisindeydi. Mustafa Kemal Paşa Ruslarla zekice oynuyordu. Mustafa Kemal Paşa Sovyetlerden para ve silah alıyordu ancak onlara karşı son derecede dikkatliydi(Rasch,2016:215-216).

SONUÇ:

1820 yılında Osmanlı İmparatorluğu'na giren ve 19 yy ve 20 yüz yılın TBMM Hükümeti kurulana kadar Osmanlı İmparatorluğu topraklarında cirit atan Amerikan ve diğer misyonerlerinin düşman faaliyetleri Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki Türk Milliyetçileri ile son bulmuştur.

I.Dünya savaşı arifesinde , 151 misyoner, 1200 mahalli çalışan, 9 hastane, 8 kolej, 46 Orta okul-Lise, 369 ilkokul , 137 organize yerli kilise ve toplamda 25.000 öğrenci sayısına ulaşmış olan Amerikan Protestan Bordu'nun Ön Asya macerası başarısızlıkla sona erdi(DeNovo,1998:96). Türkiye Cumhuriyeti Devleti Tevhid-i Tedrisat (Eğitimde Birlik) Kanunu'nu çıkararak misyoner eğitim kurum ve hastanelerin büyük bir kısmını tasfiye etti ,kalanları ise Milli Eğitim Bakanlığına bağladı. Böylece Mustafa Kemal Atatürk önderliğindeki Türkiye Cumhuriyeti kendi Milli Devletini kurarak ve Milli Kültür'e dayalı çağdaş milli eğitim sistemine geçmiş oldu.

Kitaplar :

Halacoğlu,Yusuf.Prof.Dr., "Sürgünden Soykırıma Ermeni İddiaları",Babıali Kültür Yayıncılık ,2009.

Karabekir,Kazım,Erzincan ve Erzurum'un Kurtuluşu,Kars-Sarıkamış ve Ötesi,Prof.Dr.Enver Konukçu tarafından Doğu'nun

Kurtuluşu adıyla yayına hazırlanmıştır,Erzurum Ticaret ve Sanayi Odası Yardım,Araştırma ve Geliştirme Vakfı Yayını,Ankara,1990.

Konukçu,Enver,Prof.Dr., Selçuklulardan Cumhuriyet'e Erzurum, Erzurum Ticaret ve Sanayi Odası Yardım,Araştırma ve Geliştirme Vakfı,YÖK Matbaası,Ankara,1992.

Monteith,W., "Kars and Erzeroum: With The Campaigns of Prince Paskiewitch in 1828 and 1829 and an Account of the Conquests of Russia beyond the Caucasus, From the Time of The Treaty of Turcoman Chie and Adrinople,Longman,Brown, Green and Longmans,London,1856.

Rasch,Gretchen, "The Storm of Life-A Missionary Marriage from Armenia to Appalachis", Gomidas Institute,London,2016.

Smith,Eli ,Dwight H.G.O, "Missionary Researches in Armenia:Including A Journey Through Asia Minor,and into Georgia and Persia with a vist to Nestorians and Keldanian Christians ",George Wightsman, London, 1834.

